STRATEGIJA RAZVOJA
OPĆINE SKRAD
2015. – 2020.

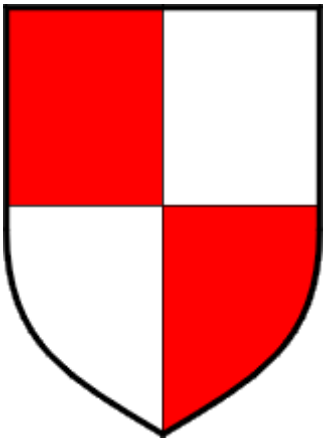

Rijeka, Skrad, 2016.

Strategija razvoja Općine Skrad
2015.-2020.

Koordinatori :

za CLER: prof. dr. sc. Nada Denona Bogović

prof. dr. sc. Saša Drezgić

za PINS: Danijel Bertović, dipl. oec., ing. el.

Autori:

CLER: prof. dr. sc. Nada Denona Bogović

prof. dr. sc. Saša Drezgić

Saša Čegar, univ. spec. oec.

Sandro Božanić, mag. oec., mag. polit.

Stručni suradnici:

PINS: Danijel Bertović, dipl. oec., ing. el.

Nataša Kozlica, ing.

CENTAR ZA LOKALNI EKONOMSKI RAZVOJ EKONOMSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U RIJECI

CLER d.o.o.

STRATEGIJA RAZVOJA OPĆINE SKRAD 2015. – 2020.

SADRŽAJ

1. UVOD 1

1.1. Ciljevi izrade Strategije razvoja 1

1.2. Metodologija 2

1.3. Struktura 3

2. PRIRODNI RESURSI, KULTURNA BAŠTINA I OKOLIŠ (autori: PINS d.o.o.) 4

2.1. Prirodni resursi i zemljopisna obilježja općine Skrad 4

2.1.1. Reljefne karakteristike 5

2.1.2. Klimatske karakteristike 5

2.2. Povijesna, kulturna i prirodna baština 6

2.2.1. Kulturna i povijesna baština 6

2.3. Prirodna baština 8

2.3.1. Šume kod Skrada 12

2.3.2. Vražji prolaz i Zeleni vir 12

2.4. Stanje okoliša 16

2.4.1. Kakvoća zraka 16

2.4.2. Kakvoća vode 17

2.4.3. Stanje buke 18

2.4.4. Otpad 18

2.5. Infrastruktura 20

2.5.1. Društvena infrastruktura 20

2.5.2. Sportska infrastruktura 22

2.5.3. Komunalna i energetska infrastruktura 22

2.5.4. Prometna infrastruktura 23

2.5.5. Poslovna infrastruktura 24
3. DEMOGRAFSKA OBILJEŽJA (autori: CLER d.o.o.) 26
3.1. Kretanje stanovništva 26
3.2. Dobna i obrazovna struktura stanovništva 34
4. STANJE GOSPODARSTVA (autori: CLER d.o.o.) 39
4.1. Poduzetništvo 39
4.1.1. Financijski rezultati poduzetnika 39
4.1.2. Broj zaposlenih i broj poslovnih subjekata u poduzetničkom sektoru 44
4.1.3. Bruto dodana vrijednost poduzetnika općine Skrad 46
4.1.4. Proizvodnost rada 50
4.1.5. Analiza imovine, kapitala i investicijske aktivnosti poduzetnika 54
4.2. Obrtništvo 63
4.3. Zaposlenost i nezaposlenost 65
4.4. Analiza ključnih gospodarskih djelatnosti 67
5. ANALIZA FISKALNIH KRETANJA OPĆINE SKRAD (autori: CLER d.o.o.) 70
5.1. Analiza kretanja proračunskih prihoda i rashoda 70
5.2. Investicijski potencijal proračuna te fiskalni rizici 80
6. SWOT ANALIZA (autori: PINS d.o.o.) 85
7. VIZIJA (autori: PINS d.o.o.) 86
8. RAZVOJNI CILJEVI I PRIORITETI (autori: PINS d.o.o.) 87
8.1. Opći strateški ciljevi 87
9. MJERE I RAZVOJNI PROJEKTI (autori: PINS d.o.o.) 88
10. IZVORI FINANCIRANJA (autori: PINS d.o.o.) 96
11. ZAKLJUČAK 98

1. UVOD

Dosadašnje analize gospodarskih i društvenih kretanja na području čitavog Gorskog kotara, nedvojbeno ukazuju na dugoročne probleme ove ruralne mikroregije. Depopulacijski trendovi prisutni su već od 1953. godine; obrazovana i mlađa populacija bilježi visoku stopu emigracije; ekonomske aktivnosti lokalnog poduzetništva konstantno se smanjuju već nekoliko desetaka godina; visoka je stopa nezaposlenosti. Sve JLS na području Gorskog kotara značajno razvojno zaostaju za prosjekom Primorsko-goranske županije, pa i Republike Hrvatske. Zbog toga je za sve njih izrada razvojnih, strateških dokumenata od neprocjenjive važnosti. Naime, metodologija izrade takvih dokumenata zahtijeva dubinsku analizu stanja ključnih gospodarskih činitelja, gospodarstva i lokalnih proračuna. Nalazi predstavljaju temelj za prepoznavanje postojećih potencijala, razvojnih prednosti, ali i ograničenja. Uvažavanjem svih njih moguće je realno promišljati razvoj u smislu razvojne vizije i ciljeva, te odrediti prioritete, ali i konkretne projekte i mjere za njihovu realizaciju.

S obzirom na navedeno polazište, Strategija razvoja Općine Skrad 2015. – 2020. predstavlja ključni razvojni dokument i relevantnu podlogu za planiranje budućeg razvoja, strateških projekata i programa za razdoblje 2015. do 2020. godine. Dokument je izrađen od strane Centra za lokalni ekonomski razvoj Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (CLER d.o.o.).

1.1. Ciljevi izrade Strategije razvoja

Kako upravljati postojećim lokalnim resursima, kako prepoznati specifične komparativne i konkurentske prednosti, te kojim mjerama poticati realizaciju strateških ciljeva i razvojnih prioriteta, ključni su izazovi svake lokalne vlasti. Polazeći od koncepcije regionalnog razvoja Republike Hrvatske i prihvaćene teritorijalne decentralizacije koja se temelji na modelu upravljanja „odozdo“, upravljanje lokalnim razvojem zahtijeva sustavni, strateški okvir i metodologiju provođenja.

Osnovni je cilj izrade i usvajanja Strategije razvoja kao strateškog dokumenta općine Skrad odgovorno i efikasno upravljanje ekonomskim razvojem temeljeno na stručnoj i znanstveno utemeljenoj analizi i participativnoj viziji budućih ekonomskih kretanja. Također, izrada ovog strateškog dokumenta posebno je značajna s aspekta mogućnosti apliciranja projekata ruralnog razvoja Općine i dobivanja sredstava europskih fondova, ali i s aspekta realizacije nekih drugih projekata koji također mogu doprinijeti kvaliteti upravljanja i usmjeravanja razvoja općine Skrad. Usvajanje i realizacija Strategije razvoja pretpostavka je i značajnijih investicijskih aktivnosti na području Općine. Ovaj strateški dokument također je u funkciji kontinuiranog praćenja usvojenih projekata i konkretnih mjera, analize postignutih rezultata u odnosu na usvojene mjere i aktivnosti, te usmjeravanja i korekcije lokalne politike prema zacrtanim razvojnim ciljevima.

1.2. Metodologija

Strategija razvoja Općine Skrad 2015. – 2020. metodološki je usklađena s višom razinom razvojnih dokumenata, odnosno važećom Strategijom regionalnog razvoja Republike Hrvatske i Razvojnom strategijom Primorsko-goranske županije. Kako su strateški dokumenti RH ulaskom u EU usklađeni s europskim usmjerenjima, Strategija razvoja Općine Skrad kompatibilna je i s osnovnim načelima Strategije Europe 2020. godine. U izradi ovog strateškog dokumenta primijenjen je tzv. partnerski pristup koji je jedno od temeljnih načela regionalnog i lokalnog razvoja, a podrazumijeva suradnju javnog, privatnog i civilnog sektora prilikom oblikovanja polazišta budućeg razvoja i lokalne razvojne politike. U izradi Strategije razvoja korištene su i ostale relevantne stručne i znanstvene metode istraživanja, kao što je metoda financijske analize i modeliranja, metoda makroekonomske analize, SWOT analiza, analiza razvojnih čimbenika, metoda deskriptivne statistike, komparativna metoda.

1.3. Struktura

Uz ***Uvod*** i ***Zaključak***, dokument ima još devet povezanih poglavlja. Razvojni resursi, te proizvodni činitelji općine Skrad posebno su obrađeni i detaljno analizirani u poglavljima ***Prirodni resursi, kulturna baština i okoliš***, te ***Demografska obilježja***. U poglavlju ***Stanje gospodarstva*** vrlo je detaljno analizirano stanje u poduzetništvu, te u ukupnom gospodarstvu. Za razdoblje od 2008. do 2014. godine izvršena je analiza financijskih rezultata poduzetnika općine Skrad, kretanje zaposlenosti i proizvodnost rada. Također su prikazani osnovni pokazatelji za sektor obrtništva. Na razini ukupnog gospodarstva prikazana su njegova strukturna obilježja, te izvršena analiza kretanja imovine, kapitala i investicijskih aktivnosti. Posebnu vrijednost analizi daje komparativni pregled ključnih pokazatelja, odnosno usporedba s Primorsko-goranskom županijom, područjem Gorskog kotara i Republikom Hrvatskom. Analiza stanja obuhvatila je i proračun lokalne zajednice i to u poglavlju ***Analiza fiskalnih kretanja.*** Odgovarajućom dinamičkom kvantitativno-kvalitativnom analizom istražene su najznačajnije kategorije fiskalnih prihoda i rashoda i to prema ekonomskoj i funkcionalnoj klasifikaciji, te je izračunat investicijski potencijal proračuna i fiskalni rizici. Dobiveni nalazi uspoređeni su za mikroregiju Gorskog kotara i PGŽ. Radi cjelovitog uvida u aktivnosti javnog sektora, u analizu proračunskih kretanja uključena su i komunalna te trgovačka poduzeća u vlasništvu općine Skrad.

Na temelju rezultata analitičkog dijela, provedenih radionica s članovima Radne skupine te svih predstavnika lokalne zajednice, u poglavlju ***SWOT analiza*** sustavno su prikazane prednosti i nedostatci, te prilike i prijetnje budućeg razvoja općine Skrad. SWOT analiza predstavlja podlogu za jasno definiranje vizije i određivanja strateških ciljeva i prioriteta, što je i učinjeno u poglavlju ***Vizija*** i poglavlju ***Razvojni ciljevi i prioriteti***. U poglavlju ***Mjere i razvojni projekti*** za realizaciju Strategije za svaki cilj i prioritet definirane su i obrazložene konkretne mjere te su navedeni nositelji istih. S obzirom na postojeću bazu projekata, za svaku je mjeru navedeno koji su konkretni projekti u funkciji realizacije pojedine mjere, a time i razvojnih prioriteta i ciljeva. U poglavlju ***Izvori financiranja*** opisane su mogućnosti financiranja idejnih projekata općine Skrad.

2. PRIRODNI RESURSI, KULTURNA BAŠTINA I OKOLIŠ

2.1. Prirodni resursi i zemljopisna obilježja općine Skrad

Općina Skrad zauzima površinu od 53,85 km² i prostorno je jedna od manjih jedinica lokalne samouprave na području Primorsko-goranske županije, gdje čini samo 1,50% sveukupne površine te Županije. Općina Skrad nalazi se u središnjemu goranskom području – najvažnijem i najtipičnijem dijelu Gorskog kotara, koji je zbog prometne otvorenosti i tranzitnog značenja, kao najvažnije gospodarsko-geografske osobine, definiran prije svega nekadašnjom i suvremenom važnošću prometno-transportnih funkcija.

Prostor općine Skrad, graniči s nekoliko jedinica lokalne samouprave iz iste županije (duljina granice općine iznosi oko 44 km) i to na sjeveroistoku s općinom Brod Moravice, na istoku s gradom Vrbovsko, na jugu s općinom Ravna Gora te na zapadu s gradom Delnice, čiji uski pojas od nekoliko naselja uz rijeku Kupu na sjeverozapadu dijeli općinu Skrad od Republike Slovenije, pa se zato i prostor ove Općine može smatrati širim hrvatskim pograničnim područjem.

Općina obuhvaća naselja: Belski Ravan, Brezje Dobransko, Bukov vrh, Bukovac Podvrški, Buzin, Divjake, Gorani, Gorica Skradska, Gornja Dobra, Gramalj, Hlevci, Hosnik, Hribac, Mala Dobra, Malo Selce, Pečišće, Planina Skradska, Podslemenski Lazi, Podstena, Pucak, Raskrižje, Rasohe, Resnatac, Rogi, Skrad, Sleme Skradsko, Trški Lazi, Tusti Vrh, Veliko Selce, Vrh Brodski, Zakrajc Brodski i Žrnovac.

Općina Skrad razvila se uz cestovne prometnice (stara cesta Lujzijana) i željezničke pruge Rijeka-Zagreb. Jedan od krakova "jadranskog" prirodnog prometnog pravca, takozvani "goranski" vodi od Zagreba i Karlovca preko dijela područja općine Skrad i drugih dijelova Gorskog kotara do glavne hrvatske jadranske luke i gradskog središta Rijeke u Riječkom zaljevu. Zato se ova Općina ne nalazi izvan glavnih prometnih tokova.

2.1.1. Reljefne karakteristike

Općina Skrad nalazi se na sjeveroistoku Primorsko-goranske županije. Prostor Općine velikim dijelom se nalazi na kraškom prostoru koji je izgrađen od mezozojskih vapnenaca te je to brdsko-planinsko područje. Gorski je to prostor (visine 700-800 m) koji se prema sjeveru snizuje prema Kupskoj dolini (oko 200 m.n.m.). Veći dio naselja Općine izgrađen je između 400 i 600 m.n.m. dok je općinsko središte na 703 m.n.m. Zbog nepovoljnih geografskih obilježja Skrad je manje pogodan za poljoprivrednu proizvodnju. Obradivih površina je malo, a uspijevaju samo kulture koje podnose oštriju klimu. Područje Općine vegetacijski je pokriveno bukovim i crnogoričnim šuma.1

2.1.2. Klimatske karakteristike

Na području Skrada prevladava planinska klima. Snježne padaline najveće su u siječnju i veljači dok najviše oborina ima u studenom i prosincu. Najtopliji dio godine je mjesec srpanj, dok u rujnu ima najviše naoblaka i magle, a u studenom mraza. Svježa ljeta i hladne zime karakteristične su za ovo područje. Ljeti noćna temperatura iznosi 15 ˚C.

Klima i reljef ograničavajući je čimbenik razvoja Općine posebice zbog otežanih uvjeta života te je to jedan od problema odlaska stanovništva u veće gradove. Dobra prometna povezanost s drugim područjima čini prednost Općine za razvoj turizma te nadogradnju turističkih ponuda i sadržaja u svim godišnjim dobima.

[1] Službene stranice općine Skrad, http://www.skrad.hr/

2.2. Povijesna, kulturna i prirodna baština

2.2.1. Kulturna i povijesna baština

Skrad se prvi put spominje 1694. godine, kad je osam kmetova od vlastelinstva u Brodu na Kupi dobilo zemlju i dopuštenje da osnuju naselje. Uprava novog naselja bila je smještena na području Velikog Selca, međutim područje današnje općine Skrad bilo je znatno ranije naseljeno, ali je tijekom turskih osvajanja u 16. stoljeću bilo opustošeno. Stanovništvo koje nije stradalo ili bilo odvedeno u roblje prebjeglo je preko rijeke Kupe u Sloveniju. U 17. stoljeću turska su osvajanja prestala, te je Brodsko vlastelinstvo odlučilo obnoviti opustošene krajeve. Potomci odbjegloga stanovništva vratili su se i sa sobom donijeli kajkavsko narječje koje je tada potisnulo čakavski dijalekt kojim se govorilo na području Gorskog kotara prije turskih osvajanja. Novi se dijalekt zadržao sve do danas, a poznat je pod nazivom goranska kajkavština.

Tijekom 18. stoljeća Skrad se sporo razvijao, pa je 1805. godine imao svega 13 kuća, 14 obitelji i 114 stanovnika. Prekretnica u razvoju dogodila se 1806. godine kada je kroz Skrad sagrađena cesta koja je povezivala Rijeku i Karlovac. Cestu su dovršili Francuzi, nazvavši je Lujzinskom cestom po Napoleonovoj supruzi Mariji Lujzi. Po novoizgrađenoj prometnici odvijao se vrlo živ promet, što je uvelike pridonijelo razvoju Skrada. Lokalno stanovništvo se sa zaprežnim vozilima uključivalo u prijevozništvo, te je u Skradu otvoreno prenoćište za putnike i staje za stoku. Stanovnici Skrada tako su se vrlo rano počeli baviti turizmom i ugošćivanjem turista.

Skrad je po drugi put doživio „procvat“ 1873. godine kada je dovršena željeznička pruga koja je također prolazila kroz mjesto povezujući panonsku Hrvatsku s riječkom lukom. Tako su Lujzinka cesta i željeznička pruga obilježile život i razvitak Skrada tijekom 19. i 20. stoljeća. Početkom 20. stoljeća, 1914. godine u Skradu je osnovano „Društvo za promet stranaca“ čija je zadaća bila briga o gostima koji su u Skrad dolazili na liječenje i oporavak, najčešće od bolesti dišnih puteva, budući da je mjesto bilo poznato po povoljnim klimatskim utjecajima na život i zdravlje ljudi.

Razdoblje do početka Drugog svjetskog rata nazivamo zlatno doba skradskog turizma. U tom je periodu 1920. godine otvoren hotel „Zeleni vir“, a 1921. godine sagrađena hidrocentrala u

Zelenom viru. Po uzoru na švicarske pansione otvoren je pansion „Verin bor“, sagrađeni su objekti za odmor i oporavak na Šiljaru, a prisutan je razvoj turizma kao privatne djelatnosti.

Nakon Drugog svjetskog rata Skrad je bio poznat po tranzitnom turizmu, međutim u novije vrijeme otvorenjem autoceste Rijeka - Zagreb koja mimoilazi Skrad, dolazi do zastoja razvoja budući da je izostao promet koji je igrao važnu ulogu u njegovu razvoju.

Skrad se može pohvaliti bogatom sakralnom baštinom, o kojoj svjedoče brojne crkve u kojima se stoljećima slavi Boga, Djevicu Mariju i ostale svece zaštitnike. U skradskoj se župi nalaze Kapelica Presvetog Trojstva u Bukovom Vrhu, Kapelica Svetog Roka u Šijama, te Kapelica Marijina uznesenja na nebo na Skradskom vrhu.

Ostali važni sakralni objekti:

- Crkva sv. Antuna Padovanskog – izgrađena 1670. godine
- Crkva sv. Izidora u Divjakama – izgrađena 1807. godine

KUĆA LONČARIĆ – spomenik građanske arhitekture XIX. stoljeća

Prema povijesnoj predaji gradnja kuće je započeta 1821. godine, a tomu svjedoči i natpis na nadvoju podrumskih vrata. Gradnja je završena 1841. godine, te se ta godina navodi i na drugom nadvoju podrumskih vrata kao i na ulaznim vratima kuće. Godine su prema predaji upisane kada je otvorena gostionica. Preko ceste, nasuprot kuće je 1842. godine izgrađena zgrada, u čijim su se podrumskim prostorima nalazile štale gdje su putnici mogli odmarati i mijenjati konje. Iznad štala nalazio se prostor koji je imao namjenu sjenika, a sijeno se bacalo u štale kroz otvore na podu. 1954. godine srušena je polovina zgrade, u svrhu izgradnje pristupne ceste do parkirališta i benzinske pumpe. Danas se u prostoru zgrade nalazi kafić.[2]

[2] *TZO Skrad – datum pristupanja 26.08.2015. (http://www.tz-skrad.hr/povijest_skrad.php)*

HIDROELEKTRANA - MUNJARA

Prva hidroelektrana na području Gorskog kotara sagrađena je 1921. godine. Godinu dana kasnije započela je s radom, čime je Skrad prvi u Gorskom kotaru dobio električnu energiju. Hidroelektrana je još uvijek u funkciji, snaga joj je 2 x 0,8 MW, te spada pod spomenik tehničke kulture. Rezervoar hidroelektrane nalazi se unutar spilje Muževa hišica.[3]

Područje općine Skrad sadrži mnogo različitih kulturnih i povijesnih dobara koje su već prepoznate od strane raznih institucija. Takvi potencijali za područje turizma mogli bi se još bolje valorizirati.

2.3. Prirodna baština

NATURA 2000 je mreža područja za očuvanje prirode. Odabir područja utemeljen je na znanstvenim kriterijima koji se jednako primjenjuju u svim državama Europske unije.

Europska je unija (EU) 2001. godine postavila cilj zaustavljanja gubitka biološke raznolikosti u Europi. Dva europska propisa čine temelj EU-ove politike na tu obvezu – Direktiva o pticama i Direktiva o staništima. Te su direktive u cilju očuvanja vrijednih staništa i vrsta diljem svih zemalja članica EU-a, a odnosi se i na općinu Skrad kao i zaštićeni krajolik Zeleni vir. Vražji prolaz i Zeleni vir šume su velikih nagiba i klanaca Tilio-Acerion.

Ekološka mreža Republike Hrvatske obuhvaća 36,67% kopnenog teritorija i 16,39% obalnog mora, a sastoji se od 571 poligonskog Područja očuvanja značajnih za vrste i stanišne tipove

[3] *TZO Skrad – datum pristupanja 26.08.2015. (http://www.tz-skrad.hr/povijest_skrad.php)*

(POVS), 171 točkastih Područja očuvanja značajnih za vrste i stanišne tipove (najvećim dijelom špiljski objekti) (POVS) te 38 poligonskih Područja očuvanja značajnih za ptice (POP)[4].

Slika 2.1. Natura 2000 područja

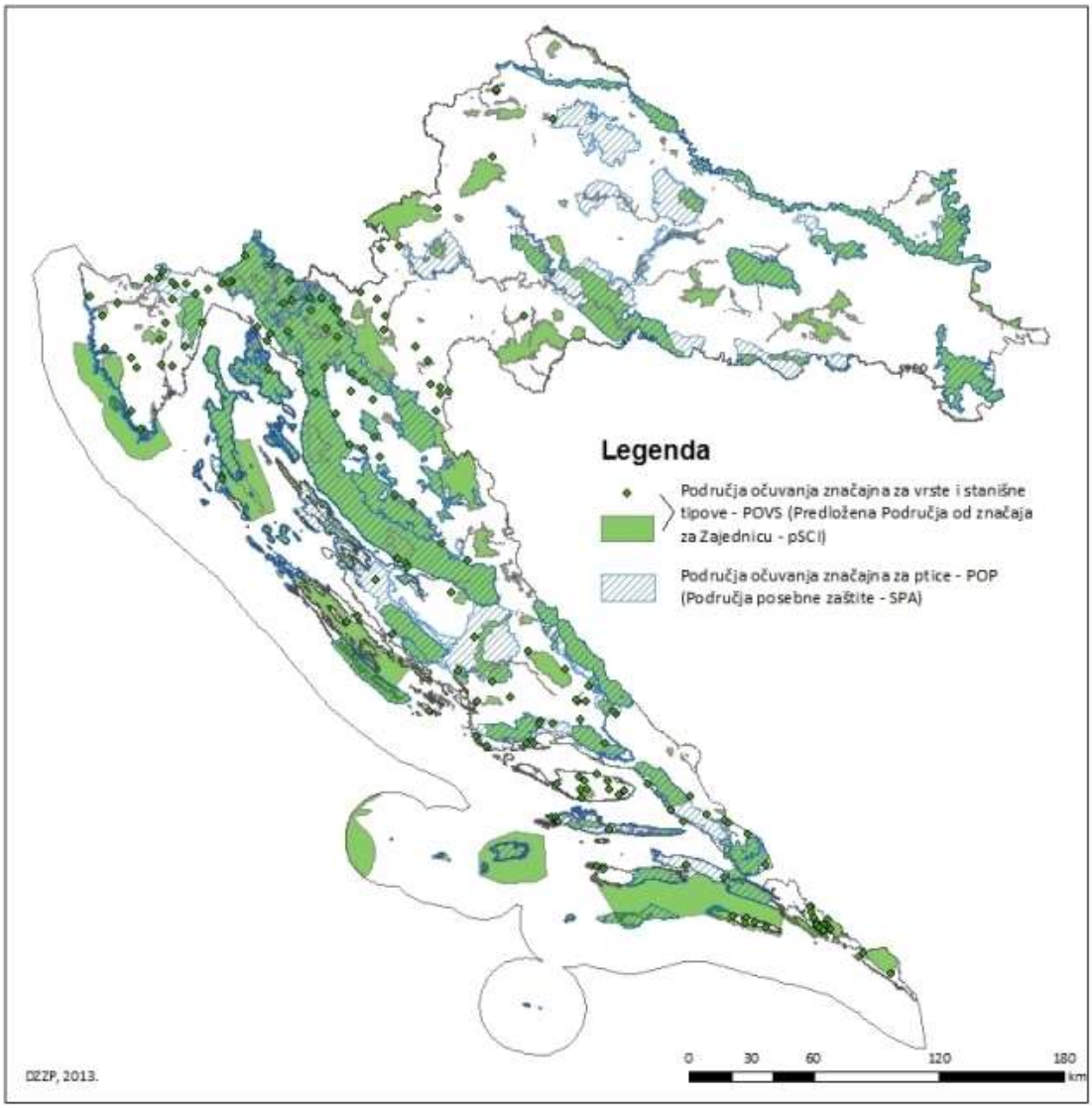

Izvor: Državni zavod za zaštitu prirode, datum pristupanja 26.08.2015. (http://www.dzzp.hr/ekoloska-mreza/natura-2000/ekoloska-mreza-rh-natura-2000-1300.html)

Temeljem Uredbe o ekološkoj mreži („Narodne novine“, broj 124/13), sljedeća područja općine Skrad uvrštena su u Ekološku mrežu Republike Hrvatske:

[4] Natura 2000 – datum pristupanja 07.09.2015. (http://www.dzzp.hr/ekoloska-mreza/natura-2000/ekoloska-mreza-rh-natura-2000-1300.html)

- Šume kod Skrada (HR 2001413) (POVS) i
- Vražji prolaz i Zeleni vir (HR 20001345) (POVS),

a cjelovito područje općine Skrad nalazi se unutar većeg područja za ptice:

- Međunarodno važno područje za ptice (HR 1000019), Gorski kotar, Primorje i sjeverna Lika (POP),
- Područja važna za ptice i ostale svojte i stanišne tipove (HR 5000019), Gorski kotar, Primorje i sjeverna Lika (POVS).

Na Internet stranicama Nature 2000 nalazi se interaktivna karta sa područjima koja su uvrštena u Natura 2000 lokalitete. Na tu su kartu ucrtane Šume kod Skrada i Vražji prolaz i Zeleni vir te cjelovito područje općine Skrad koje se nalazi unutar većeg područja za ptice.

Slika 2.2. Natura 2000 interaktivna karta

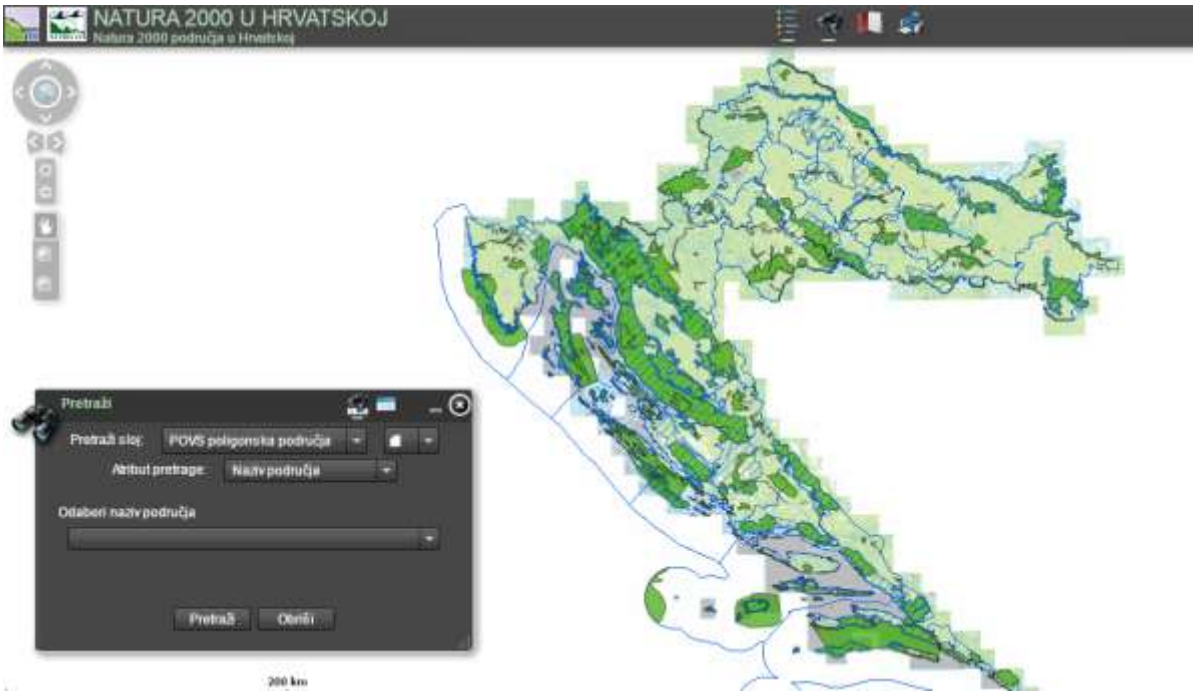

Izvor: Natura 2000, Natura 2000 područja u Hrvatskoj, datum pristupanja 03.09.2015. (http://natura2000.dzzp.hr/natura/)

Na sljedećoj slici prikazano je područje općine Skrad na Natura 2000 interaktivnoj karti.

Slika 2.3. Natura 2000: Općina Skrad

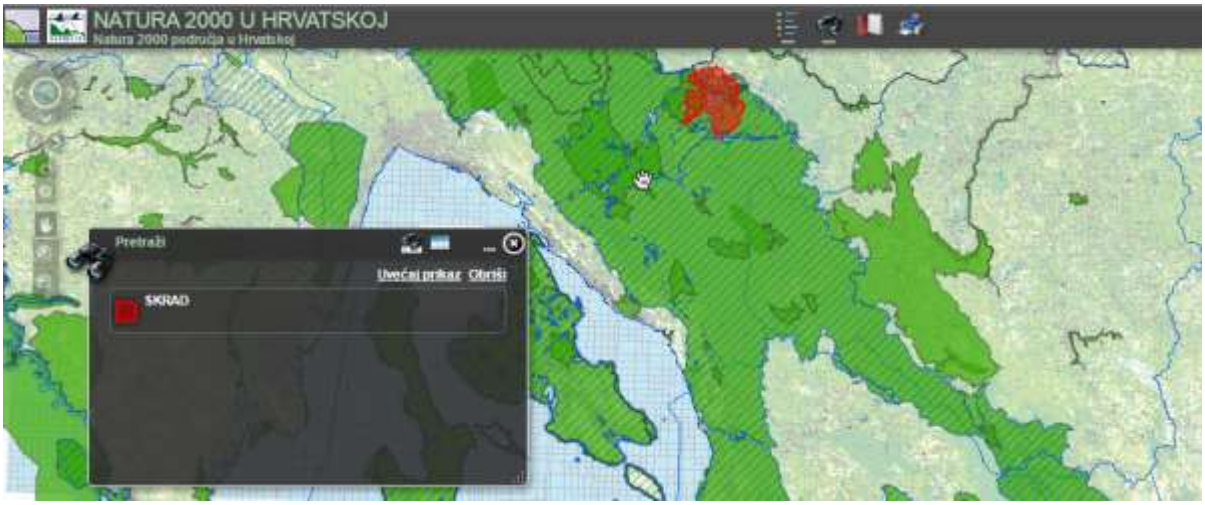

Izvor: Natura 2000, Natura 2000 područja u Hrvatskoj, datum pristupanja 03.09.2015. (http://natura2000.dzzp.hr/natura/)

Natura 2000 ima određene prednosti, ali i nedostatke.

Prednosti su razne aktivnosti u marketingu zaštićenih područja, ali i u turizmu i njegovim djelatnostima i uslugama kao što su: proizvodnja zdrave i kvalitetne hrane te boravak turista i posjetitelja u zaštićenim područjima. Očuvana bioraznolikost je također jedna od prednosti općine Skrad. Sve se više pridonosi osviještenosti za potrebe zdravog okruženja i konzumacije hrane ali i načina života, stoga ovakve mjere mogu biti prednost i važan izvor financija za lokalno stanovništvo ali i zapošljavanje.

Područja zaštićena NATUROM 2000 također mogu donijeti i određene nedostatke. Osim raznih ograničenja u poljoprivredi, šumarstvu, ribarstvu i gradnji u zaštićenim područjima može doći do smanjenja cijena zemljišta i nekretnina zbog ograničenih dozvoljenih aktivnosti prema mjerama Natura 2000.

U nastavku su detaljno prikazana i opisana područja općine Skrad zaštićena Naturom 2000.

2.3.1. Šume kod Skrada

Šume kod Skrada uvrštene su u Ekološku mrežu Republike Hrvatske kao Lokalitet HR 2001413 – POVS područje (područje očuvanja značajno za vrste i stanišne tipove) i to radi očuvanja Bukove šume Luzulo-Fagetum (*9110*).

Slika 2.4. Natura 2000: Lokalitet Šume kod Skrada

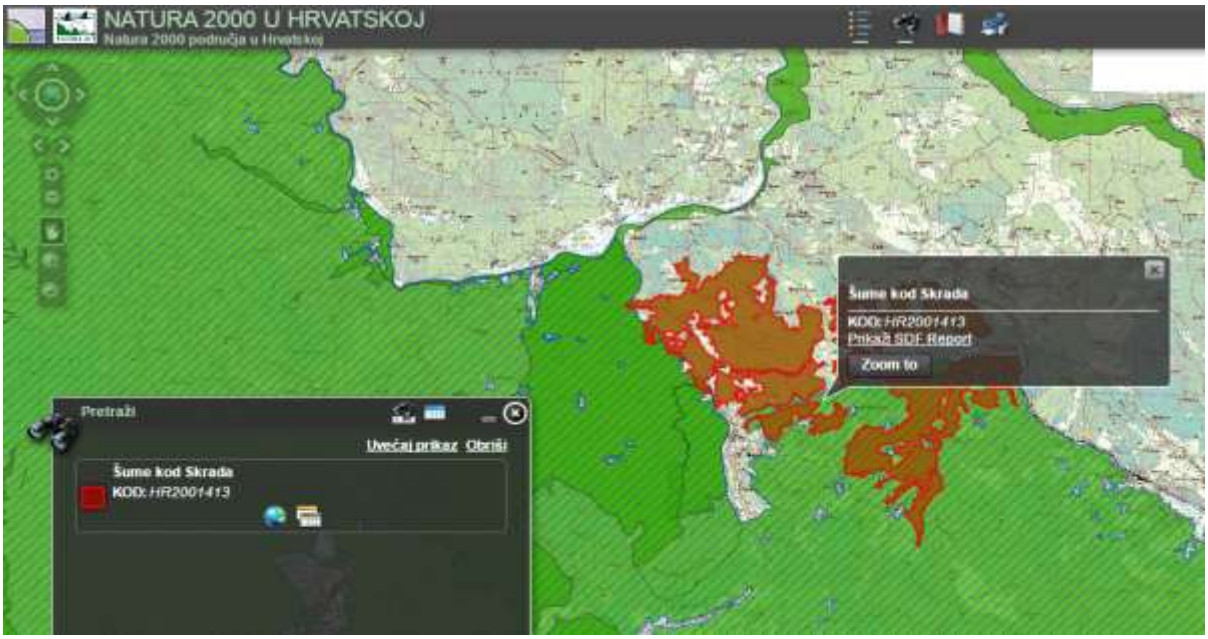

Izvor: Natura 2000, Natura 2000 područja u Hrvatskoj, datum pristupanja 03.09.2015. (http://natura2000.dzzp.hr/natura/)

2.3.2. Vražji prolaz i Zeleni vir

Vražji prolaz i Zeleni vir uvršteni su u Ekološku mrežu Republike Hrvatske kao Lokalitet HR 20001345 – POVS područje (područje očuvanja značajno za vrste i stanišne tipove) i to radi očuvanja Šuma velikih nagiba i klanaca Tilio-Acerion (*9180*).

Slika 2.5. Natura 2000: Lokalitet Vražji prolaz i Zeleni vir

Izvor: Natura 2000, Natura 2000 područja u Hrvatskoj, datum pristupanja 03.09.2015. (http://natura2000.dzzp.hr/natura/)

Cijelo područje općine Skrad nalazi se unutar Međunarodno važnog područje za ptice (HR 1000019), Gorski kotar, Primorje i sjeverna Lika (POP), radi očuvanja mnogobrojnih vrsta ptica poput Planinskog djetlića (*Dendrocopus leucotus*), Crne žune (*Dryocopus martius*), Ševe krunice (*Lullula arborea*), Tetrijeb gluhana (*Tetrao urogallus*) i drugih.

Slika 2.6. Natura 2000: Međunarodno važno područje za ptice, Gorski kotar, Primorje i sjeverna Lika

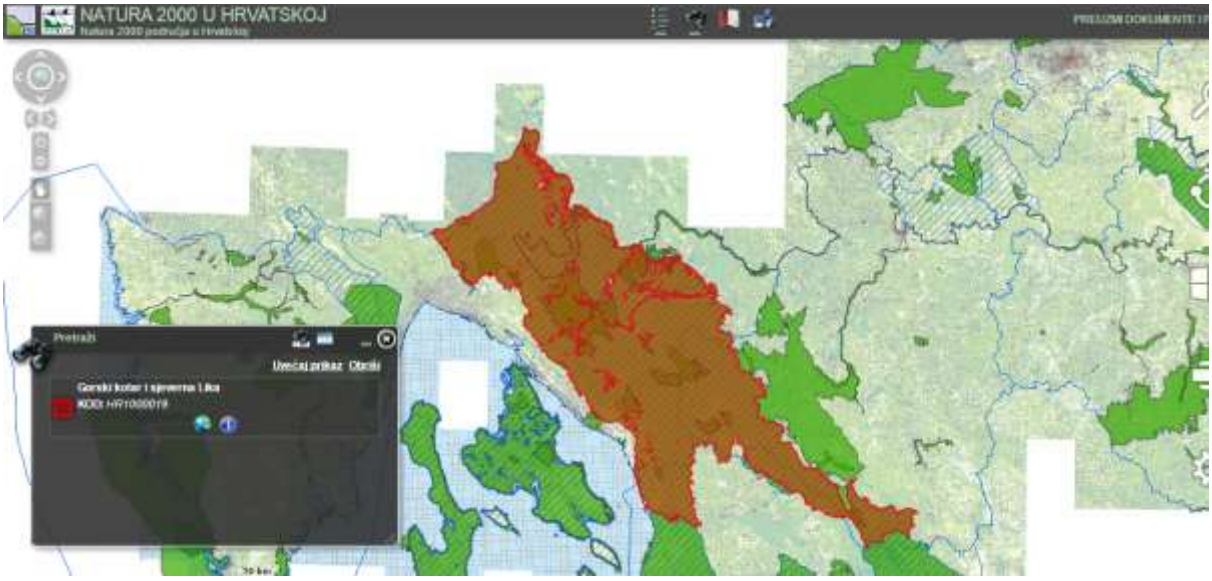

Izvor: Natura 2000, Natura 2000 područja u Hrvatskoj, datum pristupanja 03.09.2015. (http://natura2000.dzzp.hr/natura/)

Cijelo područje općine Skrad nalazi se i unutar Područja važnog za ptice i ostale svojte i stanišne tipove (HR 5000019), Gorski kotar, Primorje i sjeverna Lika (POVS) radi očuvanja staništa (Sub)mediteranske šume endemičnog crnog bora (*9530).* To je područje Gorskog kotara, Primorja i sjeverne Like bitno i za očuvanje Risa (*Lynxlynx*), Istočne vodendjevojčice (*Coenagion ornatum*), Medvjeda (*Ursus arctos),* Malog potkovnjaka (*Rhinolophus hipposideros*), Cjelolatične žutilovke (*Genista holopetala*), Gorskog potočar (*Cordulegaster heros*), Širokouhog mračnjaka (*Barbastella barbastelleus*) i Vuka (*Canis lupus*).

Slika 2.7. Natura 2000: Područja važna za ptice i ostale svojte i stanišne tipove, Gorski kotar, Primorje i sjeverna Lika

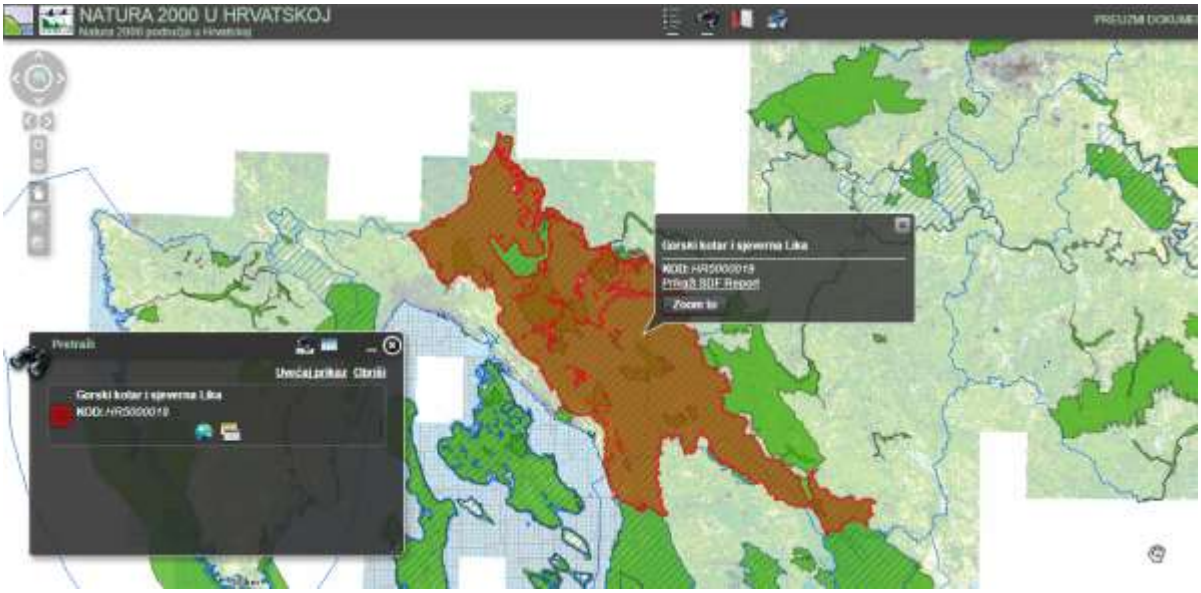

Izvor: Natura 2000, Natura 2000 područja u Hrvatskoj, datum pristupanja 03.09.2015. (http://natura2000.dzzp.hr/natura/)

Skrad obiluje florom i faunom. U predjelu zaštićenog krajolika Zelenog vira obitava divokoza i muflon, a na cijelom području Skrada veliki je broj jelenske divljači, medvjeda, divlje svinje te preko 40 vrsta sisavaca. Bogat ptičji svijet čine ptice koje se tu gnijezde kao npr. tetrijeb gluhan, sova ušara, planinska sova, voden kos, šojka, djetlić, plavetna sjenica, drozd cikelj. Najrasprostranjenija šumska zajednica je šuma bukve i jele, a predjel Skradskog vrha bogat je tisom i božikovinom. Prostor je to s velikim brojem endemskih vrsta bilja. Najznačajniji vodozemac je daždevnjak. Valja spomenuti i bogatstvo cvrčka i poznatog zaštićenog leptira apolon, ali i zmija kao što je poskok, bjelouška, crna poljarica te gušter zelembač.

S obzirom na gore navedene kulturne i prirodne aspekte te zaštićeno područje Skrad ima potencijal za daljnji razvoj turizma; (agroturizam, planinarenje, biciklizam, sakralni turizam). Stanovništvo bi time moglo ojačati turističku ponudu i uslugu te povećati mogući broj radnih mjesta što bi uvelike doprinijelo smanjenju depopulacije i potencijalnom ostanku mladih ljudi u tom kraju.

2.4. Stanje okoliša

Razvoj hrvatske politike ističe očuvanje okoliša kao odrednicu gospodarskog razvoja, stoga je u ovom djelu studije analizirano stanje pojedinih čimbenika okoliša te najznačajniji izvori onečišćenja okoliša općine Skrad.

Na području općine Skrad stanje okoliša ne ugrožava kvalitetu stanovanja i razvoj područja, već predstavlja određenu prednost za razvitak Općine, prvenstveno u pogledu turističke ponude. U nastavku su prikazani pokazatelji koji sveukupno prikazuju pozitivno stanje okoliša općine Skrad.

2.4.1. Kakvoća zraka

Prema Zakonu o zaštiti zraka (NN 130/11, NN 78/15) kakvoću zraka možemo podijeliti u dvije osnovne kategorije:

- I. kategorija kakvoće zraka – čist ili neznatno onečišćen zrak
- II. kategorija kakvoće zraka – onečišćen zrak.

Zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije provodi praćenje i kakvoću zraka kroz mjerne postaje te podnosi godišnje izvješće Ministarstvu okoliša.

Na području Primorsko-goranske županije ukupno ima 15 mjernih postaja kakvoće zraka, dok na području općine Skrad nema niti jedne. Najbliža mjerna postaja općini Skrad je ona koja se nalazi na području grada Delnica. Na tim postajama prati se prosječna dnevna koncentracija onečišćujućih tvari poput sumpornog dioksida, crnog dima, lebdećih čestica i metala.

Općina Skrad nema industrijskih postrojenja i gospodarskih subjekata koji bi svojim radom utjecali na kakvoću, odnosno onečišćenje zraka. Prema podacima s mjerne postaje u Delnicama,

a koja je relevantna i za područje općine Skrad, kakvoća zraka spada u I. kategoriju što znači čist ili neznatno onečišćen zrak.[5]

2.4.2. Kakvoća vode

Vodni resurs općine Skrad karakterizira krško područje koje obiluje površinskim otjecanjem manjih potočića i pritoka, a koji završavaju u ponornim zonama ili se pak ulijevaju u rijeke Kupu i Dobru. Izgradnjom hidrocentrale Munjara u Zelenom viru dio tih voda i pritoka koristi se za dobivanje električne energije, dio akumulacijom kao izvor pitke vode za stanovništvo, a dio kao turistički potencijal izletišta Zeleni vir.

Na području općine Skrad nalazi se nekoliko izvora pitke vode koji opskrbljuju naselja u Općini, ali i naselja okolnih Općina[6]:

1. Izvor Kicelj - opskrbljuje naselje Bukov Vrh
2. Izvor Šubetov most – opskrbljuje naselje Šubetov most
3. Izvori Korito, Žljeb i Jazbina – opskrbljuje naselja u općini Brod Moravice i Moravice
4. Izvor Hribac – opskrbljuje naselja Hribac i Divjake
5. Izvor Željeznička postaja i Vodica – opskrbljuje naselje Skrad
6. Izvori Skrad 1, 2 i 3 – opskrbljuje općinu Ravna Gora

Koncesiju nad izvorima na području općine Skrad ima Komunalac d.o.o. Delnice. Izvori imaju povoljni fizikalno-kemijski sastav, te zadovoljavaju uvjete Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće.[7]

---

[5] Agencija za zaštitu okoliša, Godišnja izvješća o praćenju kvalitete zraka na području Republike Hrvatske – datum pristupanja 14.09.2014. (http://www.azo.hr/GodisnjiIzvjestajOPracenju)

[6] Plan razvoja turizma Općine Skrad 2007. – 2015.

[7] Zavod za javno zdravstvo – Zavod za kontrolu voda za piće i voda u prirodi

Odvodnja otpadnih i sanitarnih voda u općini Skrad, za razliku od vodoopskrbe još uvijek nije riješena. Domaćinstva Općine kao i objekti javnih službi taj problem trenutno rješavaju izgradnjom sabirnih jama koje zaustavljaju krupni otpad, dok tekući dio otječe u obližnje jame i ponore te ponire u tlo što ugrožava izvorišta pitke vode koja se nalaze na području Općine.

Uređaj za pročišćavanje voda je u fazi izgradnje, a u tijeku je i izgradnja II faze sustava za zbrinjavanje otpadnih voda. Izgradnja sustava za cijelo naselje Skrad planira se do 2018. godine.

2.4.3. Stanje buke

Na području općine Skrad mjerenje buke se ne provodi, te Općina nema izrađenu kartu buke. Na području Općine najveći izvor buke je od cestovnog prometa. Pretpostavka je da je buka u naseljenim dijelovima Općine u dozvoljenim granicama. Za područje općine Skrad potrebno je izraditi kartu i akcijski plan buke koji treba biti usuglašen sa Zakonom o zaštiti od buke (NN 30/09, NN 55/13) te Pravilnikom o najviše dopuštenim razinama buke u prostorima u kojima se radi i boravi (NN 145/04, NN 46/08).

2.4.4. Otpad

Na području općine Skrad, odvoz komunalnog otpada obavlja komunalno poduzeće „Komunalac d.o.o.“ iz Delnica. Komunalni otpad se odlaže van granica Općine tj. na područje grada Delnica na odlagalište „Sović Laz“[8].

[8] Plan gospodarenja otpadom Općine Skrad

Tablica 2.1. Količine ukupno sakupljenog komunalnog otpada na području općine Skrad

Opis	2011.	2012.	2013.
kg/stanovnik	285	278,10	265
Ukupno sakupljeno (preuzeto) u godini (t)	299,14	292,01	281,14
Miješani komunalni otpad (t)	298	290	Nema podataka

Izvor: Izvješće o komunalnom otpadu, datum preuzimanja 11.09.2015. (www.azo.hr)

U 2013. godini na području općine Skrad ukupno je sakupljeno 281,14 t otpada. Općina sakupljanjem otpada obuhvaća 1.062 stanovnika koji godišnje odlažu 265 kg komunalnog otpada po stanovniku.

Analizirajući razdoblje od 2011. do 2013. godine kada je objavljeno posljednje izvješće o komunalnom otpadu vidljivo je smanjenje otpada po stanovniku za 20 kg. U navedenom razdoblju vidljivo je smanjenje ukupno sakupljenog komunalnog otpada te smanjenje miješanog komunalnog otpada iz razloga što stanovnici sve više odvajaju komunalni otpad koji se može reciklirati.

Tablica 2.2. Količine odvojenog otpada

Opis	2012.	2013.
Papir (t)	1,22	0,353
Plastika (t)	-	-
Staklo (t)	0,8	0.791
Metal (t)	-	-
Biootpad (t)	-	-

Izvor: Izvješće o komunalnom otpadu, datum preuzimanja 11.09.2015. (www.azo.hr)

Na području općine Skrad za recikliranje se iz komunalnog otpada odvaja papir i plastika. Iz izvješća o komunalnom otpadu vidljivo je smanjenje papira i stakla koji se odvaja iz komunalnog

otpada. U 2013. godini vidljivo je smanjenje otpada papira za 0,87 t te smanjenje otpada stakla za 0,009 t.

Općina Skrad vrši i prikupljanje električnog i elektronskog otpada koje obavlja tvrtka „Flora d.o.o.“ iz Virovitice.[9]

Na području Općine nalazi se i veliki broj „divljih deponija“ od kojih su neki sanirani, dok se neki još trebaju sanirati.

Područje općine Skrad spada u ruralnu sredinu koja nema industrije stoga ima minimalnu koncentraciju zagađenja. Stanje okoliša je vrlo dobro te je kao takvo povoljno za različite vrste djelatnosti, uključujući agro-turizam i gastro-turizam.

2.5. Infrastruktura

2.5.1. Društvena infrastruktura

Društvena infrastruktura je najvažnija komponenta društvenog standarda kojom se ostvaruje napredak i razvoj unutar svake zajednice. Ona podiže obrazovnu, kulturnu i znanstvenu razinu, zdravstvenu kulturu i standard cjelokupnog stanovništva, pridonosi povećanju socijalne skrbi, osigurava nesmetano bavljenje sportskim aktivnostima, pruža rekreaciju i odmor stanovništvu te ostvaruje mnogobrojne dugoročne ciljeve.

Obrazovnu strukturu Skrada čine Osnovna škola Skrad i Dječji vrtić Skrad s radnim vremenom od 06:00 do 16:00 sati što zadovoljava potrebe zaposlenih roditelja.

Osnovna škola ima 9 (8 u Skradu i 1 u Kupjaku) razrednih odjela s 52 učenika.

Osnovna škola Skrad osnovana je 17. 5. 1876. godine. U sklopu škole nalazi se školska knjižnica. Škola pruža veliki broj školskih aktivnosti te posjeduje i vlastitu Zadrugu Pošterkanac koja njeguje tradiciju i običaje ovog kraja. Uz razne sportske aktivnosti, matematičare, kemičare,

[9] Plan gospodarenja otpadom Općine Skrad

geografe, informatičare nudi bogat sadržaj za sve polaznike škole. Prijevoz iz udaljenih mjesta za učenike organiziran je školskim kombijem do škole i kuće. Područna osnovna škola nalazi se u mjestu Kupjak koju pohađaju djeca do trećeg razreda osnovne škole.

Predškolski odgoj organiziran je u dječjem vrtiću smještenom u zasebnoj zgradi uz zgradu osnovne škole. Dječji vrtić ima organiziran cjelodnevni boravak. U školskoj godini 2015./2016. u vrtić je upisano 21 dijete, što je u odnosu na školsku godinu ranije povećanje broja za dvoje djece.[10]

Zdravstvena zaštita i socijalna skrb na području općine Skrad organizirana je kroz ambulantu opće medicine, stomatološku ordinaciju, patronažnu skrb i kućnu njegu, zdravstvenu zaštitu dojenčadi i male djece, školske djece i mladeži te ljekarne, dok se ostale ambulante (ginekološka ambulanta, hitna medicinska pomoć, laboratorijske pretrage) nalaze u Domu zdravlja „Dr. Josip Kajfeš“ u Delnicama. Stanovništvo općine Skrad koristi navedene zdravstvene sadržaje i funkcije uz specijalističke preglede u gradu Rijeci i Ogulinu.

Na području općine Skrad djeluje i Turistička zajednica Općine Skrad koja doprinosi društvenom standardu koji donosi napredak i razvoj u Općini.

Skrad nema institucija državne uprave i pravosuđa. Općinska uprava djeluje u skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi, a neke djelatnosti za potrebe njenih građana obavlja grad Delnice, uglavnom u uredima državne uprave (npr. matični ured, zemljišnoknjižni ured, ured za katastar, služba za prostorno uređenje, zaštitu okoliša, graditeljstvo i stambeno-komunalne poslove i dr.).

Katolička crkva je zastupljena sa župnim uredom koji djeluje na području Općine i Crkvom Sv. Antuna Padovanskog koja pripada Riječko-senjskoj nadbiskupiji sa sjedištem u Rijeci. Sjedište Župe Skrad nalazi se u mjestu Divjake u kojoj se nalazi Crkva Sv. Izidora.

[10] Osnovna škola Skrad – datum pristupanja 26.08.2015. (http://os-skrad.skole.hr)

2.5.2. Sportska infrastruktura

Područje općine Skrad ima Sportsko-rekreativni centar „Skradska draga“ s nogometnim igralištem kojega koristi nogometni klub „Polet“. U općini Skrad nalazi se i kuglana u kojoj svoje treninge održavaju kuglački klub „Skrad“ i kuglački klub „Polet“.

Kroz općinu Skrad protežu se i biciklističke staze koje su označene putokazima i brojevima kako bi se biciklistima olakšalo snalaženje.

Između ostalog na području općine djeluje i planinarsko društvo „Skradski vrh“ koje je aktivno te jednom mjesečno organizira razne planinarske izlete.

2.5.3. Komunalna i energetska infrastruktura

Naselja općine Skrad imaju riješeno pitanje vodoopskrbe dok odvodnja otpadnih i sanitarnih voda u naseljima Općine još uvijek nisu riješena. Otpadne vode upuštaju se u septičke jame koje u najvećem broju slučajeva ne zadovoljavaju konstrukcijske i građevinske uvjete, pa se otpadne vode nedovoljno pročišćene upuštaju u podzemlje.

Domaćinstva općine Skrad taj problem trenutno rješavaju izgradnjom septičkih jama što ugrožava izvorišta pitke vode na području Općine.

U tijeku je izgradnja II faze sustava za zbrinjavanje otpadnih voda. Izgradnja sustava za cijelo naselje Skrad planira se do kraja 2018. godine. Time će se taj komunalni zahvat uskladiti sa završetkom komunalnih radova u poslovnoj zoni.

Područje općine Skrad napaja se električnom energijom iz trafostanice TS 35/20 kV Kupjak, smještenom izvan granica Općine. TS 35/20 kV ima dvostruko napajanje iz TS 110/35 kV Delnice, preko 35 kV dalekovoda na željeznim stupovima i podzemnog kabela. Dodatno se može napajati 20 kV dalekovodom iz TS 35/20 kV Vrbovsko i TS 35/20 kV Gerovo. Vršno opterećenje TS 35/20 kV Kupjak iznosi cca oko 8 MW.

Distribucija električne energije obavlja se preko distributivnih trafostanica 20/0,4 kV, a to su: Skrad ŽP, Skrad 1, Skrad 3, Kraševac, Šiljar, Šubetov Most, Podstena, Planina, Pucak, Veliko

Selce, Divjake, Hribac, Bukov Vrh, Malo Selce, Brezje, Sleme-Žrnovac, Gornja Dobra, Podslemeni Lazi, Rogi. Kapacitet postojeće 20 kV mreže zadovoljava potrebe sadašnje potrošnje električne energije i ima dovoljno rezervnog kapaciteta.

Niskonaponska mreža u naseljima izvedena je najvećim dijelom kao nadzemna s tipiziranim golim ili izoliranim vodičima na drvenim ili betonskim stupovima, a manjim dijelom, u centrima naselja, s podzemnim kabelskim vodičima.

Javna rasvjeta je u većem dijelu izvedena u sklopu nadzemne niskonaponske mreže, a u preostalom dijelu kao zasebna na metalnim stupovima, napajana preko podzemnih kabela.

Južnim područjem općine Skrad prolaze nadzemni dalekovodi (zračni vodovi) 400 kV i 110 kV.

Pristupna telekomunikacijska mreža na području općine Skrad ugrađena je dijelom u cijevi distributivne kabelske kanalizacije uz odgovarajući broj rezervnih cijevi.

Lokalna telekomunikacijska centrala Skrad smještena je u Skradu i ima mogućnost priključka 512 korisnika. Njen iskorišteni kapacitet je 93%. Izgrađeni kapacitet pristupne telekomunikacijske mreže je 1400 parica, a izvedeni kapacitet iznosi 70%.

2.5.4. Prometna infrastruktura

Cestovni promet općine Skrad dobro je povezan sa županijskim i državnim prometnicama kao i željezničkim koridorom Rijeka - Zagreb koji prolazi kroz mjesto Skrad. Sa susjednim općinama mjesto je povezano regionalnim putovima. Povezanost mjesta s morem omogućuje stara cesta Lujzijana, te autocesta Rijeka - Zagreb čiji je priključak udaljen 10 km od mjesta. Udaljenost od prvog najbližeg aerodroma na otoku Krku je 55 km a udaljenost od zračne luke Pleso – Zagreb je 115 km. Mogućnost autobusnog prijevoza nešto je slabija zbog ukinutih prijevozničkih linija, a udaljenost do većeg autobusnog kolodvora je 15 km u gradu Delnice. Skrad je dobro povezan sa Slovenijom lokalnim cestama te je udaljenost od grada Ljubljane svega 100 km.

Južni rub Općine tangira trasu autoceste Zagreb – Rijeka. Najbliži ulaz na autocestu je u čvoru Ravna Gora, koji je udaljen 10 km od buduće poslovne zone.

Na području općine Skrad nalaze se sljedeće županijske i lokalne ceste:

- L 5035 (T.L. Zeleni vir - Skrad) u dužini 5,3 km
- Ž 58027 (Skrad – Bukov Vrh) u dužini 5,2 km
- Ž 58028 (Skrad – Divjake) u dužini 3,7 km
- Ž 58102 – L58022 (Zakrajc Brodski – Gorica – Skrad).

Na mrežu državnih, županijskih i lokalnih cesta nadovezuje se 30 nerazvrstanih cesta, dužine oko 40 km. One povezuju sva naselja unutar područja Općine.

Kroz Skrad prolazi trasa željezničke pruge Zagreb – Rijeka. Gradnja željezničke pruge koja povezuje Rijeku i Budimpeštu krenula je 1865. godine kada je započela gradnja na dijelu između Rijeke i Zagreba. Pruga je u promet puštena 1873. godine te je aktivna do današnjih dana.

2.5.5. Poslovna infrastruktura

Ukupna površina Poslovne zone Podstena - Veliko selce iznosi 8,34 ha.

Zona je locirana uz županijsku cestu Skrad – Rijeka s istočne strane. Udaljenost poslovne zone od autoceste D6 Zagreb-Rijeka je 10 km, a od željezničke pruge Zagreb-Rijeka 2 km.

Prostornim planom Općine, struktura Poslovne zone predviđa pretežito trgovački, pretežito uslužni, komunalno servisni, manje proizvodne djelatnosti i sl., a prema potrebi i prateći skladišni prostori.

Turističke zone na području Općine su[11]:

- Mala Dobra (K2) – ugostiteljsko turistička namjena
- Skrad (T1) – smještajni kapaciteti
- Skrad (T2) – ugostiteljstvo
- Zeleni vir (T3) – izletište
- golf igralište „Hlevci“ (R1) – sportsko rekreacijska namjena

[11] Urbanistički plan Općine Skrad (ww.skrad.hr/dokumenti/odluka-izrada-UPU-siljar.pdf)

- „Veliko Selce“ (R2) – sportski centar
- „Veliko Selce“ (R3) – sportski centar

Javna poduzeća u općini Skrad su HEP – Pogon Skrad, Hrvatske šume – Šumarija Skrad, Hrvatske željeznice – Željeznička postaja Skrad, Hrvatska pošta – Poštanski ured Skrad.

Prema podacima o broju zaposlenih dobivenim od strane HEP-a u tom poduzeću zaposlena su 44 djelatnika, od toga 22 djelatnika s prebivalištem na području općine Skrad.

U općini Skrad dostupni su svi primarni sadržaji potrebni za normalno društveno i gospodarsko funkcioniranje sredine. To su primjerice pošta, banka, trgovine kao i dom zdravlja te ljekarna. Prometna povezanost općine Skrad je zadovoljavajuća, a glavna prednost je blizina autoputa. Potrebno je dodatno razvijati sadržaje za razvoj turizma.

3. DEMOGRAFSKA OBILJEŽJA

Budući da se stanovništvo u razmatranjima suvremene ekonomske znanosti i politike ističe kao jedan od najvažnijih čimbenika gospodarskog razvoja, prilikom sagledavanja razvojnih potencijala određenog lokaliteta nužno je uzeti u obzir prirodna, migracijska i strukturna obilježja njegova stanovništva, kao temeljnih odrednica raspoloživosti i kvalitete demografskog potencijala. Sukladno tome, u ovom dijelu rada analizirani su relevantni pokazatelji demografske dinamike na prostoru općine Skrad.

3.1. Kretanje stanovništva

U proteklih 150 godina na području općine Skrad prisutni su negativni ukupni demografski trendovi, što je u skladu s depopulacijskim kretanjima na širem prostoru mikroregije Gorskog kotara. Uzroke smanjenja broja stanovnika prvenstveno treba tražiti u nepovoljnim prirodno-geografskim i društveno-gospodarskim okolnostima povezanim s nedovoljnom prometnom povezanošću i slabom razvijenosti temeljnih gospodarskih grana. Tradicionalne gospodarske djelatnosti, koje uključuju poljoprivredu, drvnu industriju i zdravstveni turizam, predstavljale su duže vrijeme okosnicu zapošljavanja lokalnog stanovništva te su pozitivno djelovale na sprječavanje značajnijeg demografskog osipanja. Njihovo slabljenje reflektiralo se na lokalnu demografsku sliku. Tako se u popisnim godinama u razdoblju od 1857. do 1900. godine bilježi oscilirajući trend u kretanju broja stanovnika (najveći pad broja stanovnika, od 5,51%, zabilježen je u međupopisnom razdoblju 1857.-1869. dok je najveći rast, od 1,77%, ostvaren u popisnom razdoblju 1890.-1900.), uz prosječnu dekadnu stopu pada broja stanovnika od 0,7%, što je rezultiralo smanjenjem populacijske baze za 3,1% u odnosu na 1857. godinu (cf. tablica 3.1.).

Pozitivan demografski utjecaj naknadnog razvoja djelatnosti zdravstvenog turizma na skradskom području vidljiv je po značajnom rastu broja stanovnika (od 10,35%) u prvom desetljeću 20. stoljeća. Nakon pada broja stanovnika od 3,11% u popisnom razdoblju 1910.-1921., nastupa period pozitivnih ukupnih demografskih trendova na području Skrada, a koji nisu zaustavljeni sve do 1961. godine.

Općina Skrad je u međupopisnom razdoblju 1931. – 1948. zabilježila rast stanovništva od 2,04% dok se istodobno u goranskoj regiji stanovništvo smanjilo za 13,63% (cf. tablica 3.1.).[12] Nakon Drugog svjetskog rata tadašnja je gospodarska struktura omogućila održavanje pozitivnog trenda demografske ekspanzije, pa je tako u dva uzastopna popisna razdoblja (1948.-1953. i 1953.-1961.) zabilježena porast skradskog stanovništva i to po stopama od 1,20% i 0,64% u odnosu na prethodno razdoblje (cf. tablica 3.1.).

Međutim, izostanak stvaranja osnovnih preduvjeta za bolje i intenzivnije korištenje raspoloživih ljudskih i prirodnih razvojnih potencijala tijekom 60-ih godina prošlog stoljeća[13] rezultirao je niskom razinom proizvodnosti i konkurentnosti lokalnog poljoprivrednog, drvno-prerađivačkog i turističkog sektora te razvojnim zaostajanjem općine Skrad u odnosu na ukupna prosječna gospodarska i demografska kretanja na razini Hrvatske i Županije. Konzekventno tome, uslijedile su ekonomske emigracije i osipanje skradskog stanovništva koje se u razdoblju od 1961. do 1991. godine smanjivalo po prosječnoj dekadnoj stopi od 8,6%. Istovremeno, na razini Hrvatske i PGŽ-a prisutan je potpuno suprotan trend, tj. demografska ekspanzija – u 1991. godini stanovništvo Republike Hrvatske se povećalo za 15% u odnosu na 1961. godinu, dok je istovremeno broj stanovnika PGŽ-a porastao za iznadprosječnih 34,3% (cf. tablica 3.1.).

Uslijed daljnjeg gospodarskog nazadovanja čitave mikroregije Gorskog kotara i nemogućnosti pronalaska posla u široj okolici općine Skrad[14], kao i nerješavanja ključnih problema koji su oduvijek ograničavali razvoj skradskog kraja (reljefna i prometna izoliranost, teški uvjeti života, nedovoljna infrastrukturna razvijenost i sl.), u posljednjih dvadeset godina nastavljen je trend egzodusa stanovnika Skrada i lokalne demografske degradacije što je u konačnici rezultiralo alarmantnom činjenicom da je u posljednjoj popisnoj godini (2011.) na području Općine zabilježeno 42,1% manje stanovnika nego 1857. godine (cf. tablica 3.1.).[15]

[12]Značajnijem smanjenju broja stanovnika na području Gorskog kotara su zasigurno jednim dijelom pridonijela i nepovoljna demografska kretanja uzrokovana općim ratnim zbivanjima na prostoru Hrvatske za vrijeme Drugog svjetskog rata.
[13]To se posebno odnosi na rješavanje problema prometne izoliranosti, nedovoljne i neadekvatne infrastrukturne opremljenosti te problema usitnjenosti proizvodnje i malih proizvodnih kapaciteta.
[14] Ekonomski dispariteti općine Skrad u odnosu na prosjek RH i PGŽ detaljnije su elaborirani u 4. poglavlju ove studije.
[15] Ovdje je potrebno istaknuti da su na smanjenje stanovništva na području općine Skrad u popisnom razdoblju 1991.-2001., osim navedenih čimbenika, značajno utjecala i prisilna mehanička kretanja stanovništva za vrijeme Domovinskog rata.

Tablica 3.1. Ukupan broj stanovnika Republike Hrvatske, Primorsko-goranske županije, Gorskog kotara i općine Skrad prema popisima stanovništva 1857.-2011.

	RH			PGŽ			Gorski kotar			Skrad		
Godina	**Broj stanovnika**	**Indeks 1857.=100**	**Međupopisna stopa rasta/pada**	**Broj stanovnika**	**Indeks 1857.=100**	**Međupopisna stopa rasta/pada**	**Broj stanovnika**	**Indeks 1857.=100**	**Međupopisna stopa rasta/pada**	**Broj stanovnika**	**Indeks 1857.=100**	**Međupopisna stopa rasta/pada**
1857.	2.181.499	100,00	-	165.503	100,00	-	41.548	100,00	-	1.834	100,00	-
1869.	2.398.292	109,94	9,94	173.038	104,55	4,55	42.720	102,82	2,82	1.733	94,49	-5,51
1880.	2.506.228	114,89	4,50	179.246	108,30	3,59	41.496	99,87	-2,87	1.763	96,13	1,73
1890.	2.854.558	130,85	13,90	198.934	120,20	10,98	43.518	104,74	4,87	1.747	95,26	-0,91
1900.	3.161.456	144,92	10,75	217.653	131,51	9,41	42.855	103,15	-1,52	1.778	96,95	1,77
1910.	3.460.584	158,63	9,46	239.354	144,62	9,97	42.485	102,26	-0,86	1.962	106,98	10,35
1921.	3.443.375	157,84	-0,50	223.640	135,13	-6,57	39.567	95,23	-6,87	1.901	103,65	-3,11
1931.	3.785.455	173,53	9,93	237.748	143,65	6,31	41.934	100,93	5,98	1.962	106,98	3,21
1948.	3.779.858	173,27	-0,15	207.635	125,46	-12,67	36.220	87,18	-13,63	2.002	109,16	2,04
1953.	3.936.022	180,43	4,13	216.781	130,98	4,40	39.396	94,82	8,77	2.026	110,47	1,20
1961.	4.159.696	190,68	5,68	240.621	145,39	11,00	38.088	91,67	-3,32	2.039	111,18	0,64
1971.	4.426.221	202,90	6,41	270.660	163,54	12,48	35.485	85,41	-6,83	2.021	110,20	-0,88
1981.	4.601.469	210,93	3,96	304.038	183,71	12,33	31.692	76,28	-10,69	1.759	95,91	-12,96
1991.	4.784.265	219,31	3,97	323.130	195,24	6,28	30.545	73,52	-3,62	1.549	84,46	-11,94
2001.	4.437.460	203,41	-7,25	305.505	184,59	-5,45	26.120	62,87	-14,49	1.333	72,68	-13,94
2011.	4.284.889	196,42	-3,44	296.195	178,97	-3,05	23.011	55,38	-11,9	1.062	57,91	-20,33

Izvor: Izračun autora na temelju popisa stanovništva RH koji su objavljeni na mrežnim stranicama DZS-a.

Iako su u zadnja dva popisna razdoblja evidentne negativne demografske tendencije na razini čitave Hrvatske, podaci na priloženom grafikonu pokazuju da se populacijska baza Općine smanjuje znatno izraženijom dinamikom u odnosu na nacionalni, županijski, ali i regionalni prosjek.

Grafikon 3.1. Međupopisna stopa promjene broja stanovnika (%) u Republici Hrvatskoj, Primorsko-goranskoj županiji, Gorskom kotaru i općini Skrad 2001. i 2011. godine

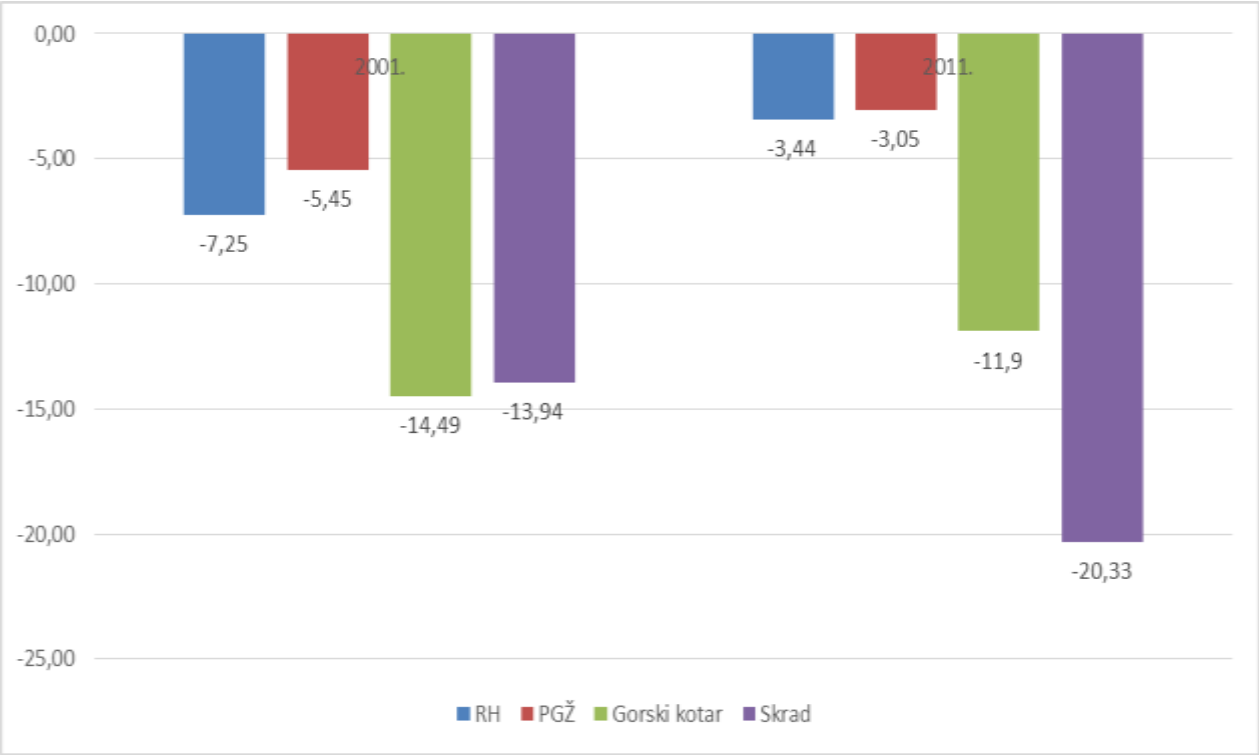

Izvor: Obrada autora na temelju podataka preuzetih iz tablice 3.1.

U periodu 2001.-2011. broj stanovnika u Republici Hrvatskoj smanjio se za 3,44%, a u općini Skrad za 20,33%, odnosno za 16,89 postotnih bodova više od nacionalnog prosjeka i 17,28 postotnih bodova više od županijskog prosjeka. Osim iznadprosječnog smanjenja broja stanovnika u Skradu, promjena razine međupopisnih stopa smanjenja stanovništva u promatranim godinama ukazuje i na relativno izraženije usporavanje depopulacije u predmetnim teritorijalnim cjelinama u odnosu na samu općinu Skrad. Time ne samo da je porasla negativna razlika u gustoći naseljenosti Skrada u usporedbi s Republikom Hrvatskom i PGŽ-om, nego je

došlo i do negativne konvergencije ovog oblika demografskog dispariteta općine Skrad u odnosu na regionalni prosjek Gorskog kotara. Dakle, 2001. godine gustoća naseljenosti na području Općine iznosila je 24,69 stanovnika na km², odnosno za 20,31% više od Gorskog kotara, a u 2011. godini 19,67 stanovnika na km² ili 8,80% više od prosjeka navedene goranske regije (cf. Tablica 3.2.). U istom se desetogodišnjem razdoblju smanjio i udio stanovništva Skrada u ukupnom stanovništvu Gorskog kotara i to za cca. 0,5 postotna boda.

Tablica 3.2. Gustoća naseljenosti (broj stanovnika na km²) u Republici Hrvatskoj, Primorsko-goranskoj županiji, Gorskom kotaru i općini Skrad u popisnim godinama 1971. - 2011. godine

Teritorijalna cjelina	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.	Indeks 2011./1971.	Indeks 2011./2001.
RH	78,21	81,31	84,54	78,41	75,71	96,8	96,6
PGŽ	75,43	84,74	90,06	85,15	82,55	109,4	97,0
Gorski kotar	27,88	24,90	23,99	20,52	18,08	64,8	88,1
Skrad	37,43	32,57	28,69	24,69	19,67	52,5	79,7

Izvor: Izračun autora na temelju popisa stanovništva RH koji su objavljeni na mrežnim stranicama DZS-a.

Zabrinjavajuće je to što prirodno i mehaničko kretanje stanovništva upućuje da se općina Skrad zadnjih desetljeća nalazi u fazi ekstremne depopulacije, u kojoj se smanjenje lokalnog stanovništva odvija kroz istovremenu pojavu emigracijske i prirodne depopulacije, a to je ujedno i kritično obilježje cijelog Gorskog kotara. Radi iseljavanja uglavnom mladih osoba reproduktivne dobi i dominantne zastupljenosti starijih dobnih skupina u ukupnoj skradskoj populaciji (cf. poglavlje 3.2.), narušena je inherentna sposobnost prirodne obnove skradskog stanovništva, pa je tako proces depopulacije Općine, pored već tradicionalno snažnog utjecaja negativnog migracijskog salda, dodatno intenziviran pojavom denataliteta, a negativni prirodni prirast će u sljedećim desetljećima, obzirom na uočenu dinamiku u posljednja dva međupopisna razdoblja, postati dominantan ili isključivi faktor demografske regresije (cf. tablica 3.3.).

Tablica 3.3. Mehaničko i prirodno kretanje stanovništva u Republici Hrvatskoj, Primorsko-goranskoj županiji, Gorskom kotaru i općini Skrad u međupopisnim razdobljima 1991.-2001. i 2001.-2011.

Teritorijalna cjelina	**Promjena broja stanovnika u razdoblju 1991.-2001.**			**Promjena broja stanovnika u razdoblju 2001.-2011.**		
	Ukupna promjena	*Prirodna promjena*	*Migracijski saldo*	*Ukupna promjena*	*Prirodna promjena*	*Migracijski saldo*
RH	-346.805	-28.757	-318.048	-152.571	-96.310	-56.261
PGŽ	-17.625	-	-	-9.310	-10.211	901
Gorski kotar	-4.425	-	-	-3.109	-2.127	-982
Skrad	-216	-155	-61	-271	-161	-110

Izvor: Izračun autora na temelju službene vitalne statistike i popisa stanovništva RH koji su objavljeni na mrežnim stranicama DZS-a.

Negativna biodinamika skradskog stanovništva najbolje se može sagledati kroz izrazito niske vrijednosti vitalnog indeksa Općine u odnosu na referentne vrijednosti i vrijednosti usporednih teritorijalnih cjelina, unatoč pozitivnom zabilježenom rastu u posljednjem međupopisnom razdoblju (cf. grafikon 3.2.).

Grafikon 3.2. Vitalni indeks Republike Hrvatske, Primorsko-goranske županije, Gorskog kotara i općine Skrad u 2001. i 2011. godini

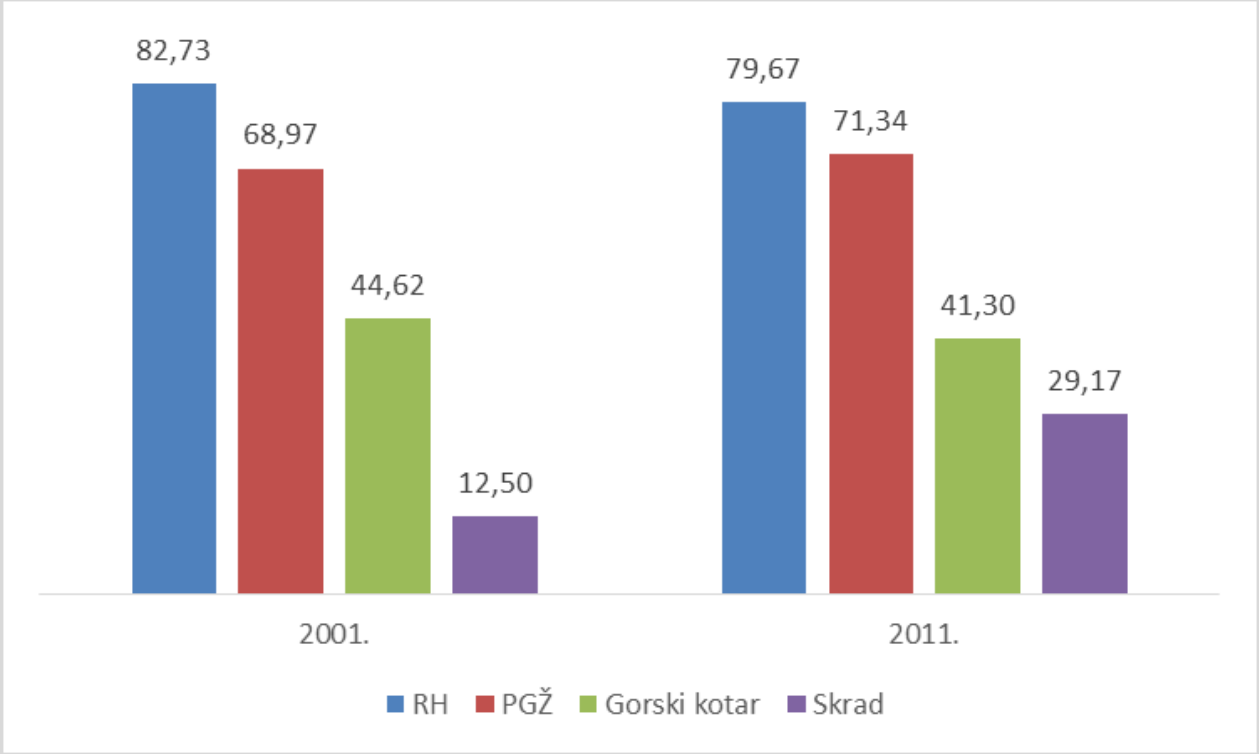

Izvor: Obrada autora na temelju podataka preuzetih iz Statističkih priopćenja Pr. 7.1.1. 2002. I 2014. koja su objavljena na mrežnim stranicama DZS-a.

U posljednjih 10 godina vitalni indeks općine Skrad povećao se za 133,3%, dosegnuvši u 2011. godini još uvijek značajno ispodprosječnu vrijednosnu razinu od 29,17 što govori da na svega tri živorođena djeteta u Skradu dolazi čak deset umrlih stanovnika. Takav omjer nataliteta i mortaliteta predstavlja izrazito visoko negativno odstupanje od regionalnog (za 29,4%), županijskog (za 59,1%) i državnog prosjeka (za 63,4%) te ukazuje na ubrzavanje procesa prirodne depopulacije Skrada. Temeljem toga, a uvažavajući specifičnosti dosadašnjeg mehaničkog kretanja stanovništva na skradskom prostoru, može se zaključiti da se stanovništvo općine Skrad zapravo nalazi u poodmaklom stadiju izumiranja.[16] U tom smislu, ukoliko nositelji razvoja Skrada uskoro ne osiguraju pretpostavke za poticanje snažnijeg naseljavanja i reprodukcije lokalnog stanovništva, postoji realna opasnost da bi skradsko stanovništvo u doglednoj budućnosti moglo potpuno nestati.

[16] Obilježja izumiruće populacije i drugih tipova općeg kretanja stanovništva detaljnije su objašnjena u Friganović, M. (1990): Demogeografija: stanovništvo svijeta, Školska knjiga, Zagreb.

Na ovakvu pretpostavku navodi i statistika kretanja broja kućanstava prema kojoj je u posljednjem međupopisnom razdoblju utvrđen pad broja kućanstava na području Općine za 14,6%, što je znatno veće smanjenje u odnosu na zabilježeni stupanj smanjenja broja kućanstava na razini Gorskog kotara (7,1%). Takva tendencija dodatno potvrđuje destimulirajući utjecaj ukupnih situacijskih obilježja ovog dijela gorske Hrvatske zbog kojih mladi ljudi nisu sposobni formirati vlastito kućanstvo. Također, iz promjene broja kućanstava na razini Republike Hrvatske i PGŽ-a proizlazi da općina Skrad i u ovom kontekstu sve više divergira od državnog i županijskog prosjeka, iz kojeg je vidljivo da je, unatoč općem smanjenju stanovništva, Republika Hrvatska u međupopisnom razdoblju 2001.-2011. zabilježila rast u broju kućanstava za 2,8%, a PGŽ za čak 5,3% (cf. tablica 3.4.).

Tablica 3.4. Ukupan broj osoba i broj kućanstava u Republici Hrvatskoj, Primorsko-goranskoj županiji, Gorskom kotaru i općini Skrad 2001. i 2011. godine.

Teritorijalna cjelina	Broj osoba			Broj kućanstava		
	2001.	2011.	Indeks 2011./2001.	2001.	2011.	Indeks 2011./2001.
RH	4.437.460	4.246.313	95,7	1.477.377	1.519.038	102,8
PGŽ	305.505	293.927	96,2	111.162	117.009	105,3
Gorski kotar	26.120	22.862	87,5	9.705	9.019	92,9
Skrad	1.333	1.062	79,7	520	444	85,4

Izvor: Izračun autora na temelju Popisa stanovništva RH 2001. i 2011. koji su objavljeni na mrežnim stranicama DZS-a.

Osim izrazito negativnog prirodnog i migracijskog kretanja stanovništva, regresivan demografski razvoj Skrada očituje se i u nepovoljnim strukturnim obilježjima stanovništva, a koja su detaljnije elaborirana u sljedećoj tematskoj jedinici.

3.2. Dobna i obrazovna struktura stanovništva

Uz negativnu divergenciju trenda općeg populacijskog kretanja na području Skrada u odnosu na prosjeke viših teritorijalnih razina, omjeri između pojedinih dobnih kontingenata u starosnoj strukturi stanovništva Skrada ukazuju i na sve izraženiji proces starenja stanovništva u ovom goranskom gradu (cf. tablica 3.5.).

Tablica 3.5. Pokazatelji starosti stanovništva u 2001. i 2011. godini

Adm. Jedinica	Koeficijent starosti*			Indeks starenja**			Prosječna starost		
	2001.	2011.	Indeks 2011./2001.	2001.	2011.	Indeks 2011./2001.	2001.	2011.	Indeks 2011./2001.
RH	21,6	24,1	111,6	90,7	115,0	126,8	39,3	41,7	106,1
PGŽ	22,6	26,6	117,7	109,4	155,3	142,0	41,0	43,9	107,1
Skrad	33,8	37,0	109,5	211,8	293,3	138,5	46,4	50,2	108,2

Izvor: Izračun autora na osnovi Popisa stanovništva 2001. i 2011. koji su objavljeni na mrežnim stranicama DZS-a.

**Indeks starenja* je postotni udio koji se izračunava kao odnos broja osoba starih 60+ godina i broja osoba starih 0-19 godina. Indeks veći od 40% ukazuje da je stanovništvo određenog područja u procesu demografskog starenja.

***Koeficijent starosti* prikazuje udio osoba starih 60+godina u ukupnom stanovništvu. Pokazatelj je razine starenja, a nakon što prijeđe vrijednost od 12% smatra se da je stanovništvo promatranog područja u procesu demografskog starenja.

Pokazatelji starosti skradskog stanovništva ne samo da znatno prelaze granične vrijednosti, već oni značajno odstupaju i od državnog/županijskog prosjeka u obje promatrane popisne godine. Povrh toga, kretanja vrijednosti ovih pokazatelja pokazuju i pogoršavanje dobnih obilježja skradskog stanovništva. U zadnjem međupopisnom razdoblju prosječna starost na području općine Skrad povećala se za 8,2% (RH za 6,1%, PGŽ za 7,1%), indeks starenja za 38,5% (RH 26,8%, PGŽ za 42%), a koeficijent starosti za 9,5% (RH za 11,6%, PGŽ za 17,7%). Dakle, uvažavajući ostvarenu vrijednost sva tri osnovna pokazatelja starosti lokalnog stanovništva, sasvim je jasno da Općina i u ovom aspektu sve više demografski zaostaje za Republikom Hrvatskom i Primorsko-goranskom županijom.

To se može vidjeti i kroz različitu zastupljenost pojedinih dobnih razreda u ukupnoj strukturi stanovništva Skrada u usporedbi s Republikom Hrvatskom i Primorsko-goranskom županijom (cf. tablica 3.6.).

Tablica 3.6. Dobna struktura stanovništva Republike Hrvatske, Primorsko-goranske županije, Gorskog kotara i općine Skrad prema Popisu stanovništva 2011.

Dobni razredi	RH		PGŽ		Gorski kotar		Skrad	
	Broj	Udio (%)	Broj	Udio (%)	Broj	Udio (%)	Broj	Udio (%)
0-4	212.709	4,96	12.518	4,23	820	3,56	37	3,48
5-9	204.317	4,77	11.761	3,97	819	3,56	28	2,64
10-14	235.402	5,49	12.688	4,28	946	4,11	30	2,82
Kontingent mladih	**652.428**	**15,22**	**36.967**	**12,48**	**2.585**	**11,23**	**95**	**8,95**
15-19	244.177	5,70	13.792	4,66	1.022	4,44	39	3,67
20-24	261.658	6,11	16.780	5,67	1.221	5,31	48	4,52
25-29	289.066	6,75	20.121	6,79	1.444	6,28	55	5,18
30-34	294.619	6,88	21.370	7,21	1.328	5,77	55	5,18
35-39	284.754	6,65	19.565	6,61	1.191	5,18	49	4,61
40-44	286.933	6,70	19.268	6,51	1.385	6,02	61	5,74
45-49	307.561	7,18	21.121	7,13	1.796	7,80	73	6,87
50-54	320.502	7,48	23.607	7,97	2.078	9,03	88	8,29
55-59	311.818	7,28	24.773	8,36	2.088	9,07	106	9,98
60-64	272.740	6,37	22.827	7,71	1.692	7,35	77	7,25
Radni kontingent	**2.873.828**	**67,10**	**203.224**	**68,62**	**15.245**	**66,25**	**651**	**61,30**
65-69	202.002	4,**71**	14.283	4,82	1.081	4,70	69	6,50
70-74	212.401	4,96	15.879	5,36	1.465	6,37	80	7,53
75-79	175.526	4,10	13.081	4,42	1.293	5,62	79	7,44
80-84	108.104	2,52	7.905	2,67	906	3,94	49	4,61
85-89	47.641	1,11	3.811	1,29	349	1,52	29	2,73
90-94	10.758	0,25	825	0,28	70	0,30	6	0,56
95 i više	2.201	0,05	220	0,07	17	0,07	4	0,38
Starački kontingent	**758.633**	**17,70**	**56.004**	**18,91**	**5.181**	**22,52**	**316**	**29,76**
Ukupno	**4.284.889**	**100,00**	**296.195**	**100,00**	**23.011**	**100,00**	**1.062**	**100,00**

Izvor: Obrada autora na osnovi Popisa stanovništva 2011. objavljenog na mrežnim stranicama DZS-a.

U posljednjoj popisnoj godini u Skradu je zabilježena nepovoljnija dobna struktura stanovništva u odnosu na hrvatske i županijske prosjeke prema kojoj je evidentno da postojeće stanovništvo Skrada ima veći udio staračkog kontingenta i slabiju zastupljenost najmlađeg i radnog kontingenta stanovništva, a što je u skladu s prosječnim starosnim obilježjima stanovništva na čitavom području mikroregije Gorskog kotara. Osim toga, općina Skrad u okviru radnog kontingenta ima izraženiji udio dobne skupine 50 do 64 godina, a koja ujedno dominira i u

ukupnoj strukturi stanovništva (25,5%), što znači da će prema starosnom kriteriju relativno veći dio skradskog stanovništva u sljedećih 10 godina izgubiti radnu sposobnost. Isto tako, s obzirom da kontingent mladih predstavlja izvore nove radne snage i budućih nositelja društveno-gospodarskog razvoja, udio ovog kontingenta u ukupnoj strukturi stanovništva ukazuje da Skrad u kontekstu navedenog ima relativno nepovoljnije uvjete za bolju budućnost u usporedbi s referentnim demografskim stanjem na razini države i Županije.

Općina Skrad zaostaje i u obrazovnoj strukturi stanovništva u usporedbi s prosjekom Republike Hrvatske i Primorsko-goranske županije. Prema podacima za 2011. godinu najveće zaostajanje u obrazovanosti stanovništva Općina ima u tercijarnom obrazovanju – 9,0 postotnih bodova manji udio visokoobrazovanog stanovništva u odnosu na PGŽ i 5,3 postotna boda manji udio visokoobrazovanog stanovništva u odnosu na RH (cf. tablica 3.6.). S obzirom na to da se u uvjetima rastuće tehnologije i tehnološkog napretka visokoobrazovana radna snaga nameće kao jedan od ključnih čimbenika društveno-ekonomskog razvoja, relativno slaba zastupljenost i nepovoljna struktura visokoobrazovanog stanovništva u općini Skrad u odnosu na državni/županijski prosjek umanjuje pretpostavke za razvoj modernije strukture lokalnog gospodarstva.

Tablica 3.6. Obrazovna struktura stanovništva Republike Hrvatske, Primorsko-goranske županije, Gorskog kotara i općine Skrad starog 15 i više godina u 2011. godini

Administrativna jedinica	Ukupno	Bez škole	1 - 3 razreda osnovne škole	4 - 7 razreda osnovne škole	Osnovna škola	Srednja škola	Visoko obrazovanje				Nepoznato
							Svega	Stručni studij	Sveučilišni studij	Doktorat znanosti	
RH	3.632.461	62.092	34.786	249.081	773.489	1.911.815	595.233	212.059	371.472	11.702	5.965
%	**100,00**	**1,71**	**0,96**	**6,86**	**21,29**	**52,63**	**16,39**	**5,84**	**10,23**	**0,32**	**0,16**
PGŽ	259.228	1.732	1.108	10.815	43.267	149.668	52.036	19.059	32.000	977	602
%	**100,00**	**0,67**	**0,43**	**4,17**	**16,69**	**57,74**	**20,07**	**7,35**	**12,34**	**0,38**	**0,23**
Gorski kotar	20.426	222	193	944	5.802	10.854	2.373	1.072	1.287	14	38
%	**100,00**	**1,09**	**0,94**	**4,62**	**28,40**	**53,14**	**11,62**	**5,25**	**6,30**	**0,07**	**0,19**
Skrad	967	5	1	22	315	517	107	49	57	1	-
%	**100,00**	**0,52**	**0,10**	**2,28**	**32,57**	**53,46**	**11,07**	**5,07**	**5,89**	**0,10**	**-**

Izvor: Obrada autora na osnovi Popisa stanovništva 2011., Državni zavod za statistiku.

Na temelju iznesenih rezultata analize dinamike i strukturnih promjena stanovništva, na kraju ovog dijela studije može se zaključiti da su svi aspekti dosadašnjeg demografskog razvoja općine Skrad poprimili kritična obilježja koja predstavljaju ozbiljnu prijetnju i ograničenje razvojnim mogućnostima te mogu postati glavni uzrok daljnjeg razvojnog zaostajanja ove goranske općine.

4. STANJE GOSPODARSTVA

U ovome poglavlju, temeljem dostupnih financijskih i makroekonomskih pokazatelja, analizirana su gospodarska kretanja na području općine Skrad. Analizom su obuhvaćeni financijski pokazatelji poduzetnika Općine, procijenjena je vrijednost i struktura bruto dodane vrijednosti poduzetnika te kretanje ukupne zaposlenosti i nezaposlenosti u lokalnom gospodarstvu, i to za razdoblje od 2008. do 2014. godine.

4.1. Poduzetništvo

Poduzetništvo općine Skrad analizirano je na osnovu podataka o strukturi i kretanju financijskih rezultata, investicijske aktivnosti, prosječnih plaća, broja zaposlenih i broja poslovnih subjekata te ostvarenoj vrijednosti imovine i kapitala poduzetnika u razdoblju od 2008. do 2014. godine, kako na razini cjelokupnog poduzetničkog sektora Općine, tako i na razini pojedinih djelatnosti.

4.1.1. Financijski rezultati poduzetnika

Kretanja u lokalnom gospodarstvu ocijenjena su na osnovi financijskih rezultata poduzetnika (obveznika poreza na dobit) koji imaju sjedište na području općine Skrad (cf. Tablica 4.1.). Agregirani financijski pokazatelji poduzetnika izračunati su na temelju službenih podataka Financijske agencije (dalje u tekstu: FINA) i strukturirani su prema važećoj Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti (NKD 2007.)[17].

[17] Nacionalnom klasifikacijom djelatnosti (NKD 2007.) obuhvaćene su sljedeće djelatnosti: **A** – Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo; **B** – Rudarstvo i vađenje; **C** – Prerađivačka industrija; **D** – Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija; **E** – Opskrba vodom; Uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša; **F** – Građevinarstvo; **G** – Trgovina na veliko i na malo; Popravak motornih vozila i motocikala; **H** – Prijevoz i skladištenje; **I** – Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane; **J** – Informacije i komunikacije; **K** – Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja; **L** – Poslovanje nekretninama; **M** – Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti; **N** – Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti; **O** – Javna uprava i obrana; Obvezno socijalno osiguranje; **P** – Obrazovanje; **Q** – Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi; **R** – Umjetnost, zabava i rekreacija; **S** – Ostale uslužne djelatnosti.

Tablica 4.1. Financijski rezultati poduzetnika općine Skrad za 2008. i 2014. godinu po djelatnostima (iznosi u HRK)

Djelatnost	Ukupni prihodi					Ukupni rashodi					Dobit prije oporezivanja					Gubitak prije oporezivanja				
	2008.	%	2014.	%	Indeks	2008.	%	2014.	%	Indeks	2008.	%	2014.	%	Indeks	2008.	%	2014.	%	Indeks
A. Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo																				
B. Rudarstvo i vađenje																				
C. Prerađivačka industrija	11.149.017	39,40%	7.664.081	38,51%	68,74	10.562.520	40,00%	7.623.973	39,25%	72,18	586.497	30,85%	47.855	8,06%	8,16	0	0,00%	7.747	6,77%	
D. Opskrba električnom energijom,plinom, parom i klimatizacija																				
E. Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša																				
F. Građevinarstvo	4.157.078	14,69%	42.576	0,21%	1,02	3.623.342	13,72%	46.315	0,24%	1,28	533.736	28,07%	0	0,00%		0	0,00%	3.739	3,27%	
G. Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala	6.671.337	23,58%	3.487.595	17,52%	52,28	6.360.088	24,08%	3.474.416	17,89%	54,63	312.352	16,43%	90.195	15,20%	28,88	1.103	9,62%	77.016	67,31%	6.982,41
H. Prijevoz i sklad.																				
I. Djelatnosti pr. smj, pripreme i usl. hrane	638.321	2,26%	3.891.749	19,56%	609,69	634.268	2,40%	3.766.848	19,39%	593,89	4.053	0,21%	150.827	25,42%	3.721,37	0	0,00%	25.926	22,66%	
J. Informacije i kom.																				
K. Financijsko djel. i djel. osiguranja	11.457	0,04%				21.824	0,08%				0	0,00%				10.367	90,38%			
L. Poslovanje nekretninama																				
M. Stručne, zn. i tehničke djelatnosti	1.564.573	5,53%	999.575	5,02%	63,89	1.564.573	5,92%	983.037	5,06%	62,83	0	0,00%	16.538	2,79%		0	0,00%	0	0,00%	
N. Adm. i pomoćne uslužne djelatnosti																				
O. Javna uprava i obrana, obvezno soc. osiguranje																				
P. Obrazovanje																				
Q. Djelatnosti zdr. zaštite i soc. skrbi																				
R. Umjetnost, zabava i rekreacija																				
S. Ostale uslužne djelatnosti	4.106.456	14,51%	3.815.556	19,17%	92,92	3.641.760	13,79%	3.527.591	18,16%	96,87	464.696	24,44%	287.965	48,53%	61,97	0	0,00%	0	0,00%	
Ukupno:	**28.298.239**	**100,00%**	**19.901.132**	**100,00%**	**70,33**	**26.408.375**	**100,00%**	**19.422.180**	**100,00%**	**73,55**	**1.901.334**	**100,00%**	**593.380**	**100,00%**	**31,21**	**11.470**	**100,00%**	**114.428**	**100,00%**	**997,63**

Izvor: Izračun autora na osnovi kumulativnih godišnjih financijskih izvještaja FINA-e za 2008. i 2014. godinu. Podaci obuhvaćaju financijske rezultate trgovačkih društava sa sjedištem u općini Skrad.

U promatranom razdoblju, od 2008. do 2014. godine, ukupni prihodi poduzetnika smanjivali su se po prosječnoj godišnjoj stopi od 5,70% što je dovelo do toga da je razina ostvarenih prihoda lokalnog poduzetništva u 2014. godini bila manja za 29,67% (ili za 8,4 milijuna kuna u apsolutnom iznosu) u odnosu na 2008. godinu. Na to je prvenstveno utjecao značajan pad prihoda u djelatnosti građevinarstva (**F**), za visokih 98,9% ili 4,1 milijuna kuna, što je ujedno dovelo do smanjenja udjela te djelatnosti u kumulativnim prihodima poduzetništva za 14,5 postotnih bodova. Prihodi djelatnosti trgovine na veliko i malo te popravka motornih vozila (**G**) bilježe u razdoblju 2008. – 2014. godine smanjenje za 47,72%, odnosno 3,18 milijuna kuna, uz pad udjela u ukupnim prihodima od 6,1 postotnih bodova. Osim toga, u prerađivačkoj industriji (**C**), glavnoj gospodarskoj djelatnosti općine Skrad, ostvaren je pad prihoda po prosječnoj godišnjoj stopi od 6,06% te su oni krajem promatranog razdoblja bili manji za 31,26% tj. za 3,48 milijuna kuna gledajući u apsolutnom iznosu.

Ukupan negativan financijski učinak značajnog pada ukupnih prihoda u navedenim djelatnostima relativno je ublažen značajnim povećanjem prihoda u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (**I**), a koji su u promatranom razdoblju rasli po prosječnoj godišnjoj stopi od 35,16%. Ugostiteljski sektor je u promatranom razdoblju ujedno i jedini zabilježio porast prihoda u poduzetničkom sektoru, što ukazuje na njegovu potencijalno značajnu ulogu u budućem razvoju i diversifikaciji gospodarske strukture općine Skrad.

Grafikon 4.1. Struktura ukupnih prihoda po najznačajnijim djelatnostima

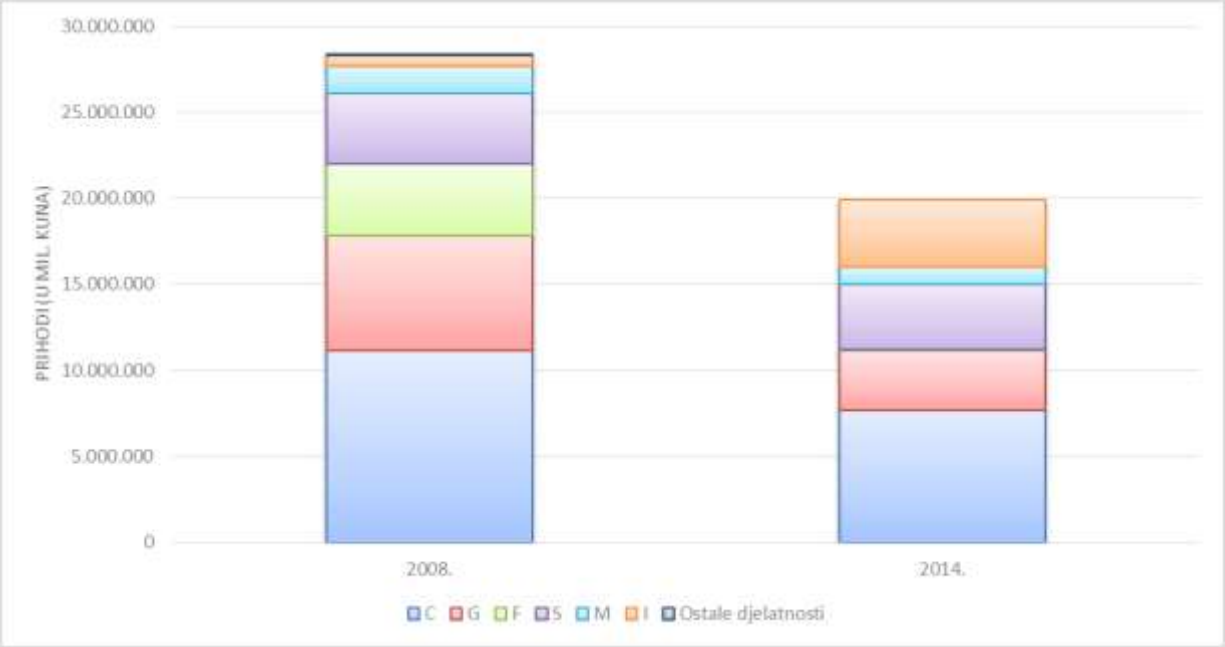

Izvor: Priredili autori na osnovi kumulativnih godišnjih financijskih izvještaja FINA-e.

Uslijed pada razine ukupne poduzetničke aktivnosti, u promatranom razdoblju došlo je i do promjena u strukturi ostvarenih prihoda lokalnog poduzetništva (cf. Tablica 4.1. i Grafikon 4.1.). U 2014. godini prerađivačka industrija (**C**) imala je dominantan udio od 38,51% u ukupno ostvarenim prihodima poduzetnika Općine, uz neznatno smanjenje udjela za 0,89 postotnih bodova u odnosu na 2008 godinu. S obzirom da je djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (**I**) jedina ostvarila porast prihoda u promatranom razdoblju, ona je 2014. godine povećala svoj udio u strukturi ukupnih prihoda poduzetničkog sektora za visokih 17,3 postotnih bodova, postavši tako po osnovi prihoda poslovanja druga najznačajnija djelatnost lokalnog poduzetništva. Treći po značaju generator prihoda u poduzetništvu Skrada je djelatnost **S** – Ostale uslužne djelatnosti, koja je 2014. godine ostvarila 19,17% ukupnih prihoda lokalnog poduzetništva (4,7 postotnih bodova veći udjel nego 2008. godine).

Analogno kretanju prihoda, uslijed pada razine ekonomske aktivnosti u lokalnom poduzetništvu, ukupni rashodi poduzetnika također su zabilježili smanjenje od 26,45% (ili 6,98 milijuna kuna u apsolutnom iznosu) u promatranom razdoblju, što znači da su se smanjivali po prosječnoj godišnjoj stopi od 4,99%. Relativne promjene rashoda u prethodno istaknutim djelatnostima (**C**, **I, S** i **G**) pratile su pad/rast njihovih prihoda, stoga su u 2014.

godini udjeli ključnih djelatnosti u strukturi ukupnih rashoda poduzetnika sukladni njihovoj participaciji u strukturi ukupnih prihoda (cf. tablica 4.1.).

U 2014. godini poduzetnici Skrada ostvarili su konsolidiranu dobit[18] od 478,95 tisuća kuna, pri čemu su najveći udio u ostvarenoj dobiti imale djelatnosti **S** – Ostale uslužne djelatnosti (60,1%)[19] i **I** – Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (26,1%). No, s obzirom na diferentnu dinamiku pada ukupnih prihoda i rashoda poduzetnika Skrada, gdje su se prihodi smanjivali većim intenzitetom u odnosu na rashode, konsolidirana dobit cjelokupnog lokalnog poduzetničkog sektora smanjila se u promatranom razdoblju za čak 74,64%.[20]

Važno je naglasiti da su negativna kretanja u financijskim rezultatima poduzetnika općine Skrad sukladna recesijskim kretanjima u poduzetničkom sektoru cijele mikroregije Gorskog kotara kojoj Općina pripada, iako izraženija po svome intenzitetu. U navedenome je razdoblju evidentirano smanjenje ukupnih prihoda poduzetnika Gorskog kotara od 21,82% dok su rashodi bili manji za 21,05%. Istovremeno, u Primorsko-goranskoj županiji prisutan je suprotan trend, odnosno sporiji pad kumulativnih prihoda poduzetničkog sektora (za 16,93%) u odnosu na rashode (za 18,11%), što je u razdoblju 2008. – 2014. doprinijelo povećanju pozitivnog financijskog rezultata za 183,1% (cf. Tablica 4.2.).

Tablica 4.2. Kretanje poduzetničkih prihoda i rashoda općine Skrad, Gorskog kotara i Primorsko-goranske županije (u kunama)

Opis	Općina Skrad			Gorski kotar			Primorsko-goranska županija		
	2008.	2014.	Indeks 2014./2008.	2008.	2014.	Indeks 2014./2008.	2008.	2014.	Indeks 2014./2008.
Ukupni prihodi	28.298.239	19.901.132	70,33	1.427.844.262	1.116.345.508	78,18	38.975.637.817	32.376.576.663	83,07
Ukupni rashodi	26.408.375	19.422.180	73,55	1.428.485.786	1.127.793.876	78,95	38.748.053.917	31.732.324.876	81,89

Izvor: Priredili autori temeljem agregiranih godišnjih financijskih izvještaja FINA-e.

[18] *Konsolidirana dobit/gubitak* predstavlja razliku između ostvarenih vrijednosti dobiti i gubitka prije oporezivanja koje su prikazane u tablici 4.1., po djelatnostima i ukupno.

[19] Važno je naglasiti da se u djelatnosti **S**, za razliku od djelatnosti **I**, radi samo o jednom poslovnom subjektu koji u promatranom razdoblju stagnira po pitanju broja zaposlenih. U tom pogledu, značajan udio djelatnosti **S** u konsolidiranoj dobiti poduzetnika te njezin značajan udio u ukupnoj vrijednosti kapitala i imovine lokalnih poduzetnika (cf. tablica 4.7.) potrebno je interpretirati u kontekstu povoljnih rezultata poslovanja jednog poduzeća, a ne propulzivnosti cjelokupne djelatnosti. S druge strane, dominantan udio samo jednog poduzeća u konsolidiranoj dobiti poduzetništva Skrada ukazuje i na slabu razvijenost lokalnog poduzetništva.

[20] U 2008. godini konsolidirana dobit poduzetnika Skrada iznosila je 1,89 milijuna kuna.

Osim sagledanih financijskih pokazatelja, ukupna poduzetnička aktivnosti u lokalnom gospodarstvu može se ocijeniti i na osnovi kretanja broja zaposlenih i broja aktivnih trgovačkih društava po pojedinim djelatnostima i kumulativno, a koji su detaljnije obrađeni u sljedećem poglavlju.

4.1.2. Broj zaposlenih i broj poslovnih subjekata u poduzetničkom sektoru

U 2014. godini u poduzetničkom sektoru općine Skrad bilo je 55 zaposlenih, što predstavlja povećanje od 17,02% (2,65% godišnje) u odnosu na 2008. godinu. To je prvenstveno rezultat propulzivnosti i značajnog povećanja broja zaposlenih u djelatnosti **I** – Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane koja je na kraju promatranog razdoblja imala za čak 420% veći broj zaposlenih nego 2008. godine, što znači da se u ugostiteljskom sektoru Skrada otvorilo 21 novo radno mjesto. Osim djelatnosti **I**, porast broja zaposlenih prisutan je i u djelatnosti **G** – Trgovina na veliko i malo te popravak motornih vozila u kojoj je na kraju promatranog razdoblja evidentiran jedan zaposlenik više, dok je istovremeno u svim ostalim ključnim djelatnostima došlo do smanjenja broja zaposlenih (cf. tablica 4.3.).

Tablica 4.3. Broj zaposlenih i broj trgovačkih društava u poslovnom sektoru općine Skrad

Djelatnost	Broj zaposlenih					Broj poduzetnika				
	2008.	%	2014.	%	Indeks 2014./2008.	2008.	%	2014.	%	Indeks 2014./2008.
A. Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo										
B. Rudarstvo i vađenje										
C. Prerađivačka industrija	19	40,43%	17	30,91%	89,47	1	9,09%	3	23,08%	300,00
D. Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija										
E. Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša										
F. Građevinarstvo	11	23,40%	1	1,82%	9,09	2	18,18%	1	7,69%	50,00
G. Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala	3	6,38%	4	7,27%	133,33	4	36,36%	3	23,08%	75,00
H. Prijevoz i skladištenje										
I. Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	5	10,64%	26	47,27%	520,00	1	9,09%	4	30,77%	400,00
J. Informacije i komunikacije										
K. Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	1	2,13%			0	1	9,09%			0
L. Poslovanje nekretninama										
M. Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	5	10,64%	4	7,27%	80,00	1	9,09%	1	7,69%	100,00
N. Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti										
O. Javna uprava i obrana, obvezno socijalno osiguranje										
P. Obrazovanje										
Q. Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi										
R. Umjetnost, zabava i rekreacija										
S. Ostale uslužne djelatnosti	3	6,38%	3	5,45%	100,00	1	9,09%	1	7,69%	100,00
Ukupno:	**47**	**100,00%**	**55**	**100,00%**	**117,02**	**11**	**100,00%**	**13**	**100,00%**	**118,18**

Izvor: Priredili autori na osnovi kumulativnih godišnjih financijskih izvještaja FINA-e.

Osim rasta zaposlenosti, u razdoblju 2008. – 2014. godine povećao se i ukupan broj poduzetnika sa sjedištem na području Općine i to za 18,18%. Tome su isključivo pridonijele djelatnosti pružanja smještaja i usluživanja hrane (**I),** što dodatno ukazuje na rast ovih djelatnosti u poduzetništvu Skrada i na mogućnosti njihove pozitivne razvojne perspektive, kao i djelatnost prerađivačka industrija (**C**), u kojoj je ostvareni porast broja trgovačkih društava, uz istovremeno opadanje broja zaposlenih, prvenstveno kao odraz pokušaja

konsolidacije ukupnog poslovanja i tendencije smanjivanja prosječne veličine poduzeća u prerađivačkom sektoru.

4.1.3. Bruto dodana vrijednost poduzetnika općine Skrad

Kako bi se dobila potpuna predodžba o ekonomskoj snazi poduzetničkog sektora općine Skrad, nužno je utvrditi razinu, strukturu i dinamiku kretanja ukupno ostvarene bruto dodane vrijednosti lokalnih poduzetnika, kao važnog pokazatelja ekonomske aktivnosti.[21]

Struktura i razina BDV-a poduzetnika općine Skrad, Gorskog kotara i PGŽ-a u 2008. i 2014. godini prikazana je u sljedećoj tablici.

[21] Bruto dodana vrijednost (BDV) dobije se kada se od tržišne vrijednosti svih roba i usluga, proizvedenih u nekom poduzeću, djelatnosti, sektoru ili cjelokupnom gospodarstvu, oduzme vrijednost međufazne (intermedijarne) potrošnje koja je utrošena u proizvodnji tih istih roba i usluga. BDV predstavlja važan pokazatelj ekonomske aktivnosti jer, s jedne strane, mjeri doprinos pojedine ekonomske jedinice u stvaranju bruto domaćeg proizvoda (BDP-a), a s druge strane, pokazuje izdašnost izvora generiranja primarnih dohodaka u određenom gospodarstvu (npr. plaće, porezi, poslovni viškovi, itd.).

Tablica 4.4. BDV poduzetnika općine Skrad, Gorskog kotara i PGŽ-a u 2008. i 2014. godini

Rb	Područje djelatnosti	Općina Skrad					Gorski kotar					PGŽ				
		2008	%	2014	%	Indeks 2014/2008	2008	%	2014	%	Indeks 2014/2008	2008	%	2014	%	Indeks 2014/2008
1	A	/	/	/	/	/	4.737.214	1,19	4.992.206	1,54	105,38	79.845.458	0,90	76.251.379	0,93	95,50
2	B	/	/	/	/	/	285.243	0,07	994.671	0,31	348,71	92.143.029	1,04	13.383.401	0,16	14,52
3	C	2.747.902	51,66	1.371.113	37,45	49,90	250.394.968	62,95	185.696.838	57,12	74,16	1.751.467.984	19,80	1.702.055.711	20,80	97,18
4	D	/	/	/	/	/	/	/	-107.036	-0,03	/	32.510.203	0,37	36.626.755	0,45	112,66
5	E	/	/	/	/	/	10.378.471	2,61	12.208.586	3,76	117,63	366.874.385	4,15	384.806.659	4,70	104,89
6	F	1.572.989	29,57	25.725	0,70	1,64	48.220.209	12,12	41.403.583	12,74	85,86	807.777.793	9,13	628.809.565	7,69	77,84
7	G	421.860	7,93	279.419	7,63	66,24	27.785.674	6,99	19.640.483	6,04	70,69	2.072.919.345	23,43	1.404.763.815	17,17	67,77
8	H	/	/	/	/	/	10.899.112	2,74	14.638.021	4,50	134,30	1.126.080.591	12,73	1.070.510.511	13,08	95,07
9	I	283.689	5,33	1.407.366	38,44	496,09	12.699.444	3,19	12.729.534	3,92	100,24	693.193.521	7,83	968.515.200	11,84	139,72
10	J	/	/	/	/	/	2.172.028	0,55	2.547.677	0,78	117,29	229.864.529	2,60	187.157.070	2,29	81,42
11	K	509	0,01	/	/	/	61.236	0,02	3.891.761	1,20	6355,35	40.071.531	0,45	31.741.501	0,39	79,21
12	L	/	/	/	/	/	644.492	0,16	949.785	0,29	147,37	162.564.777	1,84	136.339.079	1,67	83,87
13	M	-479.827	-9,02	-106.377	-2,91	/	20.826.248	5,24	12.807.607	3,94	61,50	741.878.621	8,38	859.223.646	10,50	115,82
14	N	/	/	/	/	/	2.243.695	0,56	5.956.786	1,83	265,49	262.971.500	2,97	245.534.182	3,00	93,37
15	O	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	3.343.180	0,04	2.719.752	0,03	81,35
16	P	/	/	/	/	/	48.293	0,01	4.425	0,00	9,16	25.309.854	0,29	29.909.595	0,37	118,17
17	Q	/	/	/	/	/	405.135	0,10	2.769.986	0,85	683,72	125.177.288	1,41	192.992.201	2,36	154,18
18	R	/	/	/	/	/	4.150.816	1,04	1.784.916	0,55	43,00	182.327.055	2,06	173.511.833	2,12	95,17
19	S	772.358	14,52	683.500	18,67	88,50	1.834.543	0,46	2.179.183	0,67	118,79	51.575.591	0,58	36.090.336	0,44	69,98
20	0 BEZ KLASIFIKACIJE	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1.319.063	0,02	/
	UKUPNO	**5.319.480**	**100**	**3.660.746**	**100**	**68,82**	**397.786.821**	**100**	**325.089.012**	**100**	**81,72**	**8.847.896.235**	**100**	**8.182.261.254**	**100**	**92,48**

Izvor: Izračun i izrada autora na osnovu kumulativnih godišnjih financijskih izvještaja FINA-e.

U 2014. godini BDV poduzetnika općine Skrad iznosio je 3,66 milijuna kuna, što je za 31,18% manje nego u 2008. godini, kada je BDV lokalnog poduzetničkog sektora dosegao razinu od 5,32 milijuna kuna.[22] Tome je najviše pridonijela prerađivačka industrija (**C**) te građevinarstvo (**F**) koje je u relativnom smislu bilo najviše pogođeno recesijskim utjecajima u nacionalnom gospodarstvu. U 2008. godini prerađivačka industrija činila je čak 51,66% BDV-a lokalnog poduzetništva, dok je udjel djelatnosti građevinarstva iznosio 29,57%. U tom smislu, sasvim je razumljivo zašto se uslijed pada BDV-a građevinarstva za 1,55 milijuna kuna (-98,36%) i prerađivačke industrije za 1,38 milijuna kuna (-50,1%) ukupan BDV poduzetnika Skrada smanjio za gotovo trećinu. Zbog toga se u 2014. godini smanjio i udio djelatnosti građevinarstva (za 28,9 postotnih bodova) i prerađivačke industrije (za 14,21 postotnih bodova) u strukturi BDV-a poduzetnika Skrada, što je u konačnici utjecalo na promjenu cjelokupne lokalne poduzetničke strukture. Naime, budući da je djelatnost pružanja smještaja, pripreme i usluživanja hrane (**I**) jedina od svih djelatnosti zabilježila porast BDV-a u promatranom razdoblju (za čak 396,09% u 2014. u odnosu na 2008. godinu) ona je i značajno povećala svoj udio u ukupnom BDV-u poduzetnika Općine Skrad za visokih 33,11 postotnih bodova te se tako u 2014. godini, nasuprot tradicionalno dominantnim djelatnostima **C** i **F**, nametnula kao najznačajnija poluga u stvaranju dodane vrijednosti na razini ukupnog poduzetništva Općine, a samim time i kao glavni pokretač budućih ekonomskih aktivnosti.[23] Navedeno potvrđuju podatci o strukturi BDV-a poduzetnika u promatranim godinama, a koji su prethodno izneseni u prikazani u tablici 4.5.

Zbog male kapitalne, imovinske i ljudske osnovice poslovanja kojom raspolažu lokalni poduzetnici, poduzetništvo Skrada sve više gubi ekonomsku snagu i relativni značaj u odnosu na regionalni i županijski prosjek. To se najbolje može predočiti usporedbom ostvarenog BDV-a poduzetnika po stanovniku u navedenim teritorijalnim jedinicama (cf. grafikon 4.2.).

[22] Gledano na godišnjoj razini, BDV skradskih poduzetnika smanjivao se u promatranom razdoblju po izrazito visokoj prosječnoj godišnjoj stopi od 6,04%. U istom razdoblju, na regionalnoj i županijskoj razini prisutna je znatno sporija prosječna dinamika smanjivanja BDV-a u poduzetničkom sektoru, tako da se BDV poduzetnika Gorskog kotara smanjivao po prosječnoj godišnjoj stopi od 3,31%, dok se BDV u istom sektoru na razini Županije smanjivao po prosječnoj godišnjoj stopi od 1,3%.

[23] Pored djelatnosti pružanja smještaja, pripreme i usluživanja hrane te prerađivačke industrije, značajna djelatnost po udjelu u BDV-u poduzetnika općine Skrad u obje promatrane godine bila je djelatnost **S** – Ostale uslužne djelatnosti, a koja je u odnosu na druge djelatnosti imala relativno manji pad ostvarene bruto dodane vrijednosti u promatranom razdoblju (smanjenje za 11,5%) te je na temelju toga u 2014. godini zabilježila povećanje udjela u ukupnom BDV-u poduzetnika za 4,15 postotnih bodova.

Grafikon 4.2. BDV poduzetnika po stanovniku općine Skrad, Gorskog kotara i Primorsko-goranske županije u 2008. i 2014. godini (u HRK)

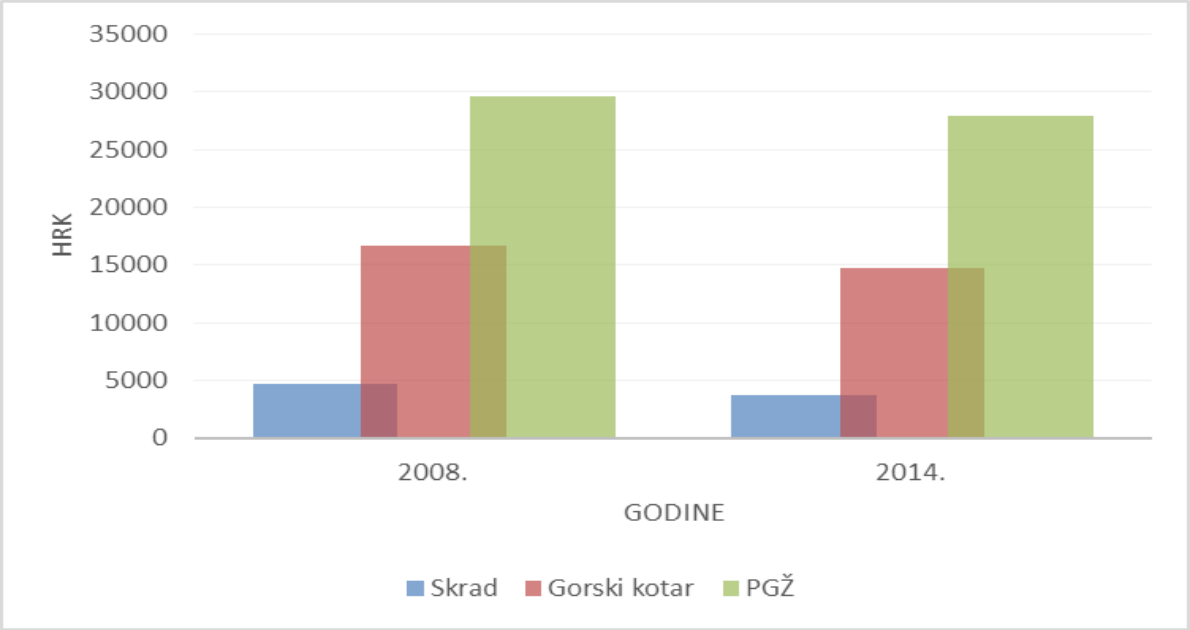

Napomena: Broj stanovnika za 2008. i 2014. godinu procijenjen je na temelju prosječne godišnje stope promjene broja stanovnika između posljednja dva popisna razdoblja.
Izvor: Izračun i obrada autora na osnovu kumulativnih godišnjih financijskih izvještaja FINA-e i Popisa stanovništva 2001. i 2011. godine.

Prema podacima na grafikonu 4.2., BDV poduzetnika po stanovniku općine Skrad iznosio je 2008. godine svega 4.678,5 kuna, što je za 84,2% manja vrijednost od županijske razine i za 71,9% manja vrijednost u odnosu na prosjek goranske regije. U 2014. godini općina Skrad ostvarila je za 86,8% manju vrijednost istog pokazatelja u usporedbi s prosjekom Županije i za 74,9% manju vrijednost BDV-a od prosjeka goranske regije. Također, u istom razdoblju došlo je i do smanjenja udjela poduzetničkog sektora Skrada u ukupno ostvarenom BDV-u poduzetnika na razini Gorskog kotara i Županije. U 2014. godini skradski poduzetnici ostvarili su 1,13% BDV-a Gorskog kotara, što predstavlja smanjenje od 15,8%, dok je njihova kontribucija u stvaranju BDV-a poduzetničkog sektora Županije bila 0,04%, čime se u usporedbi s predrecesijskom 2008. godinom njihov relativni značaj u generiranju BDV-a poduzetnika Županije smanjio za 25,6%.

4.1.4. Proizvodnost rada

Iz podataka u tablici 4.5. vidljivo je da u promatranom razdoblju ukupna proizvodnost rada[24] poduzetnika Općine, kao značajnog pokazatelja ekonomske uspješnosti, bilježi drastično smanjenje od 39,9%. U istom je razdoblju proizvodnost rada u mikroregiji Gorskog kotara smanjena za 0,63%, a u Primorsko-goranskoj županiji za 5,24%. Proizvodnost rada skradskog poduzetničkog sektora 2014. godine bila je 5,74% niža u odnosu na prosjek Gorskog kotara te istovremeno 34,18% niža u odnosu na prosjek Županije. Navedeno je prvenstveno posljedica zabilježenih izrazitijih godišnjih stopa pada ukupnih prihoda u odnosu na stope pada zaposlenosti u ključnim djelatnostima **F**, **G** i **C**, što je rezultiralo značajnim smanjenjem njihove proizvodnosti, a samim time i smanjenjem proizvodnosti cjelokupnog lokalnog poduzetništva. Porast efikasnosti zaposlenika prema kriteriju ostvarenih prihoda po zaposlenom jedino je prisutan u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (**I**), a koje su u 2014. godini, uz ostvaren porast zaposlenosti, pospješile proizvodnost rada za 17,25, što dodatno upućuje na sve veći značaj ove djelatnosti u lokalnom gospodarstvu Skrada.

Zanimljivo je da je u 2014. godini proizvodnost rada ostalih uslužnih djelatosti (**S**) zastupljenih u Skradu za čak 344% veća od regionalnog prosjeka i 640% od županijskog prosjeka. Međutim, u ovom slučaju proizvodnost rada se ne može uzeti kao kriterij usporedbe efikasnosti navedene djelatnosti na regionalnoj, županijskoj i općinskoj razini iz razloga što se u općini Skrad radi o svega jednom poslovnom subjektu (cf. tablica 4.3.), dok je na razini Županije i Gorskog kotara u pitanju znatno šira poduzetnička osnovica i složeniji stupanj diverzifikacije djelatnosti **S** po pojedinim poddjelatnostima, a koje se međusobno značajno razlikuju po inherentnim ekonomskim obilježjima.[25]

Uspoređujući odstupanja pojedinih djelatnosti od prosječne proizvodnosti rada cjelokupnog poduzetničkog sektora Skrada, može se vidjeti da su djelatnosti **C**, **G**, i **S** imale 2014. godine iznadprosječnu, dok je u ostalim djelatnostima zabilježena ispodprosječna proizvodnost rada.

[24] Proizvodnost rada koristi se kao jedno od osnovnih mjerila uspješnosti poduzeća, gospodarske djelatnosti ili gospodarstva, a pokazuje efikasnost ljudskog rada kao faktora proizvodnje koja se izražava odnosom između ostvarenih učinaka poslovnog ili proizvodnog procesa i količine rada angažiranog za njihovo ostvarenje.

[25] Ista analogija vrijedi i za usporedbu proizvodnosti sektora trgovine na razini Skrada i Gorskog kotara.

Tablica 4.5. Proizvodnost rada poduzetnika općine Skrad, Gorskog kotara i Županije 2008. i 2014. godine (prihodi/broj zaposlenih, u kunama)

Djelatnost	Općina Skrad			Gorski kotar			PGŽ		
	2008.	2014.	Indeks 2014./2008.	2008.	2014.	Indeks 2014./2008.	2008.	2014.	Indeks 2014./2008.
A. Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo				395.654,2	421.557,3	106,55	375.487,7	442.970,2	117,97
B. Rudarstvo i vađenje				1.880.208,0	1.771.536,9	94,22	985.087,6	877.555,2	89,08
C. Prerađivačka industrija	586.790,37	450.828,29	76,83	384.719,9	379.662,2	98,69	509.925,4	490.557,1	96,20
D. Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija							722.326,3	727.120,7	100,66
E. Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša				315.724,7	333.723,4	105,70	384.837,6	406.946,9	105,75
F. Građevinarstvo	377.916,18	42.576,00	11,27	368.700,4	377.400,5	102,36	468.979,0	498.292,2	106,25
G. Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala	2.223.779,00	871.898,75	39,21	522.920,9	599.804,6	114,70	1.000.665,4	882.028,5	88,14
H. Prijevoz i skladištenje				505.308,6	589.933,0	116,75	529.215,7	507.586,5	95,91
I. Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	127.664,20	149.682,65	117,25	213.631,3	211.515,6	99,01	282.967,0	354.349,0	125,23
J. Informacije i komunikacije				249.507,8	176.817,1	70,87	416.866,3	334.907,6	80,34
K. Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	11.457,00		0	27.427,0	233.822,1	852,53	234.456,1	316.293,9	134,91
L. Poslovanje nekretninama				170.474,4	276.435,8	162,16	849.487,2	686.569,7	80,82
M. Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	312.914,60	249.893,75	79,86	358.870,8	265.086,3	73,87	429.249,5	407.056,2	94,83
N. Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti				496.899,6	316.701,3	63,74	235.881,6	385.253,6	163,32
O. Javna uprava i obrana, obvezno socijalno osiguranje							283.972,1	250.643,8	88,26
P. Obrazovanje				332.750,0	285.213,0	85,71	195.741,6	218.521,9	111,64
Q. Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi				82.815,1	182.591,1	220,48	268.673,5	375.989,8	139,94
R. Umjetnost, zabava i rekreacija				254.594,3	160.184,2	62,92	377.807,6	551.920,7	146,09
S. Ostale uslužne djelatnosti	1.368.818,67	1.271.852,00	92,92	400.641,3	369.079,0	92,12	277.293,1	198.507,1	71,59
Neklasificirano								3.950.531,0	
Ukupno:	**602.090,19**	**361.838,76**	**60,10**	**386.321,5**	**383.887,7**	**99,37**	**580.167,3**	**549.771,2**	**94,76**

Izvor: Priredili autori na osnovi kumulativnih godišnjih financijskih izvještaja FINA-e.

Osim proizvodnosti rada, uspješnost lokalnog poduzetništva te indirektno i kvaliteta života domicilnog stanovništva može se sagledati i kroz kretanje prosječnih neto plaća po zaposlenom, a koje su u razdoblju od 2008. do 2014. godine zabilježile nominalni pad od 28,67% (cf. Tablica 4.7.). Posebno je zabrinjavajuće da je 2014. godine vrijednost prosječne neto plaće zaposlenih kod poduzetnika sa sjedištem na području općine Skrad bila niže u odnosu na prosjek Gorskog kotara (-22,98%), Županije (-35,98%) i Republike Hrvatske (-39,26%). Porast plaća u promatranom razdoblju ostvaren je jedino djelatnosti **S** – Ostale uslužne djelatnosti (23,72%) i djelatnosti **G** – Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala (11,1%), dok je najveći pad prosječnih neto plaća po zaposlenom pad u djelatnosti **F** – Građevinarstvo (41,35%). Međutim, budući da bi prema ekonomskoj teoriji i praksi dostignuta razina proizvodnosti rada trebala biti glavni kriterij za porast ili smanjivanje plaća, uspoređujući promjene vrijednosti proizvodnosti rada i prosječnih plaća u pojedinim djelatnostima lokalnog poduzetništva može se zaključiti da nema uočene pravilnosti.

Tablica 4.6. Prosječna mjesečna neto plaća po zaposlenom u općini Skrad i odnos prema prosječnim plaćama u usporednim teritorijalnim jedinicama (u kunama)

Područje djelatnosti	Prosječna mjesečna plaća u kn			Odnos prema prosjeku Općine	Odnos prema prosjeku Gorskog kotara	Odnos prema prosjeku Županije	Odnos prema prosjeku RH
	2008.	2014.	Indeks 2008./2014.				
A. Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo							
B. Rudarstvo i vađenje							
C. Prerađivačka industrija	3.937,84	2.918,93	74,13	-1,48%	-25,40%	-37,33%	-39,42%
D. Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija							
E. Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša							
F. Građevinarstvo	4.501,18	2.639,92	58,65	-10,90%	-29,93%	-34,48%	-35,82%
G. Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala	3.976,36	4.417,25	111,09	49,09%	25,80%	9,99%	-2,08%
H. Prijevoz i skladištenje							
I. Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	3.115,17	2.343,56	75,23	-20,90%	-19,59%	-50,32%	-45,46%
J. Informacije i komunikacije							
K. Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja							
L. Poslovanje nekretninama							
M. Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	6.295,67	4.341,81	68,97	46,54%	-0,94%	-23,61%	-20,96%
N. Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti							
O. Javna uprava i obrana, obvezno socijalno osiguranje							
P. Obrazovanje							
Q. Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi							
R. Umjetnost, zabava i rekreacija							
S. Ostale uslužne djelatnosti	3.966,81	4.907,81	123,72	65,65%	59,68%	66,01%	34,68%
n/ Nepoznato područje djelatnosti							
Ukupno:	**4.153,52**	**2.962,80**	**71,33**	**-**	**-22,98%**	**-35,98%**	**-39,26%**

Izvor: Priredili autori na osnovi kumulativnih godišnjih financijskih izvještaja FINA-e. Podaci se odnose na zaposlene u poduzećima koja imaju sjedište u općini Skrad.

4.1.5. Analiza imovine, kapitala i investicijske aktivnosti poduzetnika

Uvidom u agregirane godišnje financijske izvještaje poduzetnika općine Skrad za razdoblje od 2008. do 2014. godine vidljivo je da je u lokalnom poduzetničkom sektoru došlo do značajnog smanjenja ukupne vrijednosti imovine i kapitala. U 2014. godini se u odnosu na 2008. godinu vrijednost imovine skradskih poduzetnika smanjila za 25,46%, što predstavlja godišnji pad po prosječnoj stopi od 4,78%, dok je vrijednost kapitala poduzetnika bila manja za 6,78%, odnosno smanjivala se u promatranom razdoblju po prosječnoj godišnjoj stopi od 1,15%. U istom razdoblju poduzetnički sektor na razini mikroregije Gorskog kotara bilježi relativno blaži pad vrijednosti ukupne imovine (za 18,42%) i značajnije smanjenje vrijednosti kapitala (za 37,77%), dok je u poduzetničkom sektoru na razini Županije došlo do povećanja vrijednosti imovine za 1,34% te smanjenja vrijednosti kapitala za 23,23%[26].

"Rasipanju" poduzetničke imovine u općini Skrad najviše je pridonijela djelatnost trgovine (**G**), sa zabilježenim padom vrijednosti imovine od 33,8% ili 1,8 milijuna kuna u apsolutnom iznosu. Glavna djelatnost Općine, prerađivačka industrija (**C**), također bilježi pad vrijednosti imovine u promatranom razdoblju za 24,43%, odnosno u računovodstvenoj vrijednosti od 1,4 milijuna kuna. Usprkos tome, zbog postojećih proizvodnih kapaciteta u prerađivačkom sektoru, u 2014. godini na djelatnost **C** i dalje otpada najveći dio vrijednosti imovine lokalnih poduzetnika (37,23%). Promjene imovinskih pozicija u kumulativnim financijskim izvještajima poduzetnika FINA-e pokazale su da je djelatnost građevinarstvo (**F**), u kojoj je na početku promatranog razdoblja bilo koncentrirano 6,8% vrijednosti ukupne imovine skradskih poduzetnika, bila i u ovom aspektu poslovanja najosjetljivija djelatnost lokalnog poduzetništva, a koja je pod utjecajem općih recesijskih kretanja u nacionalnom gospodarstvu u razdoblju od 2008. do 2014. godine u potpunosti iscrpila vlastitu imovinsku supstancu, ostvarivši pad vrijednosti imovine od gotovo 100% (1,05 milijuna kuna).

Po osnovi udjela u strukturi ukupne vrijednosti imovine u lokalnom poduzetničkom sektoru u 2014. godini značajne su još i sljedeće djelatnosti: **S** – Ostale uslužne djelatnosti (18,58%) uz ostvareni pad vrijednosti imovine od 17,9%, **I** – Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (7,04%), s porastom vrijednosti od 318,2% i **M** – Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (6,57%), sa zabilježenim rastom vrijednosti imovine od 27,47%.

[26] Izračun autora na temelju kumulativnih godišnjih financijskih izvještaja FINA-e.

Negativna gospodarska konjunktura u razdoblju od 2008. do 2014. godine značajno se odrazila i na sposobnost kapitalne akumulacije lokalnog prerađivačkog sektora. Naime, prerađivačka industrija (**C**) zabilježila je pad vrijednosti kapitala od 89,86% (ili 1,18 milijuna kuna u apsolutnom iznosu) te je tako 2014. godine, u usporedbi s predrecesijskom 2008. godinom, smanjila svoj udio u ukupnoj vrijednosti kapitala lokalnog poduzetništva s visokih 42,03% na svega 4,57%. Pozitivna kapitalna akumulacija u djelatnostima **I**, **S**, **G** i **M** rezultirala je povećanjem njihovog udjela u vrijednosnoj strukturi kapitala poduzetnika općine Skrad, kompenzirajući tako negativan agregatni učinak drastičnog smanjenja kapitala prerađivačke industrije (cf. Tablica 4.7.). Uz prerađivačku industriju, vrijednost kapitala smanjila se i u djelatnosti građevinarstva (**F**) i to sa pozitivnih 467 tisuća kuna u 2008. godini na negativnu vrijednost od 62 tisuće kuna u 2014. godini, zbog čega je navedena djelatnost 2014. godine poduzetničkim rječnikom „bankrotirala“, stoga je spomenuta negativna vrijednost kapitala umanjila vrijednost imovine lokalnog građevinarstva kao pokrića vjerovničkih potraživanja.

U 2014. godini najznačajnije djelatnosti po osnovi udjela u strukturi ukupne vrijednosti kapitala poduzetničkog sektora Skrada bile su sljedeće djelatnosti: **S** – Ostale uslužne djelatnosti (46,65%), **G** – Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala (34,05%), **I** – Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (9,27%) te **M** – Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (5,56%).

Apsolutne i relativne promjene u vrijednosti kapitala navedenih i ostalih djelatnosti koje su zastupljene u poduzetničkoj strukturi općine Skrad, a koje su nastale tijekom promatranog razdoblja, prikazane su u sljedećoj tablici.

Tablica 4.7. Struktura imovine i kapitala poduzetnika općine Skrad (u HRK)

Djelatnost	Imovina					Kapital					Kapital/imovina u 2008. (%)	Kapital/imovina u 2014. (%)
	2008.	%	2014.	%	Indeks 2014./2008.	2008.	%	2014.	%	Indeks 2014./2008.		
A. Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo												
B. Rudarstvo i vađenje												
C. Prerađivačka industrija	5.661.618	36,72%	4.278.690	37,23%	75,57	1.310.952	42,03%	132.933	4,57%	10,14	23,16	3,11
D. Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija												
E. Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša												
F. Građevinarstvo	1.048.871	6,80%	1	0,00%	0,00	467.600	14,99%	-62.219	-2,14%	-	44,58	-6.221.900,00
G. Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala	5.311.595	34,45%	3.514.853	30,58%	66,17	724.729	23,24%	1.012.215	34,78%	139,67	13,64	28,80
H. Prijevoz i skladištenje												
I. Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	193.481	1,25%	809.050	7,04%	418,15	62.560	2,01%	275.496	9,47%	440,37	32,33	34,05
J. Informacije i komunikacije												
K. Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	9.103	0,06%				7.786	0,25%				85,53	0
L. Poslovanje												

nekretninama												
M. Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	592.549	3,84%	755.312	6,57%	127,47	86.928	2,79%	165.277	5,68%	190,13	14,67	21,88
N. Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti												
O. Javna uprava i obrana, obvezno socijalno osiguranje												
P. Obrazovanje												
Q. Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi												
R. Umjetnost, zabava i rekreacija												
S. Ostale uslužne djelatnosti	2.601.172	16,87%	2.135.328	18,58%	82,09	458.451	14,70%	1.386.927	47,65%	302,52	17,62	64,95
Ukupno:	**15.418.389**	**100,00%**	**11.493.234**	**100,00%**	**74,54**	**3.119.006**	**100.00%**	**2.910.629**	**100,00%**	**93,32**	**20,23**	**25,32**

Izvor: Izračunali i priredili autori na osnovu kumulativnih godišnjih financijskih izvještaja FINA-e.

Podaci u tablici 4.7. pokazuju da se u većini djelatnosti (osim u slučaju prerađivačke industrije i građevinarstva) poboljšao omjer kapitala i imovine u promatranom razdoblju.[27] Međutim, to je isključivo posljedica procesa tzv. pasivnog restrukturiranja poslovanja poduzetnika, a koji su nastojali očuvati svoju profitabilnost jedino kroz smanjenje zaposlenih i smanjenje imovinskih kapaciteta. Stoga, ova tendencija se nikako ne može razmatrati u kontekstu poslovne strategije štednje i akumulacije kapitala radi budućih ulaganja, već sasvim suprotno, kao urušavanje poduzetničkih resursa. Izuzetak je jedino djelatnost **I** koja je poboljšanje omjera kapitala i imovine uspjela ostvariti kroz istovremeni porast financijskih rezultata poslovanja i porast ljudskih, kapitalnih i imovinskih poduzetničkih resursa, što implicira jačanje financijske stabilnosti ove djelatnosti i stvaranje preduvjeta za širenje njezinog poslovanja.

Navedeno potvrđuju i poražavajući podaci o investicijama poduzetnika Skrada u dugotrajnu imovinu.

[27] Omjer kapitala i imovine je generalni indikator financijske stabilnosti koji pokazuje ima li poduzeće dovoljno kapitala da podrži poslovanje s imovinom kojom raspolaže te, ovisno o specifičnostima poslovanja u okviru sektora kojem određeno poduzeće ili djelatnost pripadaju, može imati različite granične vrijednosti, a s tim u vezi i njegove promjene vrijednosti mogu imati različite konotacije.

Tablica 4.8. Investicije u novu dugotrajnu imovinu poduzetnika općine Skrad (u HRK)

Djelatnost	2008.	%	2014.	%	Indeks 2014./2008.
A. Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo					
B. Rudarstvo i vađenje					
C. Prerađivačka industrija	0	0,00%	0	0,00%	-
D. Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija					
E. Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša					
F. Građevinarstvo	0	0,00%	0	0,00%	-
G. Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala	0	0,00%	29.012	6,21%	-
H. Prijevoz i skladištenje					
I. Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	713.266	100,00%	416.254	89,07%	58,36
J. Informacije i komunikacije					
K. Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	0	0,00%			0
L. Poslovanje nekretninama					
M. Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	0	0,00%	0	0,00%	-
N. Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti					
O. Javna uprava i obrana, obvezno socijalno osiguranje					
P. Obrazovanje					
Q. Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi					
R. Umjetnost, zabava i rekreacija					
S. Ostale uslužne djelatnosti	0	0,00%	22.062	4,72%	-
Bez klasifikacije					
Ukupno:	**713.266**	**100,00%**	**467.328**	**100,00%**	**65,52**

Izvor: Priredili autori na osnovi kumulativnih godišnjih financijskih izvještaja FINA-e.

Iz tablice 4.8. vidljivo je da su u 2014. godini investicije u dugotrajnu imovinu poduzetnika smanjene za 34,5% u odnosu na 2008. godinu, pri čemu su investicijske aktivnosti zabilježene jedino u djelatnosti **I** (416,3 tisuća kuna, smanjenje od 41,6% u odnosu na 2008. godinu), djelatnosti **G** (29,01 tisuća kuna) i djelatnosti **S** (22,6 tisuća kuna).

Osim do sada iznesenih i analiziranih pokazatelja, rezultati poslovanja poduzetnika mogu se sagledati i kroz relativiziranje njihovog ostvarenog financijskog rezultata po osnovi vrijednosti kapitala i imovine kojom raspolažu. Izračuni prinosa na imovinu (ROA) i prinosa na kapital (ROE), kao indikatora profitabilnosti ekonomskih aktivnosti poduzetnika općine Skrad, pokazuju da se uspješnost lokalnog poduzetničkog sektora u 2014. godini značajno smanjila u odnosu na 2008. godinu. Dakle, u 2014. godini zabilježen je prosječan prinos na ukupnu poduzetničku imovinu od 4,17% (smanjenje profitabilnosti od 66%) i ukupni kapital od 16,46% (smanjenje profitabilnosti od 72,84%), što dodatno potvrđuje loše poslovne trendove u poduzetništvu Općine (cf. grafikoni 4.3. i 4.4.).

Pozitivni prinosi na imovinu i kapital ostvareni su 2014. godine u svim djelatnostima s aktivnim poslovnim subjektima, osim u djelatnosti građevinarstva (**F**), pri čemu je najveći prosječni prinos na imovinu i kapital u 2014. godini ostvarila djelatnost **I** – Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (ROA 15,44% i ROE 45,34%).

Grafikon 4.3. ROA poduzetnika općine Skrad 2008. i 2014. godine (po djelatnostima i kumulativno, %)

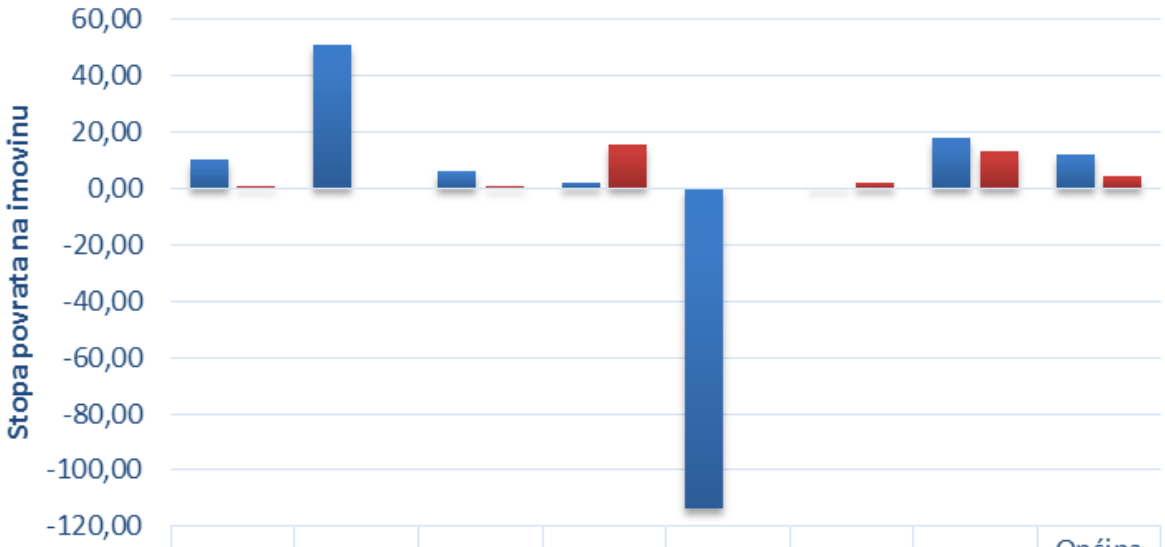

	C	F	G	I	K	M	S	Općina Skrad
2008.	10,36	50,89	5,86	2,09	-113,89	0,00	17,86	12,26
2014.	0,94	*	0,37	15,44		2,19	13,49	4,17

***** Djelatnost **F** je u 2014. godini ostvarila gotovo potpuni gubitak vrijednosti imovine te ostvarenu negativnu vrijednosti kapitala (i.e. potrošenu vlasničku supstancu), stoga pokazatelji ROA i ROE djelatnosti **F** nisu uzeti u obzir za 2014. godinu.

Izvor: Priredili autori na osnovi kumulativnih godišnjih financijskih izvještaja FINA-e.

Grafikon 4.4. ROE poduzetnika općine Skrad 2008. i 2014. godine (po djelatnostima i kumulativno, %)

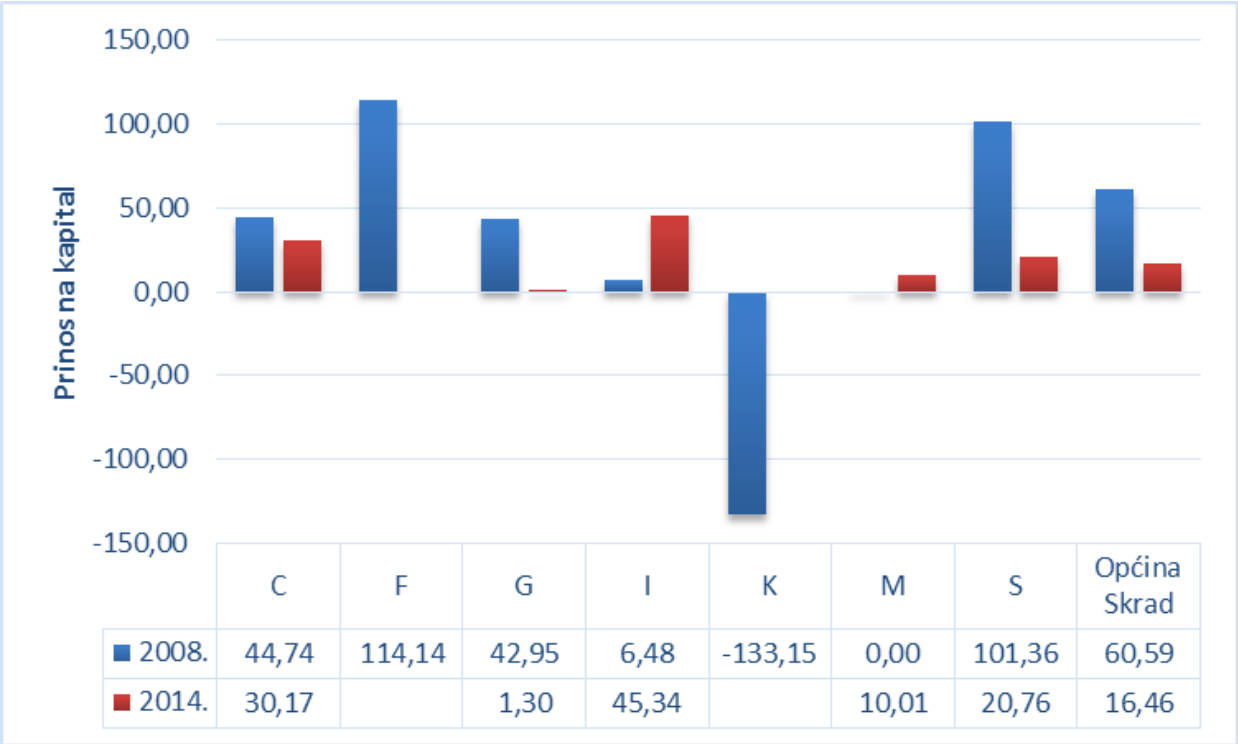

	C	F	G	I	K	M	S	Općina Skrad
2008.	44,74	114,14	42,95	6,48	-133,15	0,00	101,36	60,59
2014.	30,17		1,30	45,34		10,01	20,76	16,46

Izvor: Priredili autori na osnovi kumulativnih godišnjih financijskih izvještaja FINA-e.

Potrebno je naglasiti kako su kretanja prikazanih pokazatelja trenutno povoljnija u odnosu na prosječne prinose ostvarene na razini mikroregije Gorskog kotara te Primorsko-goranske županije. Za usporedbu, 2014. godine poduzetnički sektor čitave goranske mikroregije ostvario je negativan prosječni povrat na imovinu od -1,1% i na kapital od -3,2%, dok je istovremeno na razini Županije bio prisutan trend oporavka, uz pozitivan prosječni povrat na imovinu od 0,75% i na kapital od 2,62% u odnosu na 2008. godinu.[28]

[28] Izračun autora na osnovu kumulativnih godišnjih financijskih izvješća FINA-e

4.2. Obrtništvo

Pored poduzetnika, važan segment svakog lokalnog gospodarstva čini i obrtnički sektor. Budući da se obrtništvo, kao važan gospodarski sektor statistički adekvatno ne prati, kako na višim teritorijalnim razinama, tako ni unutar samih JLS-a, autori nisu imali dostupne podatke o broju zaposlenih i financijskim rezultatima po djelatnostima u okviru obrtničkog sektora Skrada, stoga se analiza u ovom poglavlju zasniva samo na recentnim podatcima o broju registriranih obrta u općini Skrad. Prema podatcima za 2015. godinu, u gospodarstvu Skrada posluje 12 obrtnika, odnosno 2,35% ukupno registriranih obrta na području cijele mikroregije Gorskog kotara. Sukladno podatcima u tablici 4.9., većina obrtnika (25%) aktivna je u djelatnosti poljoprivrede (**A**). Osim djelatnosti poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (**A**), u sektoru lokalnog obrtništva s po dvoje obrtnika zastupljene su još i prerađivačka industrija (**C**), građevinarstvo (**F**), djelatnosti pružanje smještaja te priprema i usluživanje hrane (**I**) te ostale uslužne djelatnosti (**S**), dok je za obavljanje djelatnost prijevoza i skladištenja (**H**), koja nije evidentirana u poduzetničkom sektoru, registriran jedan aktivni obrt.

Ta se slika potpuno razlikuje u odnosu na utvrđenu strukturu aktivnih obrta u Gorskom kotaru. Najveći broj obrta na razini mikroregije djeluje u prerađivačkoj industriji (**C**) s udjelom od 16,7%, dok je druga najvažnija djelatnost po broju obrta u Gorskom kotaru trgovina (**G**) s 15,29% ukupnog broja obrta. Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i posluživanja hrane (**I**) na trećem je mjestu sa 13,14% udjela, a slijedi građevinarstvo (**F**) s 12,94% udjela te poljoprivreda (**A**) s udjelom od 12,75%. Na temelju navedenog, može se zaključiti kako je struktura aktivnih subjekata u obrtništvu Gorskog kotara diverzificiranija, s obzirom da su u obrtništvu goranske regije zastupljene gotovo sve djelatnosti, dok su aktivnosti skradskog obrtničkog sektora koncentrirane u samo šest navedenih djelatnosti, što u velikoj mjeri odgovara strukturi poduzetništva prema kriteriju broja zaposlenih i broja poduzetnika.

Tablica 4.9. Broj obrtnika općine Skrad i Gorskog kotara 2015. godine prema NKD-u 2007.

Djelatnost	Općina Skrad		Gorski kotar	
	Broj obrta	**Udjel (%)**	**Broj obrta**	**Udjel (%)**
A. Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	3	25,00%	65	12,75
B. Rudarstvo i vađenje			-	-
C. Prerađivačka industrija	2	16,67%	85	16,67
D. Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija			1	0,20
E. Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša			3	0,59
F. Građevinarstvo	2	16,67%	66	12,94
G. Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala			78	15,29
H. Prijevoz i skladištenje	1	8,33%	56	10,98
I. Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	2	16,67%	67	13,14
J. Informacije i komunikacije			7	1,37
K. Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja			3	0,59
L. Poslovanje nekretninama			2	0,39
M. Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti			26	5,10
N. Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti			7	1,37
O. Javna uprava i obrana, obvezno socijalno osiguranje			-	-
P. Obrazovanje			2	0,39
Q. Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi			1	0,20
R. Umjetnost, zabava i rekreacija			1	0,20
S. Ostale uslužne djelatnosti	2	16,67%	40	7,84
Ukupno:	**12**	**100,00%**	**510**	**100,00**

Izvor: Priredili autori na osnovi podataka iz Obrtnog registra Republike Hrvatske (stanje 15. 9. 2015. godine).

4.3. Zaposlenost i nezaposlenost

Budući da se radna mjesta ne stvaraju jedino u sektoru poduzetništva i obrtništva, već značajan izvor zapošljavanja mogu biti pravne osobe svih oblika vlasništva, djelatnosti slobodnih zanimanja te tijela državne vlasti i jedinica lokalne i područne samouprave, prilikom analize gospodarstva općine Skrad važno je uzeti u obzir i ukupnu zaposlenost i nezaposlenost kao ključne pokazatelje, s jedne strane, slabosti/snage lokalnog gospodarstva u apsorpciji raspoložive radne snage na tržištu rada, a s druge strane pokazatelje raspoloživosti ukupnih radnih potencijala u lokalnom gospodarstvu kao važnog činitelja i pretpostavke budućeg ekonomskog razvoja Općine.

Tablica 4.10. Broj zaposlenih[29], broj nezaposlenih[30], ekonomski aktivno stanovništvo[31], stopa aktivnosti, stopa nezaposlenosti[32] i udio zaposlenog u ukupnom stanovništvu u općini Skrad i ostalim usporednim teritorijalnim jedinicama 2009. i 2014. godine

Opis	Općina Skrad			Gorski kotar			Primorsko-goranska županija			Republika Hrvatska		
	2009.	2014.	Indeks 2014./2009.	2009.	2014.	Indeks 2014./2009.	2009.	2014.	Indeks 2014./2009.	2009.	2014.	Indeks 2014./2009.
Broj zaposlenih	230*	169*	73,48	9.973*	5.443*	54,58	92.025	83.122	90,33	1.498.784	1.342.149	89,55
Broj nezaposlenih	52	72	138,46	1.595	1.926	120,75	14.910	18.469	123,87	263.174	328.187	124,70
Ekonomski aktivno stanovništvo	279*	250*	89,61	11.568*	7.369*	63,70	106.935	101.591	95,00	1.761.958	1.670.336	94,80
Stopa aktivnosti	35,74%*	37,01%*	103,55	61,46%*	35,70%*	58,10	53,06%*	49,99%*	94,21	62,29%	58,12%	93,31
Stopa nezaposlenosti	18,44%*	29,88%*	162,04	15,99%*	35,38%*	221,25	10,80%	14,50%	134,26	14,90%	19,60%	131,54
Udio zaposlenog u ukupnom stanovništvu	20,7%*	17,04%*	82,32	38,18%*	23,65%*	61,95	30,25%*	28,06%*	92,78	34,83%*	31,32%*	89,92

***** Procjena na temelju podataka o broju nezaposlenih osoba te broju zaposlenih u pravnim osobama, obrtima i slobodnim djelatnostima.

Izvor: Priredili autori na osnovi podataka Državnog zavoda za statistiku, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i Porezne uprave.

[29] Zaposleni su sve osobe koje su zasnovale radni odnos s poslodavcem, na određeno ili neodređeno vrijeme, neovisno o duljini radnog vremena i vlasništvu pravne osobe. U zaposlene se uključuju pripravnici (vježbenici), osobe na porodnom dopustu, bolovanju i osobe koje su iz bilo kojeg razloga odsutne s posla do prekida radnog odnosa. U zaposlene se ubrajaju i osobe koje rade u vlastitom trgovačkom društvu, poduzeću, obrtu ili slobodnoj profesiji.

[30] Nezaposleni su osobe u dobi od 15 do 65 godina sposobne ili djelomično sposobne za rad koje nisu u radnom odnosu, aktivno traže posao i raspoložive su za rad te zadovoljavaju sve kriterije iz odredbi Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti, a evidentirane su u Hrvatskom zavodu za zapošljavanje na kraju izvještajnog razdoblja.

[31] Ekonomskom aktivnošću smatra se svaka aktivnost osoba koje pridonose ili su spremne pridonositi proizvodnji dobara i usluga u određenom (referentnom) razdoblju radi stjecanja sredstava za život; Stopa aktivnosti je postotni udio aktivnog stanovništva (radne snage) u radno sposobnom stanovništvu.

[32] Stopa nezaposlenosti izračunava se kao omjer broja nezaposlenih osoba i ukupno raspoložive radne snage.

Prema podacima u tablici 4.10. evidentan je značajan pad ukupnog broja zaposlenih osoba u općini Skrad, a koji se u promatranom razdoblju smanjio za čak 26,5%. Iako je isti trend prisutan i u usporednim višim teritorijalnim razinama, očito je da je Gorski kotar posebno „ugrožen“ ovakvim negativnim kretanjima (broj zaposlenih je smanjen za izrazito visokih 45,42%), dok su na razini PGŽ-a i RH zabilježene znatno manje stope smanjenja broja zaposlenih. Iz podataka u tablici 4.10. proizlazi da je na području Skrada 2014. godine svaki peti stanovnik bio zaposlen, što je približno jednako omjeru na razini cijele mikroregije Gorskog kotara, dok je u Županiji i Republici Hrvatskoj bio zaposlen približno svaki treći stanovnik.

Analogno kretanju zaposlenosti, u promatranom razdoblju došlo je do povećanja nezaposlenosti u sve četiri spomenute teritorijalne jedinice, pri čemu je broj nezaposlenih u općini Skrad porastao za čak 38,46%, što je za 17,1 postotnih bodova više od relativnog porasta nezaposlenosti u Gorskom kotaru, za 14,6 postotnih bodova više od relativnog porasta nezaposlenosti u Županiji i za 13,76 postotnih bodova više od povećanja ukupne nezaposlenosti na nacionalnoj razini. Izraženiji porast nezaposlenosti u odnosu na pad zaposlenosti u svim teritorijalnim jedinicama može se objasniti sve slabijim mogućnostima pronalaska posla za mlade ljude koji tek ulaze na tržište rada.

Relativni pokazatelji tržišta rada također pokazuju da su opća recesijska kretanja u većoj mjeri negativno utjecala na gubitak radnih mjesta za stanovnike Skrada u odnosu na usporedne više teritorijalne jedinice. Na to posebno ukazuje kretanje stope nezaposlenosti, a koja je u općini Skrad tijekom promatranog razdoblja porasla s 18,4% na 29,9%, što znači da je 2014. godine svaki treći radno sposobni stanovnik Skrada bio nezaposlen. Iako je stopa nezaposlenosti u Skradu relativno manja u odnosu na prosječnu stopu nezaposlenosti mikroregije Gorskog kotara kojoj pripada, ona još uvijek značajno negativno odstupa od prosječnih vrijednosti Županije (za 15,38 postotnih bodova) i Republike Hrvatske (za 10,28 postotnih bodova). Osim toga, Skrad ima i znatno nepovoljniju stopu aktivnosti stanovništva i nepovoljniji udjel zaposlenog u ukupnom stanovništvu u odnosu na Županiju i Republiku Hrvatsku. Međutim, uz to što odabrani pokazatelji ukazuju na relativno lošije stanje na lokalnom tržištu rada, oni istovremeno pokazuju koliko je zapravo mala ekonomija općine Skrad. Naime, ako se usporede podaci o broju obrtnika i broju zaposlenih u sektoru poduzetništva s podacima o ukupnoj zaposlenosti, može se vidjeti da

od ukupnog broja zaposlenih na području Općine (169 zaposlenika), njih svega 40% radi kod lokalnih obrtnika i poduzetnika, što je definitivno indikator ograničenih mogućnosti postojećih kapaciteta u sektoru obrtništva i poduzetništva u značajnijem poticanju lokalnog stanovništva na ekonomsku aktivnost, ali i indikator „neiskorištenih“ razvojnih potencijala obrtništva i poduzetništva u smislu poticanja većeg zapošljavanja. S obzirom na ključne probleme Gorskog kotara a koji se odnose na rapidan gubitak stanovništva i smanjenje radnog kontingenta, otvaranje novih radnih mjesta u sektoru obrtništva i poduzetništva od vitalnog je interesa za revitalizaciju i razvoj općine Skrad.

4.4. Analiza ključnih gospodarskih djelatnosti

Analiza financijskih i drugih pokazatelja općine Skrad, te njihova usporedba s kretanjima na razini mikroregije Gorskog kotara i Primorsko-goranske županije u promatranom razdoblju, ukazuje na relativno lošije stanje lokalnog poduzetničkog sektora (cf. Tablica 4.11.). Posebno se u negativnom smislu ističe:

- Kontinuirano smanjenje ukupnih prihoda i dobiti te veliko povećanje gubitka prije oporezivanja;
- Značajno smanjenje proizvodnosti rada;
- Smanjenje investicija u novu dugotrajnu imovinu; i
- Smanjenje prosječne mjesečne neto plaće.

Tablica 4.11. Usporedba kretanja odabranih pokazatelja poslovanja općine Skrad, Gorskog kotara i Primorsko-goranske županije za razdoblje 2008. – 2014. (postotne promjene)

Opis	Postotna promjena 2014./2008.		
	Općina Skrad	Gorski kotar	PGŽ
Broj poduzetnika	18,18	3,17	11,32
Broj zaposlenih	17,02	-21,32	-12,34
Ukupni prihodi	-29,67	-21,82	-16,93
Ukupni rashodi	-26,45	-21,05	-18,11
Dobit prije oporezivanja	-68,79	18,07	-4,49
Gubitak prije oporezivanja	897,63	42,61	-27,95
Konsolidirani financijski rezultat	-74,66*	1.684,56**	183,08***
Proizvodnost rada	-39,90	-0,63	-5,24
Investicije u novu dugotrajnu imovinu	-34,48	-53,53	-24,33
Prosječne mjesečne neto plaće	-28,67	7,08	8,63

***** Smanjenje dobiti prije oporezivanja; ****** Povećanje gubitka prije oporezivanja; ******* Povećanje dobiti prije oporezivanja.

Izvor: Priredili autori na osnovi kumulativnih godišnjih financijskih izvještaja FINA-e.

Prema svim sagledanim pokazateljima može se zaključiti da su prerađivačka industrija (**C**) i djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (**I**) najznačajnije djelatnosti u poduzetničkom sektoru Skrada.

Unatoč padu od 31,26% u odnosu na 2008. godinu, udio djelatnosti **C** u ukupnim prihodima lokalnog poduzetništva iznosio je 2014. godine 38,51%. Uz to, u djelatnosti **C** je 2014. godine bilo koncentrirano 30,91% popunjenih radnih mjesta te je iste godine prerađivački sektor ostvario 8% konsolidirane dobiti te 37,45% ukupne bruto dodane vrijednosti poduzetnika Skrada. Također, prerađivačka industrija je jedini izvoznik u lokalnom gospodarstvu, a koja je u 2014. godini ostvarila vrijednost izvoza od 2,33 milijuna kuna, što je ujedno i vrijednost trgovinskog salda ove djelatnosti s obzirom da u kumulativnim financijskim izvještajima FINA-e nisu zabilježene izvozne aktivnosti u istoj godini.

Uz smanjenje omjera kapitala i imovine prerađivačke industrije, kao indikatora pogoršavanja financijske stabilnosti ove djelatnosti, u razdoblju 2008.-2014. u potpunosti su izostale i nove investicije u dugotrajnu imovinu u prerađivačkom sektoru. U istom su razdoblju prosječne plaće

na razini djelatnosti zabilježile pad od 25,87% te su 2014. godine bile za 1,48% niže u odnosu na prosječnu neto plaću cjelokupnog poduzetničkog sektora Skrada (cf. tablica 4.12.).

Tablica 4.12. Odabrani pokazatelji djelatnosti prerađivačke industrije (**C**)

Opis	2008.	2014.	Indeks 2014./2008.
Broj poduzetnika	1	3	300,00
Broj zaposlenih	19	17	89,47
Udio djelatnosti u ukupnoj zaposlenosti	40,43%	30,91%	76,46
Ukupni prihodi	11.149.017	7.664.081	68,74
Ukupni rashodi	10.562.520	7.623.973	72,18
Dobit razdoblja	586.497	47.855	8,16
Gubitak razdoblja	0	7.747	-
Konsolidirani financijski rezultat	586.497	40.108	6,84
Uvoz (rashod)	0	0	-
Udio u ukupnom uvozu	0,00%	0,00%	-
Izvoz (prihod)	0	2.333.899	-
Udio u ukupnom izvozu	0,00%	100,00%	-
Trgovinski saldo (izvoz minus uvoz)	0	2.333.899	-
Investicije u novu dugotrajnu imovinu (po zaposlenom)	0	0	-
Prosječne mjesečne neto plaće	3.938	2.919	74,13

Izvor: Priredili autori na osnovi godišnjih kumulativnih financijskih izvještaja FINA-e.

Druga značajna djelatnost lokalnog gospodarstva je već spomenuta djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (**I**), koja je 2014. godine zapošljavala 47,27% ukupno zaposlenih te imala značajan udjel u ukupnim prihodima (19,56%), rashodima (19,39%) te konsolidiranoj dobiti (26,1%) lokalnog poduzetništva. Posebna važnost djelatnosti **I** za lokalno gospodarstvo očituje se u tome što je u 2014. godini ostvarila čak 38,44% BDV-a i 89,1% ukupnih investicija u dugotrajnu imovinu.

Osim navedenih djelatnosti, u promatranom razdoblju ističe se još i djelatnost **S** – Ostale uslužne djelatnosti. Djelatnost **S** je 2014. godine činila 5,45% zaposlenosti, 19,17% ukupnih prihoda, 18,16% ukupnih rashoda te čak 60,1% konsolidirane dobiti lokalnog poduzetništva.

5. ANALIZA FISKALNIH KRETANJA OPĆINE SKRAD

5.1. Analiza kretanja proračunskih prihoda i rashoda

Kao uvodnu smjernicu za okvir fiskalne analize svakako je najvažnije napomenuti da općinu Skrad karakterizira najveći relativni demografski pad među lokalnim samoupravama Gorskog kotara praćen smanjenjem stanovništva kao i broja kućanstava. Stoga je i bez uvida u proračunske dokumente moguće pretpostaviti negativne fiskalne tendencije. Osim navedenog, općini Skrad svakako ne idu u prilog ni promjene regulatornog okvira koje stupaju na snagu početkom 2015. godine. Naime, Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14) koji je stupio na snagu početkom 2015. godine te izmjene Zakona o brdsko-planinskim područjima (NN 12/02, 32/02, 117/03, 42/05, 90/05, 80/08, 148/13, 147/14) stavljaju izvan snage brojne olakšice koje su bile predviđene pogotovo za lokalne samouprave sa statusom brdsko-planinskog područja. Uvodi se jedinstvena kategorizacija potpomognutih područja temeljem kriterija indeksa razvijenosti, na temelju koje će se dodjeljivati zajednički porezni prihodi i pomoći iz središnjeg državnog proračuna. S obzirom na navedeno, općina Skrad klasificira se čak u IV. kategoriji razvijenosti te se prema kriterijima razvrstavanja smatra razvijenim područjem. Svakako da je kategorizacija lokalnih samouprava na temelju ovako postavljenih kriterija vrlo problematična te upravo lokalne samouprave s kritičnim razinama razvijenosti ostavlja bez nužne pomoći. U svakom slučaju, u okviru 2015. godine može se očekivati dodatno smanjenje proračunskih prihoda, pogotovo s aspekta pomoći primljenih sa razine središnje države.

Iako je lokalni javni sektor u Republici Hrvatskoj izložen značajnoj razini centralizacije i u pogledu odgovornosti za osiguranje javnih dobara i usluga kao i u pogledu njihova financiranja, ipak lokalne samouprave mogu postići značajne rezultate koristeći vlastite resurse i kapacitete. U tom smislu analiza fiskalnog stanja te kretanja proračunskih prihoda i rashoda svake lokalne samouprave izuzetno je važna u pogledu ocjene realnosti izvršenja postavljenih razvojnih ciljeva u okviru strategije ekonomskog razvoja. S obzirom na rastuće potrebe lokalne zajednice u širem smislu, ali i stalnim promjenama strukture potražnje za lokalnim javnim dobrima i uslugama, proračuni lokalnih samouprava gotovo uvijek su ograničavajući čimbenik. Pogotovo kada je riječ o kapitalnim ulaganjima. Naime, financiranje lokalnih javnih investicija kao temelja pružanja

lokalnih javnih dobara i usluga ovisi u prvom redu o mogućnosti korištenja dugoročnih izvora financiranja. Financiranje lokalnih kapitalnih dobara ograničeno je prije svega regulatornim okvirom (Zakonom o proračunu (NN 87/08 i 136/12) te godišnjim zakonima o izvršenju proračuna te drugim zakonskim te ostalim propisima). Nadalje, dodatna ograničenja kriju se u gospodarskom stanju lokalne zajednice koja determinira i proračunske mogućnosti kao i sama struktura lokalnih proračunskih prihoda i rashoda.

U pogledu analize općinskog proračuna, prihodi i rashodi promatraju se u dužem vremenskom razdoblju, od 2008. do 2014. godine u nastojanju da se ukaže na dugoročne trendove u financiranju lokalnih javnih dobara i usluga. Na grafikonu 5.1. može se uočiti da su u promatranom razdoblju kod općine Skrad vidljiva razdoblja deficitnog financiranja, ali i razdoblja kada su ostvarivani proračunski viškovi. Međutim, kao i u ostalim lokalnim jedinicama (ali i državi u cjelini) može se uočiti da ne postoji stabilizacijsko djelovanje proračuna već se, nažalost, proračun uvijek kreće ciklički, odnosno prati gospodarski ciklus. Tako postavljen sustav produbljuje djelovanje gospodarske krize na svim razinama. Izuzetno zabrinjava činjenica da su od početka ekonomsko-financijske krize 2009. godine prihodi i rashodi proračuna u stalnom padu što je svakako refleksija spomenutih izrazito negativnih demografskih i gospodarskih kretanja.

Grafikon 5.1. Cikličko kretanje prihoda i rashoda (u mln. HRK)

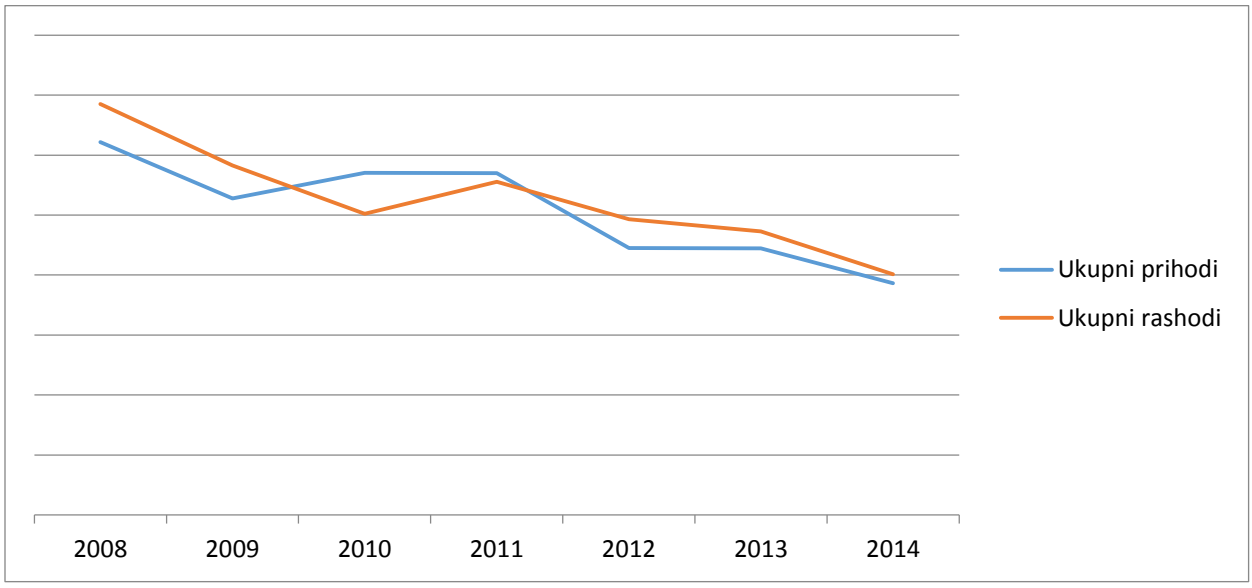

Izvor: Izradili autori na temelju podataka Ministarstva financija RH.

Kada je riječ o najvažnijim kategorijama strukture prihoda (cf. tablica 5.1. i 5.2.) može se uočiti da je općina Skrad u kontekstu svoje fiskalne strukture identična u odnosu na ostale lokalne jedinice. Naime, u prosjeku je struktura financiranja proračunske potrošnje lokalnih jedinica obilježena visokim udjelom poreza i prireza na dohodak. Kretanje prihoda od poreza i prireza na dohodak definira kretanje ukupnih prihoda kroz cijelo promatrano razdoblje jer unatoč padu u posljednjoj promatranoj godini čini 51,22% ukupnih prihoda. Kretanje tog prihoda je određeno sa stanjem na tržištu rada (rast nezaposlenosti i smanjenje plaća) te je u cijelom promatranom razdoblju pao za 33,94% (prosječno godišnje za 6,67%). Svakako da izrazito zabrinjava stalni trend pada prihoda od poreza na dohodak gdje se može vidjeti da je općina Skrad od 2008. godine na godišnjoj bazi izgubila oko milijun kuna prihoda s te osnove što čini pad od okvirno petine proračunskih prihoda.

Tablica 5.1. Kretanje važnijih kategorija prihoda u razdoblju 2008.-2014. godine (u mln. HRK)

Opis	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Ukupni prihodi i primici	6,22	5,28	5,73	5,70	4,45	4,45	4,51
Ukupni prihodi	6,22	5,28	5,71	5,70	4,45	4,45	3,86
Prihodi od poreza	3,28	3,12	2,68	2,65	2,74	2,74	2,20
Zajednički porezi	3,10	2,97	2,54	2,49	2,59	2,57	2,05
Vlastiti porezi	0,11	0,09	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10
Neporezni prihodi	2,94	2,16	3,03	3,05	1,71	1,71	1,67
Kapitalni prihodi	0,18	0,15	0,20	0,01	0,01	0,02	0,01
Potpore	1,71	0,63	1,44	1,67	0,39	0,30	0,34
Primici od financijske imovine i zaduživanja	0,00	0,00	0,02	0,00	0,00	0,00	0,65

Izvor: Izradili autori na temelju podataka Ministarstva financija RH.

Tablica 5.2. Struktura važnijih kategorija prihoda u razdoblju 2008.-2014. godine (u postotku, %)

Opis	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Ukupni prihodi	100	100	100	100	100	100	100
Prihodi od poreza	52,75	59,06	46,91	46,55	61,49	61,53	56,88
Zajednički porezi	49,91	56,32	44,54	43,79	58,12	57,90	53,02
Vlastiti porezi	1,72	1,74	1,71	1,78	2,28	2,33	2,58
Neporezni prihodi	47,25	40,94	53,09	53,45	38,51	38,47	43,12
Kapitalni prihodi	2,91	2,85	3,57	0,21	0,24	0,38	0,33
Potpore	27,43	12,02	25,22	29,36	8,70	6,75	8,70

Izvor: Izradili autori na temelju podataka Ministarstva financija RH.

Najvažnija kategorija neporeznih prihoda je prihod od administrativnih pristojbi i po posebnim propisima (u 2014. godinu komunalni doprinosi i naknade s naknadama za šume čine 68,38%), koji ima uravnoteženu dinamiku kretanja, bez oscilacija. Izražene oscilacije tijekom kretanja zabilježene su kod potpora tj. tekućih pomoći iz proračuna. Prihodi od imovine se sastoje se od naknada za korištenje nefinancijske imovine, prihoda od zakupa i iznajmljivanja imovine i imaju uravnoteženo kretanje kroz cijelo promatrano razdoblje, bez oscilacija. Grafikon 5.2 prikazuje odnose najvažnijih kategorija prihoda.

Grafikon 5.2. Kretanje važnijih kategorija proračunskih prihoda (u mln. HRK)

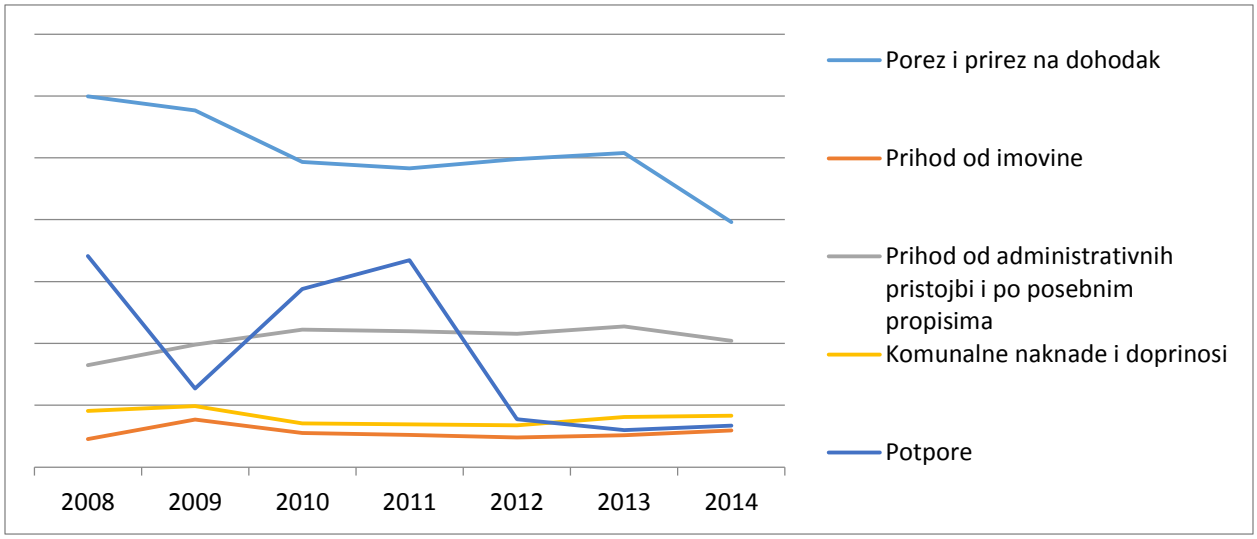

Izvor: Izradili autori na temelju podataka Ministarstva financija RH.

Tablice 5.3. i 5.4. potvrđuju prethodno iznesene zaključke o strukturi proračuna te je vidljiv ispodprosječan doprinos vlastitih poreza u strukturi poreznih prihoda. Udio zajedničkih poreza u ukupnim porezima se smanjuje i apsolutno i relativno, a takav trend prisutan je i kod prihoda od poreza i prireza na dohodak. Vrijednost poreza na promet nekretninama se povećava i apsolutno i relativno, dok se vrijednost vlastitih poreza smanjuje u apsolutnom iznosu, ali se povećava njihov udio u ukupnim poreznim prihodima, zbog toga jer je vrijednost zajedničkih poreza imala intenzivniji pad u apsolutnom iznosu.

Mali udio vlastitih prihoda u ukupnim prihodima ukazuje na nepovoljno stanje lokalne gospodarske zajednice općine Skrad. Zanemariv udio vlastitih poreznih prihoda dovodi u pitanje

fiskalni kapacitet Općine koji je pokazatelj sposobnosti lokalnih jedinica u prikupljanju vlastitih (autonomnih) prihoda. Važno je istaknuti da općina Skrad može uložiti dodatni napor kako bi prikupila vlastite prihode, npr. kroz uvođenje prireza poreza na dohodak (trenutna stopa prireza je 0%). Može se pretpostaviti da će Općina gubitkom povlaštenog položaja dobiti manji iznos pomoći iz proračuna središnje države, a pomoći trenutno imaju značajnu ulogu u ostvarivanju ciljeva regionalne politike i lokalne gospodarske aktivnosti. Posebno zabrinjava činjenica da je iznos potpora već značajno smanjen od 2012. godine te je jedan od bitnijih razloga smanjenja prihoda proračuna. Stoga je povećana stopa prireza jedan od ključnih modaliteta održavanja ravnoteže i prikupljanje proračunskih sredstava od 2015. godine s obzirom na nedostatak ostalih izvora prihoda proračuna.

Tablica 5.3. Kretanje poreznih prihoda u razdoblju 2008-2014. godine (u mln. HRK)

Opis	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Porezni prihodi	3,28	3,12	2,68	2,65	2,74	2,74	2,20
Zajednički porezi	3,10	2,97	2,54	2,49	2,59	2,57	2,05
Porez i prirez na dohodak	3,00	2,88	2,47	2,41	2,49	2,54	1,98
Porez na dobit	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Porez na promet nekretninama	0,11	0,09	0,07	0,08	0,10	0,03	0,07
Vlastiti porezi	0,11	0,09	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10

Izvor: Izradili autori na temelju podataka Ministarstva financija RH.

Tablica 5.4. Struktura poreznih prihoda u razdoblju 2008.-2014. godine (u postotku, %)

Opis	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Porezni prihodi	100	100	100	100	100	100	100
Zajednički porezi	94,63	95,36	94,95	94,08	94,51	94,09	93,22
Porez i prirez na dohodak	91,40	92,56	92,15	91,06	91,03	92,84	90,05
Porez na dobit	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Porez na promet nekretninama	3,23	2,81	2,80	3,02	3,48	1,24	3,17
Vlastiti porezi	3,26	2,95	3,65	3,82	3,71	3,78	4,53

Izvor: Izradili autori na temelju podataka Ministarstva financija RH.

Rashodi proračuna analizirani su u okviru ekonomske i funkcionalne klasifikacije proračuna. Ekonomska klasifikacija daje odgovor je li se općinski proračun usmjerio na potrošnju ili investiranje, a također daje odgovore i na efikasnost raspolaganja javnim novcem. Funkcionalna klasifikacija prikazuje koje javne funkcije je općinska vlast smatrala prioritetnima kako bi se postiglo što veće zadovoljstvo građana. Tablica 5.5. i 5.6. prikazuju najvažnije stavke ekonomske klasifikacije proračuna. U promatranom razdoblju uočava se nekoliko važnih tendencija. Najveći udio 2014. godine u ukupnim rashodima pripada materijalnim rashodima i rashodima za zaposlene, što upućuje na činjenicu da je Općina orijentirana na potrošnju umjesto na investicije. U 2014. godini događa se pozitivan trend da se smanjuju materijalni rashodi i rashodi za zaposlene, u korist povećanja rashoda za nabavu nematerijalne imovine, tj. investicijskih aktivnosti. Općina bi trebala nastojati što više se približiti vrijednosti rashoda za nabavu nefinancijske imovine na vrijednost iz 2008. godine kada su oni zauzimali udio od 28,39% ukupnih rashoda. Očito je početak krize ozbiljno narušio orijentaciju Općine prema investicijskim aktivnostima što je uobičajen proces prilagodbe proračuna lokalnih samouprava kriznim uvjetima.

Tablica 5.5. Kretanje važnijih kategorija rashoda po ekonomskoj klasifikaciji javnih rashoda u razdoblju 2008.-2014. godine (u mln. HRK)

Opis	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Rashodi za zaposlene	0,71	0,95	1,00	0,90	0,79	1,02	0,71
Materijalni rashodi	2,81	2,71	2,31	2,88	1,98	2,18	1,57
Financijski rashodi	0,12	0,13	0,04	0,02	0,07	0,13	0,03
Subvencije	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Pomoći	0,47	0,52	0,71	0,76	0,60	0,51	0,40
Naknade građanima i kućanstvima na temelju osiguranja i druge naknade	0,14	0,18	0,26	0,25	0,21	0,18	0,14
Ostali rashodi	0,65	0,73	0,65	0,68	0,57	0,38	0,39
Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	1,94	0,60	0,05	0,06	0,70	0,32	0,78
Ukupni rashodi	6,85	5,83	5,02	5,56	4,93	4,73	4,01

Izvor: Izradili autori na temelju podataka Ministarstva financija RH.

Tablica 5.6. Struktura važnijih kategorija rashoda po ekonomskoj klasifikaciji javnih rashoda u razdoblju 2008.-2014. godine (u postotku, %)

Opis	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Rashodi za zaposlene	10,40	16,35	19,90	16,29	16,06	21,59	17,65
Materijalni rashodi	41,08	46,44	46,01	51,85	40,11	46,11	39,12
Financijski rashodi	1,70	2,25	0,79	0,32	1,49	2,85	0,80
Subvencije	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Pomoći	6,79	8,97	14,23	13,72	12,27	10,82	9,95
Naknade građanima i kućanstvima na temelju osiguranja i druge naknade	2,11	3,13	5,25	4,55	4,31	3,73	3,40
Ostali rashodi	9,51	12,56	12,91	12,20	11,59	8,14	9,74
Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	28,39	10,31	0,92	1,07	14,17	6,76	19,34
Ukupni rashodi	100	100	100	100	100	100	100

U pogledu kretanja rashoda za nabavu nefinancijske imovine mogu se vidjeti velike fluktuacije koje su svakako nepoželjne jer mogu ugroziti održivost proračuna, ali i kontinuirani investicijski ciklus (grafikon 5.3.). Može se uočiti da se nastupom ekonomsko-financijske krize investicijska aktivnost u 2009. godine trostruko smanjila, a u 2010. te 2011. godini bila zanemariva. Ovakva kretanja ove kategorije rashoda s oscilacijama upućuju na preispitivanja proračunske politike u dužem i srednjem roku, pogotovo u kontekstu plana razvojnih programa. Stabilnost investicijskog ciklusa u vremenu je izrazito važna i s aspekta proračunskog procesa te upravljanja (donošenje kvalitetnih odluka, likvidnost), ali i lokalnog gospodarstva (stabilnost poslovanja).

Tablica 5.7. Kretanje investicijskih aktivnosti u razdoblju 2008.-2014. godine (u mil HRK)

Opis	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Ostali rashodi – kapitalne pomoći	0,01	0,04	0,04	0,01	0,00	0,00	0,00
Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	1,94	0,60	0,05	0,06	0,70	0,32	0,78
Ukupni rashodi za investicije	1,95	0,65	0,09	0,07	0,70	0,32	0,78

Izvor: Izradili autori na temelju podataka Ministarstva financija RH.

Grafikon 5.3. Kretanja kapitalnih ulaganja općine Skrad od 2008. godine (mil. HRK)

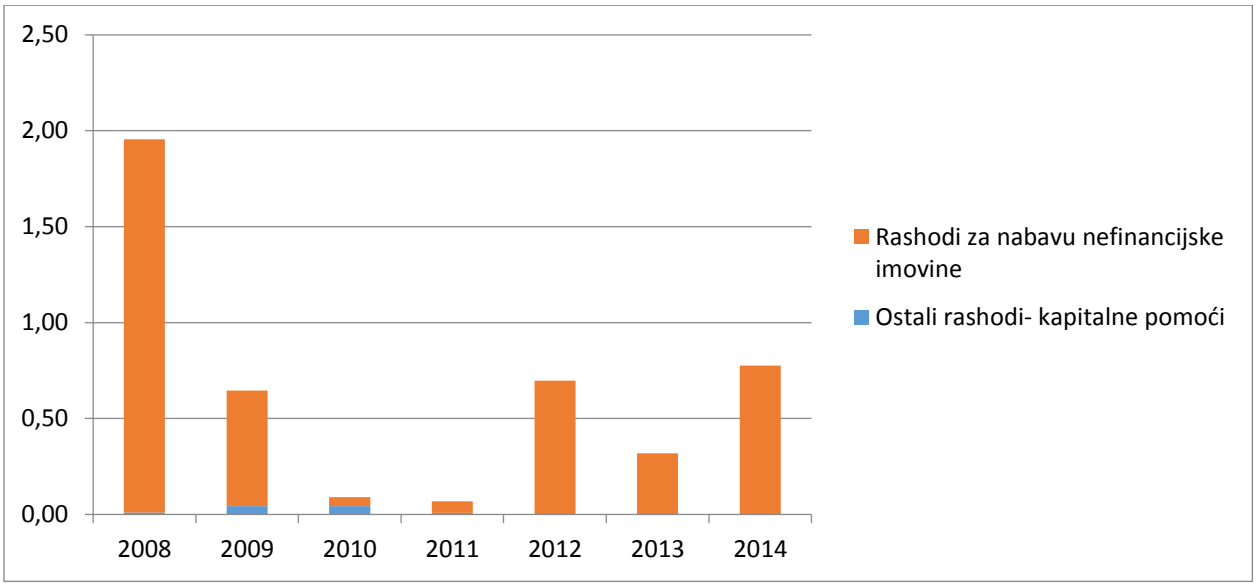

Izvor: Izradili autori na temelju podataka Ministarstva financija RH.

Kada je riječ o funkcionalnoj klasifikaciji rashoda i ovdje se uočavaju podudarne tendencije kao i u slučaju ekonomske klasifikacije. Naime, može se zamijetiti smanjenje „troška“ lokalne vlasti u okviru pružanja općih javnih usluga u posljednjoj analiziranoj godini, ali dolazi i do pada rashoda za usluge unapređenja stanovanja i zajednice. Te dvije kategorije rashoda po funkcionalnoj klasifikaciji u 2014. godini čine 63,37% ukupnih rashoda. Smanjenje rashoda za opće javne usluge može upućivati na povećanje efikasnosti javne uprave. Jedino rashodi za obrazovanje rastu za 11,42% što može upućivati na nastojanje da se pronađe nova orijentacija djelovanja proračuna Općine. Može se također uočiti nestalnost proračunske potrošnje u okviru pojedinih kategorija – usluge unapređenja stanovanja i zajednice, opće javne usluge, ekonomski poslovi, rekreacije, kulture i religije te zaštita okoliša. Međutim, treba reći da je takva nestabilnost u određenoj mjeri i očekivana jer se radi o manjoj lokalnoj jedinici gdje kapitalna ulaganja u pojedinom sektoru imaju velik značaj na strukturu rashoda u trenutku njihova financiranja.

Tablica 5.8. Kretanje važnijih kategorija rashoda po funkcionalnoj klasifikaciji javnih rashoda u razdoblju 2008.-2014. godine (u mln. HRK)

Opis	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Opće javne usluge	1,13	1,43	1,52	1,41	1,29	1,60	1,48
Javni red i sigurnost	0,17	0,17	0,22	0,20	0,14	0,06	0,05
Ekonomski poslovi	0,71	0,64	0,77	0,73	0,53	0,45	0,32
Zaštita okoliša	0,20	0,53	0,18	0,55	0,29	0,24	0,16
Usluge unapređenja stanovanja i zajednice	2,82	1,92	1,29	1,37	1,46	1,37	1,06
Zdravstvo	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Rekreacija, kultura i religija	1,48	0,70	0,51	0,68	0,59	0,48	0,41
Obrazovanje	0,21	0,28	0,32	0,42	0,44	0,41	0,46
Socijalna zaštita	0,12	0,16	0,21	0,20	0,17	0,12	0,07
UKUPNO RASHODI	**6,85**	**5,83**	**5,02**	**5,56**	**4,93**	**4,73**	**4,01**

Izvor: Izradili autori na temelju podataka Ministarstva financija RH.

Tablica 5.9. Kretanje važnijih kategorija rashoda po funkcionalnoj klasifikaciji javnih rashoda u razdoblju 2008.-2014. godine (u postotku, %)

Opis	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Opće javne usluge	16,53	24,57	30,27	25,43	26,21	33,80	36,95
Javni red i sigurnost	2,47	2,99	4,37	3,60	2,88	1,29	1,25
Ekonomski poslovi	10,37	11,04	15,38	13,20	10,85	9,46	8,05
Zaštita okoliša	2,93	9,06	3,59	9,88	5,90	5,01	3,92
Usluge unapređenja stanovanja i zajednice	41,11	32,89	25,69	24,62	29,68	28,97	26,42
Zdravstvo	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Rekreacija, kultura i religija	21,68	11,98	10,18	12,24	12,07	10,16	10,15
Obrazovanje	3,11	4,80	6,29	7,51	9,01	8,69	11,42
Socijalna zaštita	1,81	2,68	4,22	3,53	3,40	2,61	1,85
UKUPNO RASHODI	**100,00**	**100,00**	**100,00**	**100,00**	**100,00**	**100,00**	**100,00**

Izvor: Izradili autori na temelju podataka Ministarstva financija RH.

Tablicom 5.10. obuhvaćena je usporedba svih prije navedenih analiza struktura prihoda i rashoda općine Skrad s mikroregijom Gorski kotar (kojoj Općina pripada), sa sumom općina, sumom gradova te sumom općina i gradova u Primorsko-goranskoj županiji u relativnim iznosima. Iznenađuje značajno niži udio potpora u odnosu na prosjek lokalnih samouprava Gorskog kotara i ostalih općina na području PGŽ. Udio vlastitih poreza u ukupnim porezima je na razini Gorskog kotara.

U samoj strukturi poreznih prihoda, kao i kod svih ostalih JLS, dominiraju zajednički porezi, s većinskim udjelom poreza i prireza na dohodak. Udio poreza na promet nekretninama drastično je manji nego kod ostalih općina. Već je prije naglašeno da je udio vlastitih prihoda u ukupnim prihodima na zabrinjavajuće niskoj razini u odnosu na ostale općine ili JLS na području Gorskog kotara. U strukturi rashoda prema ekonomskoj klasifikaciji dominiraju tekući rashodi (rashodi za zaposlene i materijalni rashodi), kao i kod ostalih JLS na području Primorsko-goranske županije. Rashodi za nabavu nefinancijske imovine su ispodprosječni i u apsolutnom i relativnom iznosu.

U strukturi rashoda prema funkcionalnoj klasifikaciji nadprosječno velik udio zauzimaju rashodi za opće javne usluge. Rashodi za usluge unapređenja stanovanja i zajednice su približno na razini prosjeka ostalih općina PGŽ-a. Iznenađujuće je što općina Skrad ima dvostruko manji udio rashoda za ekonomske poslove nego je to prosjek u ostalim JLS s kojima se Općina uspoređuje. Na kraju svega navedenoga može se izvesti zaključak kako općina Skrad posjeduje specifičnu strukturu prihoda, te je po strukturi rashoda više slična prosjeku Gorskog kotara nego prosjeku ostalih općina na području PGŽ.

Tablica 5.10. Usporedba fiskalnog stanja općine Skrad sa mikororegijom Gorski kotar, te sumom gradova općina, sumom gradova te sumom općina u 2014. godini

2014. godina	**Skrad**	**Gorski kotar**	**Suma gradova i općina**	**Suma gradova**	**Suma općina**
Struktura važnijih kategorija prihoda u 2014. godini (u postotku, %)					
Ukupni prihodi	100	100	100	100	100
Prihodi od poreza	56,88	45,90	48,96	49,69	46,94
Zajednički porezi	53,02	43,22	45,05	45,96	42,53
Vlastiti porezi	2,58	2,48	3,88	3,71	4,36
Neporezni prihodi	43,12	54,10	51,04	50,31	53,06
Kapitalni prihodi	0,33	0,71	4,28	4,57	3,46
Potpore	8,70	25,74	7,79	6,49	11,39
Struktura poreznih prihoda u 2014. godini (u postotku, %)					
Ukupni prihodi	100	100	100	100	100
Zajednički porezi	93,22	94,16	92,02	92,50	90,62
Porez i prirez na dohodak	90,05	89,02	83,98	85,50	79,53
Porez na dobit	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Porez na promet nekretninama	3,17	5,14	8,04	7,00	11,09
Vlastiti porezi	4,53	5,39	7,93	7,47	9,28
Struktura važnijih kategorija rashoda po ekonomskoj klasifikaciji javnih rashoda u 2014.					

godini (u postotku, %)					
Rashodi za zaposlene	17,65	16,76	22,78	26,94	11,60
Materijalni rashodi	39,12	30,61	33,04	33,71	31,23
Financijski rashodi	0,80	1,24	2,70	2,79	2,47
Subvencije	0,00	1,53	3,31	3,37	3,17
Pomoći	9,95	1,72	1,55	0,57	4,19
Naknade građanima i kućanstvima na temelju osiguranja i druge naknade	3,40	2,86	5,39	4,66	7,37
Ostali rashodi	9,74	20,26	14,85	15,69	12,59
Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	19,34	25,02	16,37	12,27	27,37
Ukupni rashodi	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Kretanje investicijskih aktivnosti u 2014. godini					
Ostali rashodi – kapitalne pomoći	0	6.538.995	91.627.996	74.321.199	17.306.797
Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	775.813	26.456.410	264.994.160	144.820.951	120.173.209
Ukupni rashodi za investicije	775.813	32.995.405	356.622.156	219.142.150	137.480.006
Kretanje važnijih kategorija rashoda po funkcionalnoj klasifikaciji javnih rashoda u 2014. godini (u postotku, %)					
Opće javne usluge	36,95	24,08	19,74	20,42	17,91
Javni red i sigurnost	1,25	5,19	4,13	4,64	2,78
Ekonomski poslovi	8,05	19,30	14,58	14,11	15,86
Zaštita okoliša	3,92	5,24	6,75	6,04	8,66
Usluge unapređenja stanovanja i zajednice	26,42	20,06	19,47	16,56	27,29
Zdravstvo	0,00	0,29	1,02	0,98	1,14
Rekreacija, kultura i religija	10,15	15,21	16,43	19,19	9,02
Obrazovanje	11,42	6,03	12,97	12,58	14,03
Socijalna zaštita	1,85	3,97	4,85	5,42	3,31
UKUPNO RASHODI	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**

Izvor: Izradili autori na temelju podataka Ministarstva financija RH.

5.2. Investicijski potencijal proračuna te fiskalni rizici

Zaduživanje lokalnih jedinica u Republici Hrvatskoj definirano je Zakonom o proračunu te zakonima o izvršavanju državnog proračuna gdje se određuju pojedinosti vezane za zaduživanje lokalnih jedinica koje mogu biti specifične za svaku pojedinu proračunsku godinu.

Prema Zakonu o proračunu, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave može se dugoročno zadužiti samo za investiciju koja se financira iz njezina proračuna, a koju potvrdi njezino predstavničko tijelo uz suglasnost Vlade, a na prijedlog ministra financija. Kako bi se zadužila, lokalna jedinica mora tražiti suglasnost za zaduživanje od Vlade koja istu odobrava (ili ne) u roku od 40 dana nakon podnošenja potpunog zahtjeva. Također, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave dužna je izvještavati Ministarstvo financija unutar proračunske godine, tromjesečno, do 10. u mjesecu za prethodno izvještajno razdoblje o otplati zajma za koji je dobila suglasnost Vlade.

Prema članku 88. istog Zakona ukupna godišnja obveza jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave može iznositi najviše do 20 posto ostvarenih prihoda u godini koja prethodi godini u kojoj se zadužuje. Pod ostvarenim proračunskim prihodima podrazumijevaju se ostvareni prihodi pojedine jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave iz članka 18. točke 1. ovoga Zakona, umanjeni za prihode:

1. od domaćih i stranih pomoći i donacija,
2. iz posebnih ugovora: sufinanciranje građana za mjesnu samoupravu, i
3. ostvarene s osnove dodatnih udjela u porezu na dohodak i pomoći izravnanja za financiranje decentraliziranih funkcija.

Također, do sada godišnjim zakonima o izvršavanju državnog proračuna propisivana je suglasnost za zaduživanje jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, najviše do 2,3 posto ukupno ostvarenih prihoda poslovanja svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Bitno je istaknuti da takvo ograničenje ne vrijedi za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za projekte koji se sufinanciraju iz pretpristupnih programa Europske unije te jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za projekte energetske učinkovitosti (ESCO projekte). Stoga je značajan izvor sredstava koji se do sada nije koristio u okviru općinskog proračuna zaduživanje u okviru sufinanciranja projekata EU te projekata u domeni povećanja energetske učinkovitosti.

Prema članku 88. Zakona o proračunu ukupna godišnja obveza po osnovi zaduživanja jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave može iznositi najviše do 20% ostvarenih prihoda u godini koja prethodi godini u kojoj se zadužuje. Pored toga, jedinice lokalne samouprave mogu sklopiti i ugovor o javno-privatnom partnerstvu ako ukupan godišnji iznos svih naknada, koje javni partner na temelju svih ugovora o javno-privatnom partnerstvu plaća

privatnim partnerima ne prelazi 25% ostvarenog proračunskog prihoda prethodne godine umanjenog za kapitalne prihode (prihodi od prodaje nefinancijske imovine, primici od prodaje vrijednosnih papira i primici od prodaje dionica i udjela u glavnici).

Zakonom o izvršavanju Državnog proračuna za svaku pojedinu godinu ovlašćuje se Vlada da može dati suglasnosti za zaduživanje jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave. Uobičajena praksa je bila da se lokalne samouprave mogu zadužiti najviše do 2,3 posto ukupno ostvarenih prihoda poslovanja svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. U Zakonu o izvršavanju državnog proračuna za 2015. godinu (148/14) taj iznos je povećan na 3%.

Regulatorni okvir određuje financijske mogućnosti pojedine lokalne samouprave za financiranje kapitalnih ulaganja. Takav okvir za općinu Skrad pokazuje tablica u kojoj anuitet ukupnih obveza na godišnjoj razini može iznositi oko 705 tisuća kuna, ukoliko Općina koristi tradicionalne dugoročne izvore financiranja (kredit, lizing i sl.). Ukoliko se za financiranje kapitalnih objekata koristi javno-privatno partnerstvo tada je mogući iznos godišnjih obveza još veći te iznosi oko 880 tisuća kuna. U tom smislu može se zaključiti da investicijski potencijal Općine daleko nadmašuje trenutne investicijske rashode budući da se nedovoljno koriste dugoročni izvori financiranja.

Uvidom u proračun i projekciju proračuna Općine od 2015-2017. godine vidljivo je da planirana kapitalna ulaganja u 2016. godini iznose oko 1,0 milijun kuna[33]. Hipotetičkim primjerom izračunat je anuitet duga te naknada po osnovi javno-privatnog partnerstva ukoliko se projekti nastave realizirati takvom dinamikom u narednim godinama (ili, na primjer, u okviru jedne godine u cjelokupnom iznosu) te financiraju jednim ili drugim modelom financiranja. Pretpostavljeno je da se investicije u deset godina sufinanciraju sredstvima EU u relativnom udjelu od 50%. Dakle, riječ je o ukupnom iznosu od 10 milijuna kuna sa sufinanciranjem polovice iznosa.

Primjer je ilustrativne prirode te nisu uzete u obzir trenutne obveze te anuiteti po toj osnovi. Također, treba napomenuti da je ročnost zaduživanja za kapitalne projekte lokalnih samouprava obično 7 godina, dok je za projekte javno-privatnog partnerstva obično deset do trideset godina. Međutim, u primjeru se nastoji prikazati mogućnosti u zakonskom okviru te su ročnosti oba modela izjednačene.

[33] http://www.skrad.hr/dokumenti/proracun/proracun2015.pdf

Tablica 5.11. Sposobnost podmirenja dugoročnih obveza općine Skrad

1	**Ostvareni proračunski prihodi**	**3864,8**
2	Ostvareni prihodi poslovanja	3851,8
3	Ostvareni prihodi od prodaje nefinancijske imovine	12,9
4	**Umanjenje za ostvarene prihode**	**336,1**
5	Domaće i strane pomoći i donacije	336,1
6	Posebni ugovori	0,0
7	Dodatni udjeli u porezu na dohodak te pomoći izravnanja za financiranje decentraliziranih funkcija	0,0
8	**Ostvareni proračunski prihodi nakon umanjenja**	**3528,7**
9	**Mogući kapacitet zaduživanja (20%): (8)*20%**	**705,7**
10	**Iskorištenost kapaciteta zaduživanja (20%):anuitet po zaduženjima/(9)**	**70,85%**
11	**Mogući kapacitet naknade po ugovoru o JPPu (25%): ((8)-(3))*25%**	**878,9**
12	**Visina naknade po ugovoru o JPPu**	**500,0**
13	**Udio naknade po ugovoru o JPPu u maksimalnom kapacitetu: 11/10*100%**	**56,89%**
14	**Udio naknade po ugovoru o JPPu u ostvarenim prihodima: 11/8*100%**	**14,17%**

Izvor: Izračun autora, podaci Ministarstva financija.

Uvidom u podatke tablice 5.11. može se zaključiti da se kapitalni projekti u iznosima predviđenim planom razvojnih programa mogu bez problema financirati. Dakle, Općina bi korištenjem dugoročnih izvora financiranja mogla realizirati višestruko veći volumen kapitalnih ulaganja (projekata) bez rizika da se ugrozi proračunska likvidnost i solventnost. S obzirom na kontinuirani pad prihoda proračuna ipak zakonska ograničenja treba uzimati s oprezom, međutim, povećana investicijska ulaganja trebala bi doprinijeti i podizanju prihoda proračuna.

U svakom slučaju može se ustvrditi da je od 2008. godine Općina značajno smanjila investicijska ulaganja te je smanjenje rashoda s te osnove djelomično amortiziralo gubitak prihoda. S druge strane, izostaju potencijali investicijskog ciklusa koji se mogu postići korištenjem dugoročnih izvora financiranja te koji mogu imati blagotvorne učinke na lokalni ekonomski razvoj pod uvjetom da se realiziraju kvalitetni investicijski projekti.

U tom smislu svakako se mogu predložiti sljedeće preporuke:

- Poboljšati planiranje proračuna putem uravnoteženja strukture dugoročnih i kratkoročnih obveza (kapitalnim planiranjem);
- Poseban problem predstavlja ovisnost o državnim potporama te varijabilnost istih. Potrebno je vršiti pritisak prema središnjoj državi (te Županiji) kako bi se neutralizirali negativni razvojni učinci nepravedne razvojne kategorizacije Općine;
- Razmotriti kvalitetnije korištenje dugoročnih izvora financiranja – produžiti rok financiranja (javno-privatno partnerstvo i koncesije);
- Razmotriti administrativnu reorganizaciju lokalne samouprave kako bi se smanjili troškovi te unaprijedila efikasnost (pogotovo u smjeru iskorištenja fondova EU);
- Negativni demografski i gospodarski tijekovi zahtijevaju pojačanu aktivnost u smjeru privlačenja privatnog kapitala (iskorištenje lokalnih resursa) te usporedno jačanje lokalnih kapaciteta (obrazovanje – sredstva EU – ESF, prekogranična suradnja).

6. SWOT ANALIZA

U analizi stanja primijenjena je takozvana SWOT metoda. Njome se može procijeniti postojeće stanje i uočiti stanje pojedinih sektora. Razvrstavanjem sektorskih struktura u navedene četiri skupine moguće je vidjeti koju od postojećih pojava treba poticati (snage), koju ublažavati (slabosti), te koja pojava može stvoriti dodatne potencijale (prilike), a koja ugroziti buduća razvojna nastojanja (prijetnje).

Ova analiza usmjerena je na gospodarske razvojne potencijale.

Tablica 6.1. SWOT analiza općine Skrad

SNAGE	SLABOSTI
Lokalna razvojna agencija PINS	Depopulacija
Postojeći neiskorišteni objekti – hotel Zeleni vir, Šiljar, škola Divjake	Odlazak mladog i obrazovanog stanovništva
Izletište Zeleni vir	Nezainteresiranost stanovništva za poduzetničke aktivnosti
Turistička tradicija	Nedostatak razvojnih planova i inicijativa
Čist zrak i voda	Nema izgrađene turističke infrastrukture
Šume	Nedovoljni smještajni kapaciteti
Nezagađeno tlo	Nesređeno vlasništvo zemljišta
Klima	Usitnjenost parcela
Javna poduzeća	Nema zajedništva među stanovništvom
Bogatstvo prirodnih resursa	Nedovršen kanalizacijski sustav
Dobar geoprometni položaj (između kontinentalne i primorske Hrvatske)	Zatvaranje benzinske postaje
Općina - Prijatelj djece	Fiskalni kapacitet općine
PRILIKE	**PRIJETNJE**
EU fondovi	Ukidanje zakona o brdsko – planinskim područjima
Dostupnost sredstava financiranja za mala i srednja poduzeća	Česte izmjene zakona
Javno privatno partnerstvo	Smanjenje dostupnosti javnih usluga (pošta,banka)
Autocesta Rijeka – Zagreb	Smanjenje broja radnika u državnim poduzećima u Općini Skrad
Obnovljivi izvori energije	Daljnja centralizacija
Kuća Lončarić – zaštićeno kulturno dobro	
Veliki potencijal za unapređenje razvoja turizma i pratećih djelatnosti	
Munjara Zeleni vir	
Željeznička pruga Zagreb-Rijeka	

Izvor: autori

7. VIZIJA

Vizija razvoja Skrada glasi:

Općina Skrad je općina s pozitivnom poduzetničkom klimom i visokom razinom zaposlenosti. Turizam (posebice sportsko – rekreacijski) je dodatna djelatnost koja doprinosi razvoju pozitivne poduzetničke klime te ukupnom razvitku Općine. Zaštitom okoliša, poticanjem društvenog standarda i jačanjem socijalne dimenzije kvalitete života Općina stvara uvjete za ugodniji život lokalnog stanovništva.

8. RAZVOJNI CILJEVI I PRIORITETI

8.1. Opći strateški ciljevi

Prema županijskoj strategiji, osnovna su razvojna opredjeljenja (strateški ciljevi):

1. Razvoj dinamičkog gospodarskog okruženja
2. Uravnotežen regionalni razvoj
3. Razvoj ljudskih potencijala
4. Zaštita prirode i okoliša

Razvoj gospodarskog okruženja je cilj koji podrazumijeva opredjeljenje na razvoj gospodarske strukture, povećanje zaposlenosti stanovništva te razvoj turističke ponude.

Uravnotežen regionalni razvoj strateška opredjeljenja općine Skrad trebaju se odnositi na ekonomsku razvijenost, što zahtijeva unapređenje postojećih kvalitativnih i kvantitativnih razvojnih čimbenika na području Općine.

Razvojni cilj ljudskih potencijala je povećanje stupnja obrazovanja, unaprediti kvalitetniju zdravstvenu i socijalnu zaštitu stanovnika. U općini Skrad obrazovnu strukturu stanovništva čini 53 % srednjoškolsko obrazovanje. Stoga općina Skrad treba podići ovaj prioritetni cilj na najvišu moguću razinu te poticati cjeloživotno učenje lokalnog stanovništva.

Zaštita prirode i okoliša su prednosti općine Skrad. Na području općine Skrad nalazi se izletište Zeleni vir koji je proglašen posebnim geomorfološkim rezervatom. Na području izletišta mogući su projekti vezani sa razvojem turizma.

9. MJERE I RAZVOJNI PROJEKTI

Planirani projekti općine Skrad u različitim su statusima (od idejno planiranih, preko različitih stupnjeva spremnosti financiranja i realizacije. U tablici su navedeni strateški prioriteti, mjere za njihovo provođenje i potrebne aktivnosti. Navedeni projekti razvoja općine Skrad dopunjavat će se u skladu s realizacijom dosadašnjih aktivnosti.

Analizom provedenih anketa javnih ustanova, gospodarstvenika, udruga te postojećih projekata općine Skrad utvrđeno je stanje koje ukazuje na usmjerenost projekata prema strateškim ciljevima i prioritetima, kako je prikazano u tablici u nastavku.

Tablica 9.1. Strateški cilj 1. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva i potporne institucije

STRATEŠKI CILJ 1. RAZVOJ MALOG I SREDNJEG PODUZETNIŠTVA	
STRATEŠKI PRIORITET	**1.1. Poticanje razvoja malog i srednjeg poduzetništva**
MJERA	**1.1.1. Sufinanciranje izrade investicijske dokumentacije za male i srednje poduzetnike**
CILJ MJERE	Rast i razvoj poduzetništva i stvaranje pozitivne poduzetničke klime u svrhu razvoja gospodarstva te kvalitetno korištenje sredstva i fondova EU
AKTIVNOSTI	- sufinanciranje investicijske dokumentacije za MSP za prijavu na natječaje - oslobađanje komunalnog doprinosa - sufinanciranje poduzetnika kroz usluge Lokalne razvojne agencije PINS - osmišljavanje zajedničkih projekata za razvoj poduzetništva s ostalim Općinama/Gradovima Gorskog kotara
NOSITELJI	Općina Skrad
MJERA	**1.1.2. Uređenje male poslovne zone Podstena - Veliko Selce**
CILJ MJERE	Stvaranje uvjeta za rast i razvoj poduzetništva
AKTIVNOSTI	- izrada dokumentacije za pravila korištenja poslovne zone - ponuditi uvjete otkupa zemljišta i odrediti cijene otkupa - otkup i okrupnjavanje zemljišta u zoni - izgradnja infrastrukture zone
NOSITELJI	Općina Skrad
MJERA	**1.1.3. Privlačenje investitora**
CILJ MJERE	Potaknuti potencijalne investitore za ulaganje na području Općine, povećati zaposlenost te poticati daljnji rast i razvoj

	poduzetništva
AKTIVNOSTI	- smanjenje komunalne naknade i komunalnog doprinosa - regulirati cijene otkupa zemljišta za investicije - uređenje vlasničkih odnosa, otkup zemljišta - izrada idejnog projekta turističke zone Šiljar, Veliko Selce - sufinanciranje savjetodavnih usluga za pomoć investitorima - BFC certifikacija Općine - izrada modela financiranja investicija kroz Javno privatno partnerstvo - uvođenje naknada (penala) za neiskorištene poduzetničke nekretnine
NOSITELJI	Općina Skrad, PINS d.o.o.
STRATEŠKI PRIORITET	**1.2. Izgradnja poduzetničkog inkubatora**
MJERA	**1.2.1. Izrada dokumentacije, izgradnja i opremanje objekta poduzetničkog inkubatora**
CILJ MJERE	Izrada projektne dokumentacije i izgradnja poduzetničkog inkubatora u svrhu razvoja poduzetništva i samozapošljavanja
AKTIVNOSTI	- izrada idejnog projekta, glavnog projekta, izvedbenog dokumenta - izrada cost benefit analize - plaćanje komunalne naknade - izrada projekata za EU fondove - odabir izvođača radova kroz javnu nabavu - izgradnja poduzetničkog inkubatora - opremanje prostora potrebnom opremom - sufinanciranje rada inkubatora
NOSITELJI	Općina Skrad, PINS d.o.o
STRATEŠKI PRIORITET	**1.3. Razvoj infrastrukture**
MJERA	**1.3.1. Razvoj prometne infrastrukture**
CILJ MJERE	Povećati kvalitetu života i omogućiti bolju prometnu povezanost
AKTIVNOSTI	- rekonstrukcija lokalnih i šumskih cesta na području Općine
NOSITELJI	Općina Skrad, PGŽ
MJERA	**1.3.2. Razvoj optičke/digitalne infrastrukture**
CILJ MJERE	Povećati kvalitetu života lokalnog stanovništva te omogućiti pristup e-uslugama

AKTIVNOSTI	- postavljanje digitalnih info točki na tranzitnim točkama i turističkim odredištima gdje će se turisti moći informirati o svim turističkim atrakcijama, radu ključnih institucija te smještaju na području općine - projekt Wi-Fi Skrad - razvoj i postavljanje sustava optičke infrastrukture (e- županija), povezanost putem interneta i optičke mreže
NOSITELJI	PGŽ, Općina Skrad, Osnovna škola Skrad, PINS d.o.o.
STRATEŠKI PRIORITET	**1.4. Razvoj poljoprivredne proizvodnje**
MJERA	**1.4.1. Izrada plana i financijska podrška u razvoju poljoprivredne proizvodnje**
CILJ MJERE	Potaknuti lokalno stanovništvo da započnu sa uzgojem i preradom poljoprivrednih proizvoda
AKTIVNOSTI	- izrada plana razvoja poljoprivredne proizvodnje - davanje na korištenje poljoprivredna zemljišta u vlasništvu Općine i države - omogućiti pogodnosti za poduzetnike i ulagače na poljoprivrednim zemljištima u vlasništvu Općine izradom plana poljoprivrede - razvoj ekološke proizvodnje (povrće i voće)
NOSITELJI	Općina Skrad, PINS d.o.o., Udruga proizvođača Borovica

Tablica 9.2. Strateški cilj 2. Razvoj ljudskih potencijala

STRATEŠKI CILJ 2. RAZVOJ LJUDSKIH POTENCIJALA	
STRATEŠKI PRIORITET	**2.1. Osiguranje visoke razine zaposlenosti stanovništva**
MJERA	**2.1.1. Poticanje poduzetništva i projekata za zapošljavanje**
CILJ MJERE	Stvoriti uvjete za razvoj poduzetništva, samozapošljavanja i gospodarski rast i razvoj. Smanjiti nezaposlenost i spriječiti odlazak mladog stanovništva
AKTIVNOSTI	- izraditi dokument i plan financiranja deficitarnih zanimanja - podrška edukativnim projektima za samozapošljavanje - promocija društvenog poduzetništva - edukacija stanovništva o e-business uslugama i korištenju interneta - subvencije za samozapošljavanje i zapošljavanje - javni radovi
NOSITELJI	Općina Skrad, PINS d.o.o
STRATEŠKI PRIORITET	**2.2. Edukacija stanovništva**
MJERA	**2.2.1. Cjeloživotna edukacija stanovnika**
CILJ MJERE	Poticati stanovništvo na cjeloživotno obrazovanje u svrhu lakšeg pristupa tržištu rada
AKTIVNOSTI	- izraditi program cjeloživotnog usavršavanja - povezati skupine određene životne dobi i radnih sposobnosti - opremiti dvoranu za edukacije lokalnog stanovništva i korištenje računala (telecentar) - održavati edukacije i tečajeve za lokalno stanovništvo
NOSITELJI	Općina Skrad, PINS d.o.o

Tablica 9.3. Strateški cilj 3. Razvoj turizma

STRATEŠKI CILJ 3. RAZVOJ TURIZMA	
STRATEŠKI PRIORITET	**3.1. Razvoj cjelovite ponude i turističke destinacije**
MJERA	**3.1.1. Stvaranje dodatnih turističkih sadržaja**
CILJ MJERE	Unaprijediti i iskoristiti sve postojeće resurse za razvoj i rast turizma te povećati broj dolazaka gostiju
AKTIVNOSTI	- izrada akcijskog plana razvoja turizma Skrada 2016-2020 - sufinanciranje izrade projektne dokumentacije poduzetnicima - uređenje sadržaja izletišta Zeleni vir - potpora izgradnji i opremanju novih smještajnih kapaciteta (obiteljski i ruralni turizam, hotel Zeleni vir) - uređenje vlasničkih odnosa na Šiljaru - sklapanje ugovora o najmu ili koncesiji s investitorima za područje Šiljar, izgradnja smještajnih objekata - dodatni sadržaji i projekti za povezivanje izletišta Zeleni vir s turističkim sadržajima u centru Skrada (e- bicikli, panoramski vlakić, žičara Zeleni vir – Skrad, trgovina i kušaonica Zeleno srce) - uređenje Kuće Lončarić kao spomenika građanske arhitekture - uređenje i održavanje postojećih biciklističkih staza - Arheološki istražiti spilju „Muževa hišica“, Kanjon Vražji prolaz te Kicljevu jamu - izrada dokumentacije za projekt turističke žičare Zeleni vir – Skrad - izrada dokumentacije za projekt sportske dvorane - sudjelovanje u projektima kulturnog sadržaja i očuvanja tradicije (kulturne rute, tematske ceste) - provoditi turističko poduzetničke manifestacije (Festival malina, Gorski sajam, Susret gljivara i sl.) - sufinanciranje projekata TZO Skrad
NOSITELJI	Općina Skrad, PINS d.o.o., TZO Skrad, Udruge
MJERA	**3.1.2. Promocija destinacije**
CILJ MJERE	Promocija destinacija i turističkih sadržaja koje nudi Općina
AKTIVNOSTI	- izrada i postavljanje info tabli o destinacijama Općine na mjestima polazišta prema izletištu Zeleni vir, te na Skradskom vrhu, izvoru rijeke Dobre, centru Skrada, planinarskim i

	biciklističkim stazama - izrada promotivnog materijala (tiskani, digitalni) - izrada web stranice i aplikacije izletišta Zeleni vir - promocija na sajmovima
NOSITELJI	Općina Skrad, TZO Skrad, PINS d.o.o.

Tablica 9.4. Strateški cilj 4. Zaštita okoliša

STRATEŠKI CILJ 4. ZAŠTITA OKOLIŠA	
STRATEŠKI PRIORITET	**4.1. Gospodarenje otpadom**
MJERA	**4.1.1. Sanacija divljih deponija**
CILJ MJERE	Kvalitetniji život i smanjenje negativnog utjecaja na zdravlje ljudi te očuvanje okoliša
AKTIVNOSTI	- sanacija i čišćenje divljih odlagališta na području općine - postavljanje tabli sa zabranom odlaganja otpada na divljim deponijima - edukacija o zaštiti okoliša i Naturi 2000
NOSITELJI	Općina Skrad, Osnovna škola Skrad
STRATEŠKI PRIORITET	**4.2. Dovršetak kanalizacijskog sustava**
MJERA	**4.2.1. Izgradnja kanalizacijskog sustava**
CILJ MJERE	Izgraditi kanalizacijski sustav na području Općine do 2018. godine kako bi se povećala kvaliteta života stanovništva te zaštitio okoliš
AKTIVNOSTI	- polaganje trase kolektora u svim ulicama - izgradnja uređaja za pročišćavanje - izrada priključaka na kanalizacijski sustav za sve objekte
NOSITELJI	Općina Skrad, Komunalac d.o.o.
STRATEŠKI PRIORITET	**4.3. Poticanje energetske učinkovitosti**
MJERA	**4.3.1. Korištenje obnovljivih izvora energije**
CILJ MJERE	Korištenjem biomase i solarne energije pridonijeti očuvanju prirodnih resursa, i time očuvati kvalitetu života
AKTIVNOSTI	- izrada plana za korištenje obnovljivih izvora energije u javnim objektima - edukacije stanovništva o korištenju obnovljivih izvora energije - izrada i sufinanciranje međunarodnih projekata koji promoviraju OIE i područje Natura 2000
NOSITELJI	Općina Skrad, PINS d.o.o.

Tablica 9.5. Strateški cilj 5. Poticanje društvenog standarda, jačanje zdravstvene i socijalne dimenzije kvalitete života

STRATEŠKI CILJ 5. POTICANJE DRUŠTVENOG STANDARDA, JAČANJE ZDRASTVENE I SOCIJALNE DIMENZIJE KVALITETE ŽIVOTA	
STRATEŠKI PRIORITET	**5.1. Razvoj i sufinanciranje udruga od interesa Općine Skrad**
MJERA	**5.1.1. Uređenje, dogradnja i izgradnja društvenih objekata**
CILJ MJERE	Povećanje kvalitete života i društvenog standarda stanovništva
AKTIVNOSTI	- dogradnja objekta DVD, izgradnja garaža za vatrogasna vozila i opremu - izgradnja lovačkog doma - izgradnja i uređenje dječjeg igrališta - uređenje zelenih površina
NOSITELJI	Općina Skrad, Udruge
STRATEŠKI PRIORITET	**5.2. Razvoj i sufinanciranje udruga od interesa Općine Skrad**
MJERA	**5.2.1. Poticanje različitih programa u funkciji zaštite i unaprjeđenju zdravlja i socijalne skrbi**
CILJ MJERE	Osigurati preduvjete kvalitetnog socijalnog života lokalnog stanovništva na izoliranim područjima i zajednicama s visokim postotkom starije populacije te pružanje različitih socijalnih usluga i omogućavanje ostanka ljudi u vlastitom domu. Uključenost socijalno ugroženih skupina u društveni život lokalne zajednice
AKTIVNOSTI	- izraditi i poboljšati programe socijalne zaštite - provedba projekta Općina - Prijatelj djece -aplicirati projekte na Europski socijalni fond -sufinancirati nabavu školskih udžbenika, toplog obroka -nabava drva za ogrjev socijalno ugroženom stanovništvu -sufinanciranje programa geronto domaćica -sufinancirati projekte udruga na području Općine
NOSITELJI	Općina Skrad, Zdravstveno - socijalna udruga „Pomoć u kući“

10. IZVORI FINANCIRANJA

U narednoj tablici su prikazane mogućnosti financiranja nekih projektnih ideja na području općine Skrad.

Tablica 10.1. Mogućnosti financiranja idejnih projekata općine Skrad

	Projekti **Općine Skrad**	**Općinski proračun**	**Državni proračun**	**Županijski proračun**	**EU fondovi**	**Krediti banaka**	**Privatni kapital**
1.	Izgradnja poduzetničkog inkubatora	+	+	+	+	+	
2.	Izgradnja sustava za odvodnju otpadnih i sanitarnih voda	+		+	+		
3.	Rekonstrukcija cesta na području Općine	+			+	+	
4.	Sufinanciranje investicijske dokumentacije	+	+	+			
5.	Izrada dokumentacije projekta škola Divjake	+		+	+		
6.	Uređenje sadržaja i izletišta Zeleni vir		+		+		+
7.	Projekti za povezivanje izletišta Zeleni vir	+	+	+	+		
8.	Uređenje Kuće Lončarić kao spomenika građanske arhitekture				+		+
9.	Uređenje postojećih biciklističkih staza	+	+	+	+		
10.	Arheološki istražiti spilju „Muževa hišica“, Kanjon Vražji prolaz te Kicljevu jamu				+		

11.	Izgradnja dokumentacije za projekt turističke žičare Skrad-Zeleni vir	+	+	+	+		
12.	Promocija destinacija te izrada i postavljanje info tabli - Izrada i promidžba promotivnog materijala svih destinacija Općine	+		+	+		
13.	Postavljanje digitalnih info točki Wi-Fi	+			+		
14.	Sanacija divljih deponija	+	+	+	+		
15.	Razvoj ekološke proizvodnje	+		+	+		+
16.	Dogradnja objekta DVD	+		+	+		
17.	Izgradnja lovačkog doma	+		+	+		
18.	Uređenje zelenih površina	+	+	+	+		
19.	Uređenje hotela Zeleni vir	+	+	+	+	+	+

U prethodnoj tablici prikazani su idejni projekti koje je potrebno doraditi i pripremiti za financiranje iz predloženih izvora. Za to je potrebno da Općina Skrad napravi bazu projekata iz koje će se zatim projekti prijavljivati na razne fondove tijekom narednih godina.

11. ZAKLJUČAK

Prethodnih godina razvoj općine Skrad temeljio se uglavnom na postojanju javnih poduzeća na području općine te na dugogodišnjoj turističkoj tradiciji. U prilog tome išli su i kvalitetni prirodni činitelji poput ugodne planinske klime, nezagađenosti zraka i vode, prirodnih ljepota i očuvanog okoliša (posebice posebnog geomorfološkog rezervata Zeleni vir-Vražji prolaz).

Sredinom 90- tih godina prošlog stoljeća izgradnjom autoceste Rijeka – Zagreb dogodila se prekretnica u razvoju gospodarstva općine Skrad, što iziskuje redefiniranje ciljeva i prioriteta usklađenih s novonastalom situacijom.

Danas se općina Skrad susreće s problemima koji su prisutni i u drugim općinama na području Gorskog kotara. Najizraženiji problemi su negativna demografska tendencija (posebice odlazak mladog i obrazovanog stanovništva), nedostatak radnih mjesta i visoka stopa nezaposlenosti te nedostatna turistička ponuda. U skladu s tim, a u svrhu poticanja gospodarskog razvoja i sprečavanja daljnje depopulacije, redefiniran je dosadašnji razvojni model i definirani su strateški ciljevi za razvoj Općine. Općina Skrad kroz definirane strateške ciljeve ima ulogu da kroz Lokalnu razvojnu agenciju PINS inicira, pokreće i usmjerava sustavne razvojne aktivnosti na području jedinice lokalne samouprave. Kako bi Općina iz sadašnjeg stanja stigla do željenog potrebno je realizirati brojne konkretne projekte i mjere te ostvariti ključne razvojne prioritete i strateške ciljeve.

Općina Skrad želi postati razvijena općina s pozitivnom poduzetničkom klimom i visokom razinom zaposlenosti stoga će trebati izrazito raditi na poticanju razvoja malog i srednjeg poduzetništva. Izgradnja i opremanje poduzetničkog inkubatora u Skradu bit će temelj budućeg razvoja Općine ali i šireg područja, te će isti biti i u službi razvoja društvenog poduzetništva. Turizam, trgovina i poljoprivreda bit će potporne djelatnosti koje će doprinositi razvoju pozitivne poduzetničke klime te ukupnom razvitku općine Skrad. Općina će također, kroz zaštitu okoliša, poticanje društvenog standarda i jačanje zdravstvene i socijalne dimenzije kvalitete života, stvoriti uvjete za ugodan i zdrav život cjelokupnog lokalnog stanovništva.

OVAJ PROJEKT SUFINANCIRAN JE SREDSTVIMA EUROPSKE UNIJE

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj

Strategija razvoja Općine Skrad 2015. - 2020.

PROGRAM RURALNOG RAZVOJA 2014. - 2020.

Udio sufinanciranja: 85% EU, 15% RH

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj: Europa ulaže u ruralna područja